

MILITIEOMBUDSMANNENS

ÄMBETSBERÄTTELSE

AVGIVEN VID LAGTIMA RIKSMÖTET

ÅR 1916

STOCKHOLM 1916

ISAAC MARCUS' BOKTRYCKERI-AKTIEBOLAG

INNEHÅLLSFÖRTECKNING.

	Sid.
Inledning. Militieombudsmansämbetets tillkomst	5
Allmän redogörelse för militieombudsmansämbetets förvaltning	32
Redogörelse för anhängiggjorda åtal.	
<i>A. Åtal, som varit föremål för behandling hos domstol.</i>	
1. Försummelse såsom rullföringsområdesbefälhavare	41
2. Vårdslöshet vid utövande av bestraffningsrätt i disciplinmål	46
<i>B. Åtal, som ännu icke varit föremål för behandling hos domstol.</i>	
3. Obehörig vägran att utlämna expedition utan avgift	48
4. Försummelse såsom rullföringsområdesbefälhavare	49
5. Obehörigt hemförlovande av värnpliktig	50
6. Felaktig sammanläggning av straff	51
7. Oriktiga anteckningar angående expedierandet av straffuppgifter m. m.	52
8. Ådömande av särskilt ansvar för vart och ett av olika tillgrepp, för vilka en person samtidigt lagfördes	53
9. Vårdslöshet vid utövande av bestraffningsrätt i disciplinmål	54
10. Minderårig dömd till straff för andra resan rymning	55
Redogörelse för vissa ärenden, som föranlett annan åtgärd än åtal.	
1. Försummelse såsom rullföringsområdesbefälhavare	56
2. Fråga om förbud att sälja viss tidning vid Bodens ingenjörkårs och arméns inten- denturförråds i Boden kaserner	57
3. Ersättning för vissa avgifter vid begagnande av nattsnälltåg för anbefalld resa ...	60
4. Sammanförande av flera fångar i en cell	63
5. Nöjdförklaring mottagen tidigare än som vederbort	64
6. Obehörigt avdrag å arreststraff för häktningstid	65
7. Obehörigt eftergivande av straff m. m.	67
8. Underlåtenhet att meddela yttrande om gäldande av kostnaderna för en persons inställande medelst fängtransport	69
9. Underlåtenhet att hänvisa angivelse för stöld till krigsrätt	70
10. Fråga om värnpliktigs rätt till portionsersättning under viss resa	72
11. Fråga om avlöningsförmåner för vissa värnpliktiga	74
12. Kostnad för oförvårdad hämtning	75

Framställningar till Konungen.

1. Skrivelse till Konungen angående rätt för militieombudsmansexpeditionen att för postförsändelser i tjänstären den begagna tjänstefrimärken och tjänstebrevkort ...	79
2. Skrivelse till Konungen angående expeditionslösen vid militieombudsmansexpeditionen	79
3. Skrivelse till Konungen angående den krigsman enligt tjänstgöringsreglementet för armén tillkommande klagorätt	80
4. Skrivelse till Konungen angående den marinens personal enligt vederbörande reglemente tillkommande klagorätt	81
5. Skrivelse till Konungen angående befrielse för officer med vederlike, som innehar anställning hos militieombudsmannen, från skyldigheten att iakttaga föreskrifterna i tjänstgöringsreglementet för armén om klädsel m. m.	82
6. Skrivelse till Konungen angående befrielse för officer och vederlike, tillhörande marinen, som innehar anställning hos militieombudsmannen, från skyldighet att iakttaga föreskrifterna i reglementet för marinen om klädsel m. m.	82
7. Framställning till Konungen angående återbesättande av ledigblivna byråchefsbefattningen vid arméns pensionskassa	83
8. Framställning till Konungen angående icke vapenföra värnpliktiga av årsklassen 1914 yngre tillkommande penningbidrag	84
9. Skrivelse till Konungen angående omföring till klass av värnpliktiga, som inskrivits före värnpliktsålderns inträdande	93
10. Skrivelse till Konungen angående överlämnande till militieombudsmannen av vissa författningar rörande armén	97
11. Skrivelse till Konungen angående överlämnande till militieombudsmannen av vissa författningar rörande marinen	99
12. Skrivelse till Konungen angående förberedande åtgärder för uppförande av ett nytt garnisonssjukhus för Stockholms garnison	100
Framställning till riksdagen angående avlöning för tjänstemän och vaktbetjäning vid militieombudsmansexpeditionen m. m.	102
Framställning till riksdagen angående stämpelavgiften vid militieombudsmansexpeditionen	113

TILL RIKSDAGEN.

Då nu första gången avlämnas sådan redogörelse för förvaltningen av militieombudsmansämbetet, som föreskrives i § 100 regeringsformen enligt den lydelse samma paragraf erhållit år 1915 samt 13 § i den för

Inledning.
Militieom-
budsmans-

ämbetets
tillkomst.

militieombudsmannen gällande instruktion, har det syntts lämpligt att samtidigt och såsom en inledning till ämbetsberättelsen en på offentliga handlingar grundad redogörelse meddelas för militieombudsmansinstitutionens tillkomst, helst av en redogörelse av sistnämnda beskaffenhet kan framgå, i vad mån denna institution, sådan den gestaltats genom grundlagsbud och instruktion, kommit att motsvara de önskemål och krav, i vilkas framförande institutionen har sin upprinnelse, varjämte åtskilligt, som förekommit under förberedelserna till institutionens införande, torde vara ägnat att belysa och fullständiga särskilda bestämmelser uti instruktionen för militieombudsmannen.

1901 års riksdag.

Förslag om inrättande av en särskild myndighet för tillsyn å försvarsväsendet framkom första gången vid 1901 års riksdag, och angavs förslaget vara närmast föranlett av den framställning om förändrad försvarsorganisation, som Kungl. Maj:t då förelagt riksdagen. I en vid nämnda riksdag inom andra kammaren väckt motion anfördes uti ifrågasvarande ämne bland annat följande:

Man torde med sanning kunna påstå, att ett av de mest utmärkande dragen i det moderna stats- och samhällslivet vore dess strävan att genom en särskild anordnad kontrollerande verksamhet skapa ett skydd mot missbruk. Man hade nämligen alltemera gjort den erfarenheten, att lagar och institutioner, vilka tillkommit för allmänna ändamål och för vilkas upprätthållande i lagstiftarens anda ej kunde påräknas verksam eller tillräcklig hjälp av de enskildas intressen, krävde särskilda skyddsanordningar för att ej i tillämpningen urarta eller råka i vanhävd.

Man fordrade sålunda inspektion, d. v. s. kontroll för övervakande av den sociala lagstiftningens tillämpning, man fordrade kontroll över fattigvården, över vidsträckta delar av undervisningsväsendet o. s. v.

Men kunde något vara i större behov av kontroll än just försvarsväsendet? Försvarsväsendet slukade ju en högst väsentlig del av de skatter, som folket till statsändamålets främjande pålade sig. Det måste då vara av vikt, att full säkerhet vunnes för att dessa väldiga summor användes på det bästa och mest fruktbringande sätt.

Försvarsväsendet ålade vidare medborgarna betydliga personliga bördor, och om dess utveckling på allmänna värnpliktens grund komme till stånd, bleve dessa bördor mångdubbelt större. Det måste då vara av vikt, att trygghet vunnes för att jämväl dessa personliga uppoffringar toges i anspråk på det klokaste och för fosterlandet nyttigaste sätt.

Ej nog därmed. De personliga tjänster, som krävdes av landets ungdom, vore av den alldeles särskilda beskaffenhet, att denna ungdom utan avseende på dess egen vilja sattes under helt andra lagar än dem, vilka gällde för medborgarna i allmänhet — under lagar, vilka, om de gällde för medborgarna i allmänhet, skulle betraktas såsom innebärande det mest olidliga tillstånd, helt stridande mot de allra enklaste frihetsbegrepp. Det måste då vara av högsta vikt, att denna av hård nöd-

vändighet fordrade undantagsställning ej i tillämpningen gjordes onödigt tryckande och framför allt befriades från allt, som kunde hänföras till nyck eller godtycke.

Då vi härvid betänkte, att frågan gällde att skapa kontroll ej över en detalj i samhällslivet, utan över ett helt stort område av statsväsendet, och övervägde, huruvida vi därtill ägde någon förebild, framställde sig såsom en sådan förebild helt naturligt det för vårt land egendomliga justitieombudsmansämbetet.

Efter att hava framhållit vad som enligt motionärens mening framstode såsom kärnan av justitieombudsmansinstitutionen och dess verksamhet yttrade motionären vidare:

Justitieombudsmannens uppgift vore ingalunda inskränkt till det civila området. Han ägde åtala militära ämbetsmän likafullt som civila. Sådant hade också förekommit.

Men den kontroll, han genom direkt inspektion hade att utöva, syntes vara inskränkt till lagskipningen och fängvården. Väl hette det i 19 § av den för honom gällande instruktionen [av år 1830], att, om han i ärenden rörande allmänna innehållningen eller eljest av allmän beskaffenhet skulle förmärka någon anstalt nödig till befrämjande av Konungens och rikets bästa och vältrevnad, han skulle äga hos Kungl. Maj:t underdånig anmälan därom göra till den uppmärksamhet, Kungl. Maj:t i nåder funne sådant förtjäna. Men denna obestämda antydan innebure tydligen knappast ens en anmaning, än mindre ett åläggande att genom ett eget initiativ förskaffa sig kännedom om förhållanden, som skulle kunna föranleda en dylik anmälan. Den sade endast, att justitieombudsmannen, om dylika förhållanden tillfälligtvis komme till hans kännedom, ej vore betagen rättigheten att göra framställning — något som väl nästan utan all antydan därom finge anses självfallet.

Nu skulle man emellertid kunna ifrågasätta att vinna kontroll över försvarsväsendet genom en så enkel åtgärd som en utvidgning av justitieombudsmannens verksamhetsfält. Han ägde ju redan åtalsrätt över alla även militära ämbetsmän. Ålades honom då en inspektionsplikt även i det militära området, vore kontrollen vunnen.

Så lätt vore dock ej saken. Redan de allmänna antydningar, motionären givit om vad den ifrågasatta kontrollen skulle omfatta, syntes tydligt ådagalägga, att denna ej läte sig förena med justitieombudsmannens verksamhet, utan att vare sig hans dittillsvarande eller hans nya uppgift skulle lida därav. Och lika svårt som det skulle vara för en man att hinna utföra ett så mångsidigt värv, lika svårt skulle det säkerligen vara att finna den man, som i sin person förenade förutsättningarna för ett arbete, innefattande så ytterst olikartade uppgifter.

Nej en annan ordning måste utfinnas, och motionären skulle söka uppdraga konturerna därav.

Justitieombudsmansämbetet kunde väl ej i sig upptaga de helt olikartade uppgifter, som kontrollen över försvarsväsendet skulle innefatta, men vi hade i detta redan bestående ämbete ett förträffligt mönster att följa.

Likasom det finnes en särskild ombudsman för justitieväsendet, så borde det finnas en för försvarsväsendet.

Som justitieombudsmannen, så borde ock denne nye ombudsman äga en fullt självständig ställning gent emot ämbetsmän och ämbetsverk, gent emot konungamakt och regering. Han måste vara en riksdagens ombudsman även han.

Likasom justitieombudsmannen vore utrustad med en hög värdighet, så borde även denne nye ombudsman vara det, således fullt likställd med den förre och med justitiekanslern.

Hans benämning vore ju en smaksak — motionären hade tänkt på »riksauditör», »generalauditör», »ombudsman för försvarsväsendet», men stannat vid »militieombudsman», för att få ett ord, som redan genom sin yttre formning erinrade om det redan invanda »justitieombudsman».

Hans kvalifikationer borde vara personlig redbarhet och kunskap i de ärenden, som hörde till försvarsväsendet. Huru hans verksamhet närmare skulle gestaltas, skulle motionären nu söka visa.

Vid försöket att uppdraga grundlinjerna för den föreslagne ämbetsmannens verksamhet, sådan motionären tänkt sig densamma, ville han först undanröja en möjlig missuppfattning. Om nämligen någon skulle av den omständigheten, att justitieombudsmansämbetet av motionären redan flera gånger framhållits till jämförelse med den nya institutionen, ja, till och med uttryckligen angivits såsom det tjänligaste mönstret för denna, sluta, att motionären ansåge en slavisk efterhärming vara att förorda, så vore detta visserligen ett stort misstag. Två synpunkter kunde tvärtom leda till rätt väsentliga avvikelser. Den ena vore den erfarenhet, man under snart hundra år vunnit under utövningen av justitieombudsmansämbetet, den andra vore olikheten i uppgifter och mål de bägge institutionerna emellan.

Såge man då först på den förra synpunkten, torde man lätteligen finna, att den svaghet, som hos justitieombudsmansinstitutionen företrädesvis givit sig tillkänna, varit, att den ålagts för litet initiativ. Man kunde ej säga, att den *utrustats* med för liten möjlighet till initiativ. Ty justitieombudsmannen kunde ju enligt grundlag och instruktion göra framställningar på snart sagt alla statslivets områden till både Kungl. Maj:t och riksdagen. Men det vore möjligt, att, om på ett något inskränktere område ett bestämdare åläggande givits honom att inkomma med förslag till förbättringar och reformer, hans reformverksamhet blivit större och mera fruktbringande, och vad beträffade hans kontrollerande verksamhet funne man, att hans *rätt* att vara närvarande vid alla ämbetsverks, kollegiers etc. sammanträden och taga kännedom om alla deras handlingar m. m. lett till vida mindre resultat än hans *skyldighet* att inspektera domstolar och granska de s. k. fånglistorna. Det borde således vara att anbefalla, att för militieombudsmannen uppställdes en i enskildheterna mera bindande instruktion än den, som funnes för justitieombudsmannen.

Den andra synpunkten utginge från olikheten mellan de bägge ämbetsmännens uppgifter. I det avseendet syntes motionären klart, att *en* av justitieombudsmännens uppgifter ej behövde, kanske ej ens borde tillhöra militieombudsmannen. Det vore åtalsskyldigheten. Det syntes motionären nämligen ej nödvändigt eller önskligt att stadga såsom villkor för militieombudsmannen, att han skulle vara lagkunnig. Nödvändigt vore det ej, ty där han uppdagade missbruk, som syntes honom kunna föranleda åtal, kunde han giva justitieombudsmannen del av saken till den åtgärd, som denne kunde anse påkallad. Önskligt vore det icke heller, ty det skulle tydligen i hög grad inskränka det område, inom vilket till det nya ämbetet lämpliga personer vore att söka.

Med tillämpning av vad i det föregående anförts angav därefter

motionären de särskilda huvuduppgifter, som borde åligga riksdagens militieombudsman.

1. *Han skulle hava att i allmänhet å riksdagens vägnar vaka över att ej några missförhållanden utbildade sig inom landets krigsmakt, vare sig hären eller flottan.*

Denna punkt syntes efter det förut, sagda ej behöva någon särskild förklaring.

2. *Han skulle vidare hava att särskilt noga tillse, att den militärdisciplinära bestraffningsrätten utövades med oväld och insikt. För detta ändamål skulle samma dag beslut fattades om dylik bestraffning till honom insändas besked om bestraffningen och grunden därtill. Funne han därvid att någon oriktig eller oförständig tillämpning av gällande föreskrifter ägt rum, skulle han giva justitieombudsmannen sådant tillkänna.*

Aven därest man finge hoppas, att en tillfredsställande revision av krigslagarna kunde komma till stånd, syntes det dock ej kunna förmodas, att ej fortfarande en disciplinär bestraffningsmyndighet, lagd — om ock ej uteslutande — i befälhavarens händer och utövad efter summarisk procedur, skulle bibehållas. Det syntes då vara av vikt att skapa en verksam kontroll häröver, och i sådant avseende syntes den granskning av militieombudsmannen, som här vore föreslagen, kunna verka gott. Även en annan form kunde tänkas, nämligen att denna granskning lades direkt på justitieombudsmannen. Motionären hade emellertid utgått från, att hela den särskilda kontroll över försvarsväsendet, som skulle tillskapas, borde vara samlad på en hand och först då frågan bleve om rättsligt åtal justitieombudsmannen borde tillitas.

3. *Militieombudsmannen skulle vidare åligga såväl att noggrant pröva de anmärkningar om oriktig eller olämplig behandling av manskapet, otillräcklig föda, dålig utrustning eller andra missförhållanden, vilka kunde till honom inkomma, som ock att, där anmärkningar utan särskild anmälan komme till hans kännedom, verkställa vederbörlig undersökning och, om han funne missbruk eller missförhållanden föreligga, vidtaga lämplig åtgärd för deras avhjälpande.*

Det vore av stor vikt att inskräpa hos ombudsmannen, att ingalunda allenast anmälningar borde giva honom anledning att ingripa, utan att jämväl t. ex. anmärkningar, som i pressen förekomme eller annorledes bleve honom kunniga, borde påkalla hans uppmärksamhet. Detta vore desto viktigare som det synnerligen ofta torde inträffa, att den, vilken blivit förorättad och som således skulle vara närmast att göra en anmälan, saknade mod därtill, i ty att han — understundom med rätt, understundom med orätt — fruktade, att följderna av hans anmälan skulle bliva en än värre rättskränkning än den, varom anmälan skett.

4. *Militieombudsmannen skulle vidare hava att övervaka, att den militära utbildningstiden i allo användes på det nyttigaste sätt, d. v. s. för krigets fordringar, ej för paradens.*

Denna punkt vore en av de allra viktigaste och innefattade en uppgift, vilken, om den rätt fylldes, borde mera än något annat kunna bidra att giva folket och dess representanter den trygga tillförsikten, att de enorma penninguppföringar, som erfordrades för fredens bevarande och självständighetens upprätthållande, också toges i anspråk på det mest fruktbringande sätt.

Ur denna synpunkt förefölle det motionären, som om militärerna själva borde vara de främsta att önska framgång åt hans förslag. Det borde vara för dem hugnesamt, att deras ärliga arbete bleve rätt uppskattat och att anledningen till misstro undanröjdes, och huru skulle detta kunna ske bättre än genom att de finge ställa sitt arbete och dess frukter direkt under ögonen på en riksdagens ombudsman?

5. *Militieombudsmannen borde, och äga skyldighet att pröva behövligheten av militära anskaffningar. För sådant ändamål borde vederbörande myndighet opänmt till honom insända protokoll över anskaffningsbeslut — åtminstone då de gällde belopp av en viss storlek — och borde, såvida militieombudsmannen inom viss tid efter protokollets erhållande tillkännagåve sin avsikt att hos Kungl. Maj:t avstyrka anskaffningen, dylika beslut ej få gå i verkställighet förrän Kungl. Maj:t beslutit i ärendet.*

Det vore bekant, att arméförvaltningen under sin beslutanderätt hade stora i klump anslagna summor till bestridande av anskaffning för regementenas räkning. Någon skarpare kontroll i sak, huru dessa medel användes, förefunnes för närvarande ej. Det vore denna väl behövliga kontroll, som skulle åstadkommas genom ombudsmannens prövning och rättighet att, i händelse han funne anskaffningens behövlighet tivelaktig, underställa densamma Kungl. Maj:ts prövning.

6. *Vidare skulle en sådan ämbetsman till riksdagen inkomma med de framställningar och förslag, vartill han kunde finna anledning, samt ärligen avgiva sin ämbetsberättelse till riksdagen och däruti särskilt yttra sig om försvarsväsendets tillstånd och skötsel.*

7. *Även skulle han till vederbörligt utskott avgiva utlåtande i fråga om behövligheten och ändamålsenligheten av de till försvarsverket fordrade anslag, angående vilka utskottet begärde sådant utlåtande.*

Punkterna 6 och 7 avsåge, som syntes, att göra militieombudsmannens sakkunskap och förmåga direkt nyttig för riksdagen. Helt visst skulle det bidra att stärka riksdagens förtroende för försvarsbudgetens riktiga avpassning efter behovet, i fall den sålunda alltid hade tillgång till sakkunniga och opartiska upplysningar. Väl kunde sådana understundom vara att tillgå inom riksdagen själv. Men den omfattande och allsidiga översikt över hela försvarsväsendet, som kunde förutsättas hos en för dess permanenta övervakande särskilt vald ämbetsman, vore dock säkerligen endast mera undantagsvis att påräkna hos någon riksdagens ledamot.

8. *Givetvis skulle militieombudsmannen äga skyldighet att ärligen företaga inspektionsresor och därvid göra sig noga underrättad om manskapets behandling, övningstidens användning och mera dylikt, likasom även att närvara vid mera betydande fältövningar.*

Motionären anmärkte, att punkt 8 ej torde erfordra någon särskild kommentar, samt påpekade vidare, att de åtgärder, till vilka militieombudsmannens egna iakttagelser eller prövning av inkomna anmälningar kunde giva anledning, vore av tre slag, i det han dels kunde hänskjuta saken till justitieombudsmannens handläggning — detta då åtal syntes kunna komma i fråga — dels inkomma med framställning till Kungl. Maj:t och dels ingå med framställning till riksdagen.

I fortsättningen upptog motionären till bemötande invändningar,

som han förutsåg såsom möjliga. Sådana invändningar voro: att den föreslagna kontrollen skulle innefatta eller åtminstone kunna medföra en maktutvidgning av representationen, ett inskridande på konungamaktens område; att institutionen vore helt och hållet onödig, i det att man dittills kunnat hjälpa sig densamma förutan, och att intet skäl finnes, varför man ej skulle kunna göra så även hädanefter; att upprättandet av ett dylikt kontrollantämbete skulle visa en obehörig misstro mot militären, särskilt officerskåren. Såsom den invändning, som på sitt sätt kanske vore av den största praktiska betydelse, betecknade motionären svårigheten att finna dugliga innehavare till platsen. Slutligen berörde motionären kostnadssynpunkten, vilken han ansåg spela en försvinnande liten roll.

Av vad motionären i dessa delar yttrade må här — med hänsyn till vad under frågans fortsatta behandling förekommit — återgivas vad motionären anförde till bemötande av invändningen att kontrollen genom en militieombudsman skulle innefatta eller åtminstone kunna medföra en maktutvidgning av representationen. Motionären ansåg att många ord ej krävdes för att visa oriktigheten av en sådan uppfattning.

Den nye ombudsmannen skulle ju lika litet som justitieombudsmannen kunna giva några som helst föreskrifter eller befallningar. Allt vad han kunde göra vore att granska, att anmärka och att giva de beslutande myndigheterna förslag till afhjälpan av de brister, han anmärkt. Det vore väl påtagligt, att denna art av verksamhet stode i fullständig samklang med hela den ställning, som våra grundlagar anvisade åt folkrepresentationen.

År 1809 befarade man på vissa håll, att »skakningar i samhället» skulle kunna åstadkommas av justitieombudsmannens verksamhet. Erfarenheten hade till fullo vederlagt denna farhåga. Och ingen anledning finnes att antaga, att den skulle vara mera berättigad i fråga om den nu föreslagna ombudsmannens verksamhet.

Motionären ansåg att själva huvuddragen av den nye ombudsmannens verksamhet lämpligen borde stadgas i grundlagen, under det att detaljerna utarbetades i form av särskild instruktion, samt framlade — delvis i en ytterligare motion — förslag till de grundlagsändringar, som för det ifrågavarande ändamålet skulle erfordras.

Konstitutionsutskottet, dit ärendet hänvisades, yttrade i avgivet utlåtande, att utskottet funnit åtskilliga av de synpunkter, som motionären framhållit, vara ganska beaktansvärda. Den föreslagna formen för utövningen av den ifrågasatta kontrollen, nämligen genom en enda därför tillsatt ämbetsman, hade emellertid utskottet ansett knappast möjlig att genomföra och ej heller, även om så vore fallet, ändamåls-

enlig och lämplig. Det vore näppeligen tänkbart, att alla de särskilda ämbetsgöromål, som enligt förslaget skulle åt denne ämbetsman anföras, kunde utföras av en enda person. Enligt förslaget måste den nye ämbetsmannen hos sig förena ej mindre grundliga insikter i militära och militärtekniska frågor rörande såväl armén med dess olika vapenslag som ock flottan och dess materiell än även omfattande kunskaper jämte praktisk förmåga i ekonomiska frågor och statsregleringsärenden samt slutligen icke heller sakna förfarenhet i lagskipningsfrågor. Den av motionären föreslagna utvägen att vinna ökad kontroll på försvarsväsendets område vore för övrigt, enligt utskottets mening, icke den rätta. Vida lämpligare syntes vara att söka ernå målet genom en utveckling av redan befintliga institutioner för utövningen av kontroll på nämnda område, vare sig från riksdagens sida eller eljest, samt genom skärpning av hithörande bestämmelser och föreskrifter. Kravet på kontroll över den militära bestraffningsrättens utövning vore redan i viss mån tillgodosett genom justitieombudsmansinstitutionen; ansåges det behöfligt, att denna kontroll gjordes starkare och mera omfattande, kunde detta möjligen vinnas genom tillägg till instruktionen för justitieombudsmannen. Utskottet erinrade vidare, att Kungl. Maj:t tillsatt en kommitté med uppdrag att företaga en revision av strafflagen för krigsmakten samt förordningen om krigsdomstolar och rättegången därstädes i syfte att bestämmelserna i dessa lagar måtte bli lämpade efter förhållandena vid en krigsmakt, bestående av värnpliktiga, och då utskottet antog, att denna kommitté ej skulle underlåta att ägna uppmärksamhet även åt den förevarande frågan, ansåg utskottet det vara så mycket mindre lämpligt att för det dåvarande företaga en förändring i grundlagen i den föreslagna riktningen. På dessa och i övrigt anförda skäl hemställde utskottet, att de ifrågavarande motionerna icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Fem ledamöter av utskottet hade reserverat sig. Av dessa ansågo de fyra, att utskottet bort till riksdagen hemställa att i skrivelse anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes åt ovan omförmälda kommitté uppdraga att jämväl taga under omprövning det av motionären framställda förslag. Den femte reservanten framhöll däremot, att den utav motionären framställda frågan låge alldeles utanför gränserna för kommitténs uppdrag.

Utskottets hemställan bifölls i första kammaren utan debatt eller votering. Andra kammaren däremot biföll utan votering ett under överläggningarna i ämnet därstädes av motionären framställt yrkande av samma innehåll i sak som den förra av nyssnämnda två reservationer.

Vid 1903 års riksdag väcktes av samme motionär i andra kam-maren ny motion i ämnet. Under återopande av den motivering och det utkast till den nya institutionen, som givits i den föregående motionen, anförde motionären vidare bland annat följande.

Vid ärendets förra behandling hade framställts den invändningen, att det näppeligen vore tänkbart, att alla de särskilda ämbetsgöromål, som enligt motionen skulle åt militieombudsmannen anförtros, kunde av en enda person utföras. Motionären trodde dock, att denna invändning berodde på ett missförstånd. De direkta göromål, som ovillkorligen av militieombudsmannen måste utföras, vore efter motionärens förslag varken så många eller vart för sig så omfattande, att de ej gott av en person kunde medhinnas. Vad däremot beträffade de övriga göromålen, d. v. s. de, som ej kunde preciseras annat än såsom en befogenhet till kontroll i vissa angivna riktningar, vore det ju givet, att dessa måste ordnas och jämkas efter tid och lägenhet. Justitieombudsmannen hade ju till uppgift bland annat att genom resor personligen å ort och ställe granska underdomarnas ämbetsskötsel. Men naturligtvis kunde han ej ärligen medhinna att på sådant sätt kontrollera mera än en bråkdel av landets alla underdomstolar.

En viktigare invändning vore måhända den, att så pass olikartade uppgifter enligt förslaget skulle åläggas militieombudsmannen, att svårigheter måste uppstå att finna den man, som vore kompetent att sköta dem alla. Det vore visserligen ingalunda säkert, men å andra sidan ej omöjligt, att denna invändning vid en närmare utredning kunde visas äga fog. Skulle så vara, borde detta tydligen endast kunna föranleda därtill, att de jämförelsevis mindre nödvändiga uppgifterna finge utmönstras och avskiljas. Något skäl att förkasta hela förslaget, om detta eljest funnes gagnande, kunde ju omöjligen däri sökas.

Då emellertid en noggrann utredning vore påkallad, hemställde motionären, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta allsidigt utreda frågan om upp-rättande av ett nytt folkrepresentativt ämbete — närmast efter mönstret av justitieombudsmansämbetet — till kontroll över landets militärväsende samt för riksdagen framlägga förslag till de ändringar i gällande grund-lagar, vartill utredningen gäve anledning.

Konstitutionsutskottet hemställde i avgivet utlåtande, att motionen icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd. Under framhållande, att den kontrollerande verksamhet, som enligt motionärens tanke skulle av den utav honom ifrågasatte ämbetsmannen utövas, huvudsakligen syntes beröra tre särskilda områden av militärväsendet, nämligen den militära rättskipningen, den militära yrkesutbildningen samt användandet av de till militära ändamål anslagna medel, anmärkte utskottet, att den förut framställda betänkligheten att hos den ifrågasatte funktionären svårigen skulle kunna förväntas förmåga att inom försvarsväsendets olika grenar utöva *verksam* kontroll icke syntes hava förlorat sin bety-

delse genom vad motionären härutinnan anført. Tillsynen över det sätt, på vilket militära ämbets- och tjänstemän tillämpade de för krigsmakten gällande lagar samt utövade sina ämbeten och tjänster i förhållande till underordnade, fölle inom ramen för justitieombudsmannens och justitiekanslerns ämbetsverksamhet och kunde enligt utskottets mening fortfarande lämpligen utövas av dem. Det av motionären åsyftade målet att vinna en ökad kontroll i berörda avseende skulle bäst ernås på det sätt, att genom uttryckliga bestämmelser i vederbörande instruktioner vikten av denna kontroll betonades. Vad anginge den befogenhet till kontroll över den militära yrkesutbildningen samt över användandet av de till militära ändamål anslagna medel, vilken enligt motionärens åsikt borde anförtros militieombudsmannen, fann utskottet, att överlämnandet av en sådan befogenhet åt en av riksdagen vald ämbetsman ingalunda kunde anses tillrådligt. Genom denne ämbetsmans ingripande i ledningen av det militära utbildningsarbetet skulle utan tvivel äventyras, att denna utbildning förrycktes och att den för upprätthållande av arméns krigsduglighet nödvändiga disciplinen slappades, och därest en sådan ämbetsman skulle äga rätt att pröva behövligheten av militära anskaffningar samt i övrigt inblanda sig i det sätt, på vilket anslagen för militära ändamål användes, kunde med skäl befaras, att handhavandet av den militära förvaltningen i dess helhet därav skulle lida men samt särskilt att störande hinder i denna förvaltnings obehindrade fortgång komme att uppstå.

Tio ledamöter av utskottet hade reserverat sig samt ansågo att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta allsidigt utreda frågan om åvägbringande, genom utvidgande av redan befintliga institutioner eller genom upprättande av ett särskilt ämbete eller annorledes, av en effektiv kontroll över lagars och författningars efterlevnad inom armén och flottan samt för riksdagen framlägga förslag till de ändringar i gällande grundlagar, vartill utredningen gäve anledning.

Även denna gång bifölls utskottets hemställan i första kammaren utan debatt eller votering. Andra kammaren biföll reservationen efter debatt men utan votering.

1904 års
riksdag.

Redan vid 1904 års riksdag frambar samme motionär förslag om inrättande av en effektiv kontroll över landets militärväsende. Motionen gick denna gång ut på en skrivelse till Kungl. Maj:t av det innehåll, som påyrkats av reservanterna i konstitutionsutskottet föregående år.

Konstitutionsutskottet tillstyrkte nu motionen samt anförde bland annat, att då utskottet funne att åtgärder borde vidtagas för det omhandlade önskemålets vinnande, det återstode att besvara frågan, huru detta mål lämpligast kunde ernås. En kontroll i förevarande avseende borde, därest genom densamma medborgarnas rätt och bästa skulle behörigen tillvaratagas, i huvudsak utgå från riksdagens sida och verkställas av något dess organ. Utskottet tvekade icke att såsom de utvägar, vilka vid frågans utredning i främsta rummet borde tagas i övervägande, anvisa de olika sätt för kontrollens ordnande, som motionären förordat. Sålunda skulle antingen den ökade kontrollen över militärväsendet kunna uppdragas åt redan befintliga institutioner och i sådant fall väl företrädesvis åt justitieombudsmansämbetet, vars arbetskrafter för ändamålet skulle förstärkas, eller nämnda kontroll, såsom motionären närmast tänkt sig, anförtros åt en av riksdagen utsedd, ny ämbetsman med ungefär samma ställning som justitieombudsmannens dittills, eller ock vissa funktioner, nämligen de, som sammanhänge med övervakandet av de värnpliktigas rättsliga ställning, anförtros åt justitieombudsmannen, medan den kontroll över efterlevnaden inom armén och flottan av administrativa och ekonomiska författningar, vilken genom en för ändamålet avfattad instruktion närmare bestämts, kunde uppdragas åt en av riksdagen utsedd ny ämbetsman.

Nio ledamöter av utskottet hade reserverat sig och förenat sig i den hemställan, att motionen icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Ärendet framkallade denna gång debatt i båda kamrarna. Första kammaren biträdde reservanternas mening, varemot andra kammaren biföll utskottets hemställan.

Då frågan av den ursprunglige förslagsställaren åter upptogs vid 1908 års riksdag, hade ytterligare femton ledamöter av andra kammaren undertecknat motionen. Det i motionen framställda yrkandet var nu detsamma som vid 1904 års riksdag och åsyftade alltså en skrivelse till Kungl. Maj:t.

1908 års
riksdag.

Konstitutionsutskottet tillstyrkte nu likasom vid sistnämnda riksdag motionen, men åtta ledamöter hade reserverat sig och hemställt, att motionen icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

I första kammaren höjdes flera röster till förmån för utskottets förslag, men slutet blev att reservanternas hemställan godkändes utan

votering. Andra kammaren biföll utskottets förslag, dock först efter votering, varvid 107 röster avgåvos för detta förslag och 70 för reservanternas.

Civilkommissionen.

Att förslaget denna gång mötte så starkt motstånd i andra kammaren synes, att döma av yttranden under debatten, närmast hava berott därpå, att Kungl. Maj:t den 28 februari 1908 bemyndigat chefen för lantförvarsdepartementet att i samråd med chefen för sjöförvarsdepartementet tillkalla sakkunniga för verkställande av utredning, i vad mån kontroll av eller samarbete med civila personer lämpligen borde inom det militära området äga rum, omfattningen av dylik kontroll eller samarbete samt organisationen därav. De i följd härav tillkallade sakkunniga avgåvo den 10 december 1908 betänkande i ämnet. I detta uttalande de sakkunniga sig för anordnandet av en civil undersökning av vissa förhållanden inom rikets försvarsväsen och anförde de sakkunniga bland annat:

Inrättandet av den undersökning, varom de sakkunniga uttalat sig, hade enligt deras åsikt sin förnämsta betingelse i den systemskiftning i avseende å vårt lands försvarsväsen, som med införande av den nya härordningen inträtt. Den nu så småningom försiggående övergången till allmän värnplikt hade i hög grad fäst allmänhetens uppmärksamhet på försvarsväsendet, och allmänheten hade därvid naturligen i första rummet tagit ögonmärke på vad inom militära kretsar traditionen skapat av egenart, främmande för civil uppfattning. Den brytning i åskådningar, som sålunda uppkommit och givit näring åt civilt misstroende i samma mån som medborgarnas personliga och ekonomiska uppoffringar tagits i ökat anspråk, borde emellertid enligt de sakkunnigas förmenande kunna hinna att avjämnas under den för övergången bestämda tid, om den utav de sakkunniga förordade undersökningen inrättades och utan oförutsedda hinder kunde bedriva sin verksamhet. Tiden för denna verksamhet ansåge de sakkunniga alltså böra inskränkas till övergångstiden eller högst fem år. I annat fall skulle densamma möjligen kunna bli snarare ett permanent ämbetsverk, och ett sådant ansåge de sakkunniga icke vara det medel, varigenom lämpligast vunnos det mål, som borde uppställas för den undersökning, varom här vore fråga.

De sakkunniga föreslogo, att den undersökning, som de förordat, måtte uppdragas åt en kommission, bestående av en ordförande och sex ledamöter. Redan den 11 december 1908 tillsatte Kungl. Maj:t en kommission — vanligen kallad civilkommissionen — med den sålunda föreslagna sammansättningen. För kommissionen, som genast skulle träda i verksamhet och vars arbete skulle fortgå under högst fem år från sistnämnda dag, utfärdades samtidigt särskild instruktion.

Enligt denna instruktion skulle kommissionen äga undersöka, huruvida upp- handlings-, entreprenad-, kontroll- och besiktningsmetoderna inom försvaret vore byggda på moderna principer för affärsmässighet och i övrigt ändamålsenliga, huru- vida truppens, särskilt de värnpliktigas, behandling och omvårdnad gäve anledning till erinringar, huruvida erforderligt samarbete för tillgodoseende av försvarets be- hov vore organiserat med alla de krafter, som stode eller utan allt för stora olägen- heter kunde ställas till statens förfogande; huruvida försvarsmedlen i fråga om ut- rustning och dylikt vore i ett sådant skick, att de vid fredsbrott kunde fungera på ett tillfredsställande sätt, samt huruvida författningar och föreskrifter rörande för- svaret vore genomgående led i samma system och verkade ändamålsenligt.

I anslutning härtill ägde kommissionen att hos Kungl. Maj:t göra de er- inringar och de framställningar att vidtaga åtgärder, som undersökningen ansåges påkalla, och att till justitiekanslern överlämna sådana ärenden, som ansåges för- anleda allmän åklagares ingripande.

Uti instruktionen gjordes en mindre förändring genom kungörelse den 18 juli 1913. Samtidigt anbefalldes kommissionen att vid full- görande av sitt uppdrag enligt instruktionen, där förhållandena sådant påkallade och i den omfattning lämpligen kunde ske, till Kungl. Maj:t inkomma med fullt utarbetade förslag till författningar och föreskrifter.

Sistnämnda dag förordnade Kungl. Maj:t att kommissionens verk- samhet skulle fortgå tillsvidare till den 1 juli 1915.

I september 1914 kom antalet ledamöter i civilkommissionen att nedgå från sex till fem därigenom att en ledamot avled utan att annau ledamot i stället förordnades.

Hade Kungl. Maj:ts beslut den 28 februari 1908 om tillkallande av de sakkunniga, vilkas utredning föregick civilkommissionens till- sättande, på sin tid i riksdagens andra kammare framkallat tvekan om behovet av den i motionen vid 1908 års riksdag påyrkade utredningen om åvägabringande av en effektiv kontroll över lagars och författningars efterlevnad inom armén och marinen, synes tillsättandet av civilkommis- sionen hava föranlett, att nämnda motion icke förnyades under de närmast följande åren. När förslag om åvägabringande av en kontroll i den uti motionen åsyftade riktning nästa gång förelades riksdagen, — vid 1914 års senare riksdag — skedde det genom en kungl. pro- position. Och likasom det första förslaget om inrättande av ett militie- ombudsmansämbete framkommit i sammanhang med antagandet av 1901 års härordningsreform, framlades den kungl. propositionen i ämnet i sammanhang med samtidigt avgivna förslag till stärkande av försvaret.

Enligt det utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden för den 14 maj 1914, som var fogat vid den kungl. propositionen, hade

Militieombudsmannens ämbetsberättelse.

1914 års
senare
riksdag.

chefen för justitiedepartementet — efter gemensam beredning med chefen för lantförsvarsdepartementet och chefen för sjöförsvarsdepartementet — vid ärendets behandling i statsrådet framhållit, att anledningen till att en ny kontrollmyndighet ansåges önskvärd och behöfelig endast till någon mindre del syntes vara att finna däri, att områden, där kontroll erfordrades, skulle vara undandragna de nuvarande kontrollmyndigheternas granskningsrätt. Även om man blott fäste sig vid den kontroll, som utövades av riksdagen eller genom myndigheter, som riksdagen för sådant ändamål tillsatte, måste den redan stadgade kontrollen sägas i princip vara utsträckt till så gott som alla statslivets områden. Mera ovisst vore, huruvida faktisk möjlighet funnes att med önskvärd kraft och noggrannhet tillämpa kontrollrätten i hela dess omfattning. Under det att kontrollinstitutionerna fortfarande vore desamma som bildades vid det nuvarande statsskickets tillkomst för mer än hundra år sedan, hade den statsverksamhet, som utgjorde kontrollens föremål, i utomordentligt hög grad utvecklats. Såsom exempel på nya verk vore att erinra om kommunikationsverken och de affärsdrivande verken. Även försvarsbördans överflyttning från jordägarna i deras egenskap av rust- och rotehållare till hela befolkningen såsom värnpliktiga hade medfört en högst väsentlig utvidgning av statsverksamheten.

Efter att hava erinrat om skälen, varför en förstärkning av kontrollmyndigheterna borde avse just försvarsväsendet, yttrade föredragande departementschefen vidare:

Någon misstro mot det sätt, varpå försvarets angelägenheter nu handhades, låge givetvis icke häri. För varje verksamhetsområde vore det till gagn, å ena sidan att förefintliga brister beaktades och undanröjdes, samt å andra sidan att genom anordningar i sådant syfte skapades tilltro till att förhållandena i övrigt vore tillfredsställande. Erfarenheten torde hava visat, att särskilt de värnpliktigas behandling och den ekonomiska förvaltningen inom försvarsväsendet stundom gjorts till föremål för klander, som måste anses hava berott på missuppfattning eller bristande kännedom om det verkliga sammanhanget. På grund av försvarsverkets omfattande och djupgående betydelse i personligt och ekonomiskt hänseende vore detsamma helt naturligt föremål för allmänhetens synnerliga uppmärksamhet. Uppkomme på detta område oriktiga föreställningar, finge dessa lätt en vidsträckt spridning. Att förebygga sådant vore så mycket mer angeläget med hänsyn därtill, att det utan tvivel vore av synnerlig vikt, att allmänheten omfattade försvarsverket med fullt förtroende. Säkerligen funnes det icke något bättre medel till undanröjande av farhågor och missförstånd, än att en sakkunnig och opartisk myndighet hade till uppgift såväl att självmant ägna förhållandena en ständig och noggrann uppmärksamhet som ock att undersöka befogenheten av framställda klagomål och anmärkningar. Med tilliten till att uppdagade missförhållanden beivrades följde minskad benägenhet att fästa avseende vid rykten om bristfälligheter, som icke

föranlett någon åtgärd; man insåge att ett uppgivet fel åtminstone icke kunde äga någon större betydelse, om det antingen icke funnits förtjänt att bringas till tillsynsmyndighetens kännedom eller ock av denna lämnats utan beivran.

Föredragande departementschefen påpekade, hurusom det emellertid vore en nödvändig förutsättning för ett gott resultat, att kontrollen icke ingrepe på områden, som enligt sin natur måste vara undantagna från densamma. Vid civilkommissionens tillsättande hade chefen för lantförsvarsdepartementet framhållit, att kommissionens verksamhet icke skulle omfatta det rent fackmässiga militära arbetet, och samma begränsning borde givetvis iakttagas vid den kontroll, varom nu vore fråga.

Beträffande de utvägar, som kunde tänkas då det gällde att genomföra kontrollen å försvarsväsendet, anförde departementschefen, att civilkommissionen, som aldrig varit avsedd att utgöra annat än en provisorisk anordning, vore, åtminstone med sitt dittillsvarande medlemsantal, en alltför tung och vidlyftig institution att lämpligen kunna äga bestånd för framtiden. Ville man bygga vidare på den grundval, som vore lagd genom statsförfattningens bestämmelser om riksdagens kontrollrätt, kunde dessutom civilkommissionen knappast sägas fullt motsvara ändamålet. Dess medlemmar förordnades av Kungl. Maj:t och endast genom den sammansättning, Kungl. Maj:t givit kommissionen, hade denna kunnat anses i viss mån äga folkrepresentativ karaktär. Vad anginge den tänkbara utvägen att vinna det avsedda ändamålet endast genom en förstärkning av justitieombudsmansexpeditionens arbetskrafter — vilket väl särskilt borde innebära, att till justitieombudsmannens förfogande ställdes en i militärväsendet sakkunnig person, som hade att på detta område bereda förekommande ärenden och tillhandagå med erforderliga upplysningar — syntes invändningar med fog kunna göras däremot. Det militära granskningsområdet vore så vidsträckt, att justitieombudsmannen, vars arbetsbördan redan vore ganska tung, svårigen skulle kunna ägna detsamma all erforderlig uppmärksamhet. Han skulle sannolikt nödgas välja mellan att antingen lita till medhjälparen i större utsträckning än som i och för sig vore lämpligt eller ock låta den verksamhet, som förut varit hans huvudsakliga, till icke ringa del eftersättas.

Om den eftersträfvade kontrollen å försvarsväsendet skulle vinnas utan att den dittillsvarande tillsynen å andra områden bleve lidande, syntes den enda tillfredsställande utvägen vara, att försvarsverket brötes ut från justitieombudsmannens ämbetsförvaltning och ställdes under en

ny, enligt samma grunder ordnad ämbetsmyndighet, en militieombudsman. Denne syntes böra likställas med justitieombudsmannen jämväl i fråga om förutsättningarna för befattningens erhållande. Även av militieombudsmannen borde alltså fordras, att han, såsom § 96 regeringsformen stadgade beträffande justitieombudsmannen, skulle vara känd för lagkunskap. Häri låge ett avstående från anspråk på militär sakkunskap. Huru önskvärd sådan ur vissa synpunkter kunde vara, torde juridisk utbildning ännu mer vara behöflig för en ämbetsman, som skulle få till sin förnämsta uppgift att övervaka lagars och andra författningars efterlevnad inom försvarsväsendet. Genom hans egenskap av jurist undanröjdes tillika alla svårigheter att på ett lämpligt sätt ordna behörigheten att inom nämnda granskningsområde anställa erforderliga åtal. För syftet att stärka allmänhetens förtroende till försvarsverket torde det ock äga stor betydelse, att kontrollen utövades av en civil man.

I fråga om uppgifterna för militieombudsmannen erinrade departementschefen, att i värnpliktslagen och inskrivningsförordningen funnes åtskilliga stadganden, vilkas tillämpning i särskilda fall ägde stor betydelse för de värnpliktiga. Dessa författningars efterlevnad av det militära befälet samt nämnder och myndigheter, som handlade inskrivnings- och rullföringsärenden, torde böra ställas under militieombudsmannens tillsyn.

Vidare borde militieombudsmannen äga att övervaka de värnpliktigas behandling och omvårdnad i ungefär samma utsträckning, som tillkommit civilkommissionen. I detta avseende anförde departementschefen ur motiveringen till 1908 års sakkunnigutlåtande — till vilken kommissionens instruktion hänvisade — följande:

Den civila undersökningen borde enligt de sakkunnigas förmenande från början äga att tillse, att de värnpliktiga ägnades all den omvårdnad, som anslagna medeltillgångar och övningarnas mål medgäve. Sålunda borde tillsyn övas däröver, att de värnpliktiga bereddes god beklädnad, tillräcklig, närande och i all möjlig utsträckning omväxlande, fastän enkel kost vid måltider, vilka, så långt övningarna det tillåte, förlades till de tider av dagen, som bäst stode i överensstämmelse med de värnpliktigas vanor från deras hem. Snygghet i logement och matinrättning borde icke få eftersättas, och den trevnad, som med till buds stående medel kunde beredas de värnpliktiga, finge icke av något skäl förhållas dem.

Den ställning i personligt och rättsligt avseende, som ungdom för fullgörande av densamma ålagd värnplikt måste intaga, borde icke få göras mera motbjudande än övningarnas mål kunde föranleda. Tvärtom borde all möjlig hänsyn tagas därtill, att det icke vore avlönat manskap utan värnpliktiga medborgare, i allmänhet ovana vid intrång i sin personliga frihet, som ställdes inför den militära lydnessplikten. Därest i detta avseende på något håll berättigad anledning till klagomål förefunnes, ansåge de sakkunniga, att redan en undersökningskommissions tillvaro i regel ut-

gjorde en maning till dem det vederborde att iakttaga erforderlig försiktighet vid behandlingen av dem anförtrödda värnpliktiga.

Undersökningen borde jämväl avse, att nödig uppmärksamhet ägnades åt att de värnpliktiga under sina övningar i fredstid icke onödigtvis utsattes för behandling, ägnad att ådraga dem ohälsa. Själva dessa övningar, särskilt under rekryt-övningstiden, kunde ju tänkas, om icke de svagare med nödig omsikt avskildes, över måttet av deras krafter anstränga de värnpliktiga, och tiden för övningarna kunde användas även för ändamål, som avsåge bibringande av kunskaper och färdigheter av den art, att de lämpligare tillgodosåges på annat sätt, och som låge så främmande från krigets värv och behov, att varken staten eller de värnpliktiga finge beräknad valuta för sina uppoffringar, och befälet föranleddes att på den tid, som återstode, fordra alldeles för mycket av de fysiskt svagare. Därmed avsåges naturligtvis icke vare sig här förut omnämnda kunskaper och färdigheter till gagn för de värnpliktigas framtida bärgning m. m. eller sådan sysselsättning å fritid, som de värnpliktiga kunde finna vara dem till rekreation eller tidsfördriv, vilken sysselsättning dock alltid borde vara frivillig. Icke heller kunde härmed avses att lägga band på de värnpliktigas uppfostran till de egenskaper, som i fysiskt och psykiskt avseende borde utmärka en kraftig och fälduglig trupp.

Särskild makt ansåge de sakkunniga ligga däruppå, att övningarnas betydelse icke i de värnpliktigas ögon toge skada därav, att de ens tillfälligtvis och på något enstaka håll syntes så bedrivas, att de finge karaktären av bestraffning.

Departementschefen erinrade, hurusom vid fullgörandet av civilkommissionens uppdrag i denna del det visat sig nödvändigt för kommissionen att taga del av de planer, som fastställts för vissa marschövningar, och undersöka, huruvida planerna upprättats i överensstämmelse med gällande föreskrifter och de grunder, på vilka dessa vilade.

Sedan departementschefen påpekat, att det icke torde vara lämpligt eller ens möjligt att skilja på värnpliktiga och övrig militär personal vid bestämmande av militieombudsmannens ämbetsuppgifter, och att följaktligen i instruktionen för militieombudsmannen måste komma till användning uttryck, som omfattade hela personalen, yttrade departementschefen vidare:

Efterlevnaden av de författningar, som anginge anskaffning av underhåll och utrustning åt truppen samt all annan försvarsmateriel, måste givetvis ställas under militieombudsmannens kontroll.

Bland dessa vore förordningen angående statens upphandlings- och entreprenadväsen en av de viktigaste. Denna författning gällde ju för ett vidsträckt område än försvarsväsendet, men en mycket betydelsefull del av dess tillämpning fölle numera inom detta. De högst ansenliga belopp, som årligen ansloges till försvaret, finge nämligen till ojämförligt största delen sin användning vid upphandling och entreprenader. Därtill komme, såsom förut påpekats, att då de sålunda använda summorna icke vore avsedda att och icke kunde lämna någon avkastning, här jämväl saknades den naturliga och lätt påvisbara regulator för förhållandet mellan

omkostnader och avkastning, som förefunnes på åtskilliga andra områden av statsförvaltningen.

Myndigheternas beslut i avseende å utbud, antagande av anbud, besiktning o. s. v. vore ofta av synnerlig betydelse för statsverket. Kontrollen över dessa beslut kunde i allmänhet knappast äga rum annorstädes än å myndigheternas egna lokaler. Visserligen åtföljdes räkenskaperna av ingångna kontrakt och vissa därtill hörande handlingar, men av dem kunde i regel icke någon slutsats dragas rörande sättet för upphandlingen eller entreprenaden. Och skulle fullständiga handlingar i alla upphandlingsärenden avlämnas till den centrala kontrollen, bleve förvaltningsverksamheten nedtyngd i alltför stor omfattning. Redan på grund härav vore det angeläget, att förfaringssättet vid upphandlingar och entreprenader bleve föremål för granskning under militieombudsmannens inspektioner.

Gällande upphandlingsförordning föreskrev offentligt förfarande vid upphandlingar och entreprenader. Häre kunde väl sägas ligga en viss kontroll så till vida, att därigenom möjliggjordes för tävlande, som ansåge sig obehörigen förbigången, att besvära sig i högre instans. Dylika besvär kunde dock knappast föranleda annan rättelse än till enskild klagandes förmån och medverkade därför endast i undantagsfall vid tillgodoseendet av statsverkets intressen.

I de fall, då statsverkets bästa gentemot de tävlande icke iakttagits, vare sig detta allenast gällde ett enstaka ärende eller berodde på slentrianmässigt tillämpade, felaktiga affärsmetoder, kunde erforderlig rättelse knappast väntas annat än genom ingripande av kontrollmyndighet. För försvarets vidkommande gällde den årliga omsättningen så betydande belopp, att militieombudsmannen säkerligen skulle finna en av sina mest arbetsamma uppgifter i tillsynen över upphandlings- och entreprenadförordningens efterlevnad. Både direkt och kanske framför allt indirekt vore fullföljden av denna kontrolluppgift ägnad att tillgodose stora ekonomiska intressen för statsverket. Därjämte vore effektiv kontroll över upphandlingar och entreprenader för försvaret ägnad att undanröja en ofta återkommande anledning till misstroende mot de militära myndigheterna.

Anskaffningen av förnödenheter och materiel åt försvaret vore liksom vården av förråden och bruket av materielen jämväl i andra avseenden reglerad genom en mångfald författningar. Bland dessa kunde nämnas för armén utfärdade vapenvårds-, artillerimateriell-, kasernvårds-, ingenjörmateriell-, intendenturmateriell-, freds- förplägnads- och sjukvårdsmateriellreglementen samt instruktionen för arméns intendenturförråd. För penningförvaltningen och därmed sammanhängande angelägenheter gällde kassa- och avlöningsreglementen. För marinen funnes motsvarande föreskrifter i gällande reglementen. Genom dessa exempel torde vara ådagalagt, att tillsynen över efterlevnaden av författningar angående försvarets ekonomiska förhållanden bleve en vittomfattande och viktig uppgift för militieombudsmannen.

Såsom ytterligare föremål för militieombudsmannens kontroll angav departementschefen det sätt, varpå expeditionstjänsten fullgjordes hos de militära myndigheterna och de civila huvudförvaltningarna vid försvaret, arkiven och deras ordentliga vård samt förvaringen av de koncept till

utgående expeditioner, som skulle finnas och vara tillgängliga för allmänheten.

I sammanhang härmed anförde departementschefen, att folkrepresentativ tillsyn däröver, att försvarsmöjligheterna stode effektivt till buds, när helst fredsbrott kunde inträffa, måste anses såsom en viktig förutsättning för det allmänna förtroendet till försvarsväsendet, särskilt med hänsyn därtill att den offentliga kritiken i regel vore utesluten från hithörande av naturliga skäl hemliga förhållanden. Även denna kontrolluppgift med därtill hörande stora ansvar torde bäst kunna uppbäras av militieombudsmannen. För att sätta denne i stånd att fylla sistberörda uppgift torde det vara nödvändigt att utrusta honom med befogenhet att taga del av hemliga handlingar. Vissa dylika vore dock av sådan art, att deras utlämnande till militieombudsmannen icke borde utan vidare följa av hans instruktion utan få bero av Kungl. Maj:ts medgivande i varje särskilt fall.

Enligt departementschefens mening kunde och borde med tillsynen över lagars och andra författningars efterlevnad lämpligen förbindas åliggande att granska gällande bestämmelsers innehåll och undersöka, huruvida genom dem på tillfredsställande sätt givits reglering åt alla de förhållanden, som vore i behov därav. I instruktionen för militieombudsmannen syntes böra föreskrivas, att han skulle hos riksdagen anmäla de brister, som vid dylik undersökning ådagalades, samt avgiva förslag till deras avhjäljande.

Vid 1914 års senare riksdag framkom jämväl från enskild motionär ett förslag, som rörde militieombudsmansämbetet. Motionen åsyftade, bland annat, att militieombudsmannen och justitieombudsmannen skulle utses allenast av andra kammaren eller åtminstone antalet valmän från första kammaren för val av dessa ombudsmän begränsas i proportion till det mindre antal ledamöter, varav denna kammare till skillnad från medkammaren bestode, samt att militieombudsmannen skulle få en ställning mera såsom biträde åt justitieombudsmannen, vilken skulle bibehållas i sin befogenhet att ingripa även på det militära området, om han så för något fall funne lämpligt.

Konstitutionsutskottet återgav i sitt utlåtande vissa delar av vad föredragande departementschefen yttrat till statsrådsprotokollet samt förklarade att utskottet ansåge vad sålunda anförts tillfyllest för att ådagalägga önskvärdheten och behövligheten av, att en särskild riksdagens kontrollmyndighet över försvarsväsendet infördes.

Beträffande det sätt, varpå den särskilda kontrollen borde genomföras, syntes, enligt utskottets uppfattning, den mest tillfredsställande utvägen vara att, såsom Kungl. Maj:t föreslagit, bryta ut försvarsväsendet i dess helhet från justitieombudsmannens ämbetsförvaltning och ställa det under en ny ämbetsmyndighet, en militieombudsman.

Utskottet hemställde att såsom vilande till vidare grundlagsenlig behandling måtte antagas ett utav utskottet utarbetat förslag till de för militieombudsmansämbetets inrättande erforderliga grundlagsändringar, vilket förslag nära anslöt sig till den kungl. propositionen. I fråga om den förenämnda enskilda motionen anförde utskottet, att utskottet icke funnit skäl att med anledning av densamma föreslå riksdagen några ändringar i grundlagens hithörande bestämmelser.

Vid utlåtaudet voro fogade åtskilliga reservationer.

Två reservanter ansågo att utskottet bort avstyrka propositionen.

Sju andra reservanter förklarade sig icke kunna godkänna utskottets motivering samt anmärkte särskilt, att utskottet i avseende å den blivande instruktionen för militieombudsmannen bort erinra, att det för ett gagnarikt fullgörande av militieombudsmannens ämbetsplikter syntes vara nödvändigt, att dessa begränsades mera än i den av utskottet — efter statsrådsprotokollet — lämnade redogörelsen vore fallet. Det syntes vara självklart, att det övervakande av militär jurisdiktion samt av de värnpliktigas behandling och omvårdnad jämte den ekonomiska kontroll, som i redogörelsen angivits, måste alldeles tillräckligt taga en persons krafter i anspråk. Att därtill lägga något slags kontroll över krigsberedskapen borde redan av detta skäl vara uteslutet och borde för övrigt desto mindre komma i fråga, som militieombudsmannen icke torde på detta område besitta nödig sakkunskap.

Slutligen anförde en reservant, med vilken tre andra ledamöter av utskottet instämt, att militieombudsmannens huvuduppgift syntes i verkligheten komma att bliva att övervaka den militära förvaltningsverksamheten och truppens behandling och omvårdnad samt föreslå de åtgärder till förbättringar härutinnan, som iakttagelser vid inspektioner eller annorledes kunde påkalla. Nämnda huvuduppgift syntes icke kunna på ett effektivt sätt fyllas endast av det föreslagna militieombudsmansämbetet, åtminstone icke på sådant sätt, att önskvärt förtroende inom alla samhällsklasser kunde därigenom väckas och vidmakthållas beträffande anordningarna inom försvarsväsendet. Detta syftemål skulle enligt denne reservants förmenande bättre hava vunnits genom en institution, som kommit att motsvara civilkommissionen, men med ett färre antal ledamöter, valda av riksdagen. Reservanten hade dock ej velat mot-

sätta sig förslaget om ett militieombudsmansämbete, då han ansåge att ett folkrepresentativt ämbete av ifrågavarande slag kunde bliva av stor betydelse för landet och försvaret. Han ansåge emellertid, att vid sidan av militieombudsmannen borde finnas en civilkommission med uppgift att biträda militieombudsmannen inom områden för hans ämbetsuppgift, vilka han på grund av bristande tid eller annan omständighet ej själv kunde behärska.

Utskottets hemställan antogs av riksdagen, i första kammaren efter votering med 110 röster mot 9, som avgåvos för avslag å utskottets hemställan, och i andra kammaren utan votering.

Då förslaget vid 1915 års riksdag företogs till fortsatt grundlagsenlig behandling, antogs detsamma den 23 mars i båda kamrarna utan votering. I andra kammaren förekom denna gång ej ens diskussion i frågan, i första kammaren hade avslag å förslaget yrkats av en talare.

1915 Års
riksdag.

Redan dessförinnan hade förslag till instruktion för militieombudsmannen förelagts riksdagen. För att inom justitiedepartementet biträda vid uppgörande av förslag till instruktion för militieombudsmannen och till vissa i sammanhang därmed stående ändringar i instruktionen för justitieombudsmannen hade tre ledamöter av riksdagen varit tillkallade. Dessa avgåvo den 19 december 1914 utlåtande med förslag dels till instruktion för riksdagens justitieombudsman, dels till instruktion för riksdagens militieombudsman. Till utredning i frågorna om militieombudsmannens rätt att taga del av hemliga handlingar och om förbudet för honom att utöva tillsyn ur militärteknisk synpunkt torde här böra återgivas vad betänkandet innehåller i dessa delar.

Uttalandet i den förra frågan förekommer bland motiven till förslaget till instruktion för justitieombudsmannen och lyder sålunda:

»Instruktionens från 99 § regeringsformen hämtade föreskrift om justitieombudsmannens tillgång till alla domstolars, kollegiers och ämbetsverks protokoll och handlingar gör icke något undantag för handlingar, som på grund av tryckfrihetsförordningens stadganden eller någon med stöd av dem meddelad bestämmelse äro hemliga. Huruvida detta oaktat även justitieombudsmannen är utesluten från att taga del av hemliga handlingar annat än i den mån och i den ordning, tryckfrihetsförordningen det medgiver, är en fråga, som hittills icke blivit närmare prövad. Justitieombudsmannen har för sin verksamhet, inom det område, där denna väsentligen rört sig, icke i någon större utsträckning haft behov av tillgång till sådana handlingar. Dock saknar frågan ingalunda betydelse för justitieombudsmannen, icke

ens vad angår hans tillsyn å domareverksamheten. Exempelvis må erinras om att enligt det förslag till ändrad lydelse av 2 § 4:o tryckfrihetsförordningen, som av detta års senare riksdag antagits såsom vilande, domstolarnas protokoll i vissa mål, där offentlighet kan medföra våda för rikets säkerhet, i allmänhet icke skola få utlämnas. Tydligt är, att justitieombudsmannen bör äga att övervaka rättskipningen även i dessa mål, och att detta för honom skulle försvåras, om han icke utan vidare kunde utfå protokollen i desamma.

I vida högre grad kommer emellertid frågan om tillgång till hemliga handlingar att erhålla betydelse för militieombudsmannen. Hans verksamhet måste ofta beröra förhållanden, som icke kunna utredas och granskas, utan att han får taga del av dylika handlingar. Det är därför nödvändigt, att i sammanhang med militieombudsmansämbetets inrättande klargöres, vilken befogenhet i detta avseende skall tillkomma dess innehavare; och vad härutinnan skall gälla för honom bör äga tillämpning även beträffande justitieombudsmannen.

Av tryckfrihetsförordningens stadganden framgår enligt vår uppfattning, att de icke inskränka justitieombudsmannens tillträde till ämbetsverkens handlingar och lika litet skola få någon sådan betydelse för militieombudsmannen. Dessa stadganden gälla handlingars utlämnande åt allmänheten, särskilt för befordrande till trycket, men de avse säkerligen icke att reglera handlingars tillhandahållande för den enligt andra grundlagsstadganden anordnade offentliga kontrollen. För ett särskilt fall, nämligen såvitt angår militära handlingar, finnes i tryckfrihetsförordningen stadgat, att genom beslut om deras hemlighållande konstitutionsutskottets, statsutskottets och statsrevisorernas rätt ej inskränkes. Härav torde icke böra dragas den slutsatsen, vare sig att kontrollmyndigheterna icke skulle äga fri tillgång till andra hemliga handlingar, om vilka någon motsvarande bestämmelse ej meddelats, eller att det fria tillträdet till de hemliga militära handlingarna ej skulle gälla andra än de uppräknade institutionerna och således ej justitieombudsmannen. Då vid 1896 års riksdag förslag till de ännu gällande bestämmelserna om militära handlingar antogs såsom vilande, voro meningarna synnerligen delade, huruvida nämnda förbehåll om kontrollinstitutionernas rätt borde införas i grundlagstexten. Den dåvarande chefen för justitiedepartementet betecknade detsamma såsom fullständigt obehövt. Och konstitutionsutskottet, som för sammanjämkning av kammarens skiljaktiga beslut i ämnet framlade det sedermera antagna förslaget, erinrade därvid om att vid utskottets föregående behandling av detta ärende utskottet ansett det vara satt utom allt tvivel, att utskottets och statsrevisorernas grundlagsenliga rätt genom det ifrågasatta lagförslaget icke kunde varda inskränkt; men då andra kammaren funnit nödigt, att en uttrycklig bestämmelse därom bleve införd, hade utskottet för undanröjande av all tvekan ansett lämpligt att sammanjämkna de olika besluten på det sätt, att andra kammarens beslut i förevarande hänseende upptoges i sammanjämningsförslaget. Någon motsvarande bestämmelse finnes ej i det den 20 december 1912 av en kommitté avgivna förslaget till tryckfrihetsordning, och i motiveringen till förslaget har, såsom en allmän anmärkning vid de däri uppställda undantagen från offentlighetsprincipen, framhållits, att det icke funnits behövt eller lämpligt att — såsom i gällande lag i ett enstaka fall skett — i lagtexten giva uttryck åt det självklara förhållande, att dessa undantag icke verka inskränkning i den kontroll över statsförvaltningen, som lagenligt skall utövas. På en liknande uppfattning beror utan tvivel, att icke i nyssberörda förslag till ändring

av 2 § 4:o tryckfrihetsförordningen gjorts något förbehåll om justitieombudsmannens rätt att utfä protokollen i de mål förslaget avser; det har ansetts, att protokollens förklarande för hemliga icke inverkar på denna rätt.

Om alltså tryckfrihetsförordningens bestämmelser angående vissa handlingars hemlighållande icke äga tillämpning mot justitieombudsmannen, kan någon tvekan ej heller råda därom, att den genom 99 § regeringsformen och 8 § i instruktionen honom beredda tillgången till ämbetsverkens och ämbetsmännens handlingar avser handlingar av alla slag och även sådana, som för allmänheten äro hemliga. Dessamma skall då gälla om militieombudsmannen. Att genom ett tillägg till den äldre bestämmelsen låta en uttrycklig föreskrift i ämnet inflyta i instruktionerna anse vi under sådana förhållanden icke vara erforderligt.

Det resultat, vartill man sålunda kommit, torde ock ur praktisk synpunkt vara tillfredsställande. Det viktiga medborgerliga förtroendeuppdraget att vara riksdagens ombudsman kan icke antagas bliva överlämnat åt någon sådan person, att hemliga handlingars utgivande till honom skulle vara förenat med våda för det allmänna. Även om utgivandet skulle bero på tillstånd i varje särskilt fall, kan det knappast tänkas, att dylikt tillstånd någonsin skulle förvägras. Vid den granskning av statsförvaltningen, som olika riksdagsutskott och statsrevisorerna verkställa, står tillgång till en stor mängd hemliga handlingar öppen för ett avsevärt antal personer, utan att detta ansetts innebära någon risk. Å andra sidan skulle det för ombudsmännen — i synnerhet för militieombudsmannen — mången gång kunna bliva i hög grad hinderligt, om tillstånd skulle behöva inhämtas. Framför allt kunde svårighet och tidsutdräkt uppstå, om under en inspektionsresa det befunnas erforderligt att taga del av en hemlig handling, till vars utbekommande tillstånd icke på förhand utverkats. I sakens natur ligger, att i den mån föreskrifter meddelats om försiktighetsmått vid utlämnade hemliga handlingars förvarande, om tiden för deras återställande eller dylikt, även ombudsmännen böra rätta sig efter dessa föreskrifter.»

Frågan om kontroll ur militärteknisk synpunkt behandlades i motiven till 3 § av förslaget till instruktion för militieombudsmannen; och yttras därom:

»Då det vilande grundlagsförslaget, vilket såsom kvalifikation för militieombudsmannen uppställer fordran på »lagkunskap», däremot icke hos honom förutsätter militär fackkunskap, synes härav bliva en given följd, att hans kontrollerande myndighet icke kan vara avsedd att omfatta vissa rent fackmässiga sidor av försvarsväsendets organisation och verksamhet. Åt detta förhållande torde böra givas uttryck i instruktionen. Å andra sidan kan därvid gränsen för hans verksamhetsområde icke uppdragas så, att frågor av militärt fackmässig eller, såsom termen lämpligen torde kunna avfattas, militärteknisk natur utan vidare ställas utanför dessamma. De flesta angelägenheter inom försvarsväsendet kunna ju i större eller mindre mån sägas vara av denna natur, och genom deras uteslutande skulle därför militieombudsmansinstitutionen bliva en form utan innehåll. Om militieombudsmannen bör gälla vad som vid civilkommissionens inrättande anfördes om denna, nämligen att den stadgade kontrollens förnämsta uppgift skall vara att undersöka dels förvaltningen av de till försvaret anslagna medel dels de värnpliktigas behandling och vård. Vid granskning av militära anskaffningar och annan medelsförvalt-

ning inom försvarsväsendet kan det emellertid, även om granskningen endast åsyftar tillgodoseende av statsverkets ekonomiska intressen, ofta icke undvikas att beröra frågor av militärteknisk art. Och likaledes torde det mången gång icke låta sig göra att gå till grunden med undersökning av manskaps behandling, utan att man ställes inför någon dylik fråga. Vad som bör undantagas synes därför vara icke vissa militära frågor utan allenast sådan granskning av förekommande frågor, för vilken erfordras en fackkunskap, som militieombudsmannen icke kan förutsättas besitta. I förslaget uttryckes detta så, att det ej tillkommer militieombudsmannen att ur militärteknisk synpunkt utöva tillsyn å militära anordningar. Under nämnda synpunkt innefattas härvid även den strategiska och den taktiska. Såsom exempel på de förhållanden inom försvarsväsendet, där det militärtekniska måste anses vara dominerande, må nämnas planer för krigsmaktens sammandragning eller verksamhet under krigstid eller vid krigsfara, frågor om övningarnas tekniska anordning, frågor om konstruktionen av vapen och annan för krigsbruk avsedd materiell, av krigsfartyg samt av rikets fästningsverk och andra fasta försvarsanstalter. Att åstadkomma någon fullständig uppräknig är tydligen icke möjligt. Ur andra synpunkter än den militärtekniska skall däremot militieombudsmannen enligt förslaget äga att kontrollera även militära anordningar, som icke äro av så övervägande teknisk natur, att de undandraga sig hans bedömande. Om t. ex. en militär anskaffning skett på sådant sätt, att statsverkets ekonomiska intressen, med överträdelse av gällande bestämmelser eller annorledes, icke vederbörligen iakttagits, eller om det anskaffade vidlades av brister, angående vilka han kunnat bilda sig en tillförlitlig uppfattning, skall han vara befogad att ingripa. Likaså skall det icke tillkomma honom att kontrollera övningarnas militära lämplighet, men väl att tillse, att de icke innebära oskälig ansträngning av manskaper. Och det förhållande, att han icke får utöva någon tillsyn ur militärteknisk synpunkt, bör icke anses utgöra hinder för honom att i motiveringen till en ur annan synpunkt framställd anmärkning mot en åtgärd utveckla, att denna uppenbarligen icke varit nödvändig ur militärteknisk synpunkt.

Till ytterligare belysning av vad den föreslagna bestämmelsen enligt vår mening skall innebära tillåta vi oss att i största korthet redogöra för ett par från civilkommissionens verksamhetsområde hämtade fall, i vilka ingripande ägt rum från kommissionens sida, samt till denna redogörelse anknyta uttalanden, i vad mån och på vilka grunder befogenhet att taga befattning med liknande förhållanden synes böra tillkomma militieombudsmannen. En sådan sammanställning torde så mycket mer kunna äga betydelse, som det icke lärer kunna komma i fråga, att militieombudsmannens behörighet ur förevarande synpunkt skulle bliva mer begränsad än civilkommissionens.

Vid en marschövning hade den befälhavande officeren, i anledning därav att från manskaper under en rast förekommit rop efter vatten, avskilt en del av manskaper, inom vilken han funnit antagligt att de personer, som höjt ropen, befunno sig, och låtit denna del marschera en längre väg än det övriga manskaper, varav även föranletts, att samma del fått åtnjuta väsentligt kortare rastetid än huvudstyrkan. Civilkommissionen gjorde anmärkning häremot på den grund, att marschförlängningen skulle hava inneburit en tillrättavisning. Officeren bestred detta och gjorde gällande, att med berörda åtgärd från hans sida avsetts att förbättra de brister i marschdisciplinen, som under marschen framträtt.

Om en dylik förlängd marsch utgör en s. k. straffmarsch, står den i strid med gällande bestämmelser, och militieombudsmannen skall därför vara berättigad att påkalla undersökning, huruvida så varit förhållandet. Likaså måste det anses falla inom militieombudsmannens behörighet att tillse, om marschförlängningen inneburit en för sträng behandling av manskapet.

Ett annat ingripande från civilkommissionen avsåg det förhållandet, att de vid en ammunitionsfabrik använda maskinerna för laddning av patroner syntes vara felaktiga. Vid laddningen erhöles nämligen en del patroner ingen eller allenast obetydlig krutsats, medan andra patroner fingo så stark krutsats, att vid skottens avlossande förefanns synnerlig fara, att gevären skulle sprängas sönder. Sprängning av gevärd hade ock förekommit, varjämte en stor mängd patroner måst kasseras.

Även med ett dylikt fall synes militieombudsmannen icke kunna fränkännas behörighet att ur vissa synpunkter taga befattning. På grund av maskinernas felaktighet kan det vara befogat att begära undersökning, huruvida vid anskaffande av desamma nödig omtänksamhet visats genom att anställa prov å deras brukbarhet och tillförsäkra statsverket säljarens garanti för denna. Risken för gevärssprängningar och för patroners bristande användbarhet berör likaledes ett betydande ekonomiskt intresse, som militieombudsmannen äger att bevaka. Och jämväl ur den synpunkten, att med dylika sprängningar är förenad stor fara för människoliv, bör det tillkomma honom att påkalla åtgärder för missförhållandenas avhjälpande.»

Då ärendet av chefen för justitiedepartementet — efter gemensam beredning med chefen för lantförsvarsdepartementet och chefen för sjöförsvarsdepartementet — anmäldes i statsrådet, yttrade föredragande departementschefen bland annat, att han funne överflödigt att — på sätt föreslagits — uttryckligen bemyndiga ombudsmännen att, där de låte bero vid vunen rättelse eller avgiven förklaring eller vad eljest förekommit i saken, fästa vederbörandes uppmärksamhet å begänget fel, allra helst som redan med dåvarande lydelse av instruktionen för justitieombudsmannen utbildat sig en fast och i allmänhet obestridd praxis i denna riktning. För övrigt fann föredragande departementschefen de båda förslagens lydelse ur de synpunkter, från vilka en granskning av desamma inför Kungl. Maj:t borde ske, vara tillfredsställande, och även i fråga om de i utlåtandet innefattade uttalanden om förslagets syfte fann departementschefen sig icke föranlåten till någon erinran.

Departementschefen yttrade vidare:

»I ett avseende, nämligen såvitt angår ombudsmännens rätt att taga del av hemliga handlingar, skiljer sig den i utlåtandet framställda uppfattning från den mening, åt vilken jag gav uttryck vid föredragning inför Eders Kungl. Maj:t av förslaget till omförmälda grundlagsändringar. Under framhållande av nödvändigheten att utrusta militieombudsmannen med dylik rätt yttrade jag vidare, att vissa hemliga handlingar dock vore av den art, att deras utlämnande till militieombudsmannen icke borde utan vidare följa av hans instruktion utan få bero av Kungl. Maj:ts medgivande i varje särskilt fall. Den befogenhet, jag sålunda förutsatte för militie-

ombudsmannen, är vidsträcktare än den, som tillkommer den nuvarande särskilda myndigheten för tillsyn å försvarsväsendet, civilkommissionen. Denna har nämligen icke fritt tillträde till något slag av hemliga handlingar utan äger enligt sin instruktion allenast att, om den anser tillgång till sådan handling vara av nöden för något sitt behov, därom i vart fall göra framställning hos Kungl. Maj:t. Nu har emellertid i utlåtandet gjorts gällande, att tryckfrihetsförordningens bestämmelser om vissa handlingars förklarande för hemliga icke inskränka justitieombudsmannens tillgång till dessa handlingar och lika litet skola få någon dylik betydelse för militieombudsmannen. Vid sådant förhållande kunde, enligt vad i utlåtandet vidare anförts, någon tvekan ej råda därom, att den genom 99 § regeringsformen och 8 § i instruktionen för justitieombudsmannen honom beredda tillgången till ämbetsverkens och ämbetsmännens handlingar avsåge handlingar av alla slag, även sådana som för allmänheten vore hemliga, och detsamma skulle då gälla om militieombudsmannen. De skäl, som åberopats för denna mening, finner jag vara övertygande. Och någon betänklighet synes mig icke gärna kunna vara förenad därmed, att man alltså icke skall kunna beträffande hemliga handlingar av någon art låta det bero av Kungl. Maj:ts särskilda tillstånd, huruvida justitieombudsmannen eller militieombudsmannen skall äga att taga del av desamma. Såsom i utlåtandet även framhållits, ligger det i sakens natur, att i den mån föreskrifter meddelats om försiktighetsmått vid utlämnade hemliga handlingars förvarande, om tiden för deras återställande eller dylikt, även ombudsmännen böra rätta sig efter dessa föreskrifter.»

Den kungl. propositionen med instruktionsförslagen gav anledning till en motion i ämnet av den motionär, som först väckt förslag om inrättande av ett militieombudsmansämbete. I motionen påyrkades bland annat, att förbudet för militieombudsmannen att utöva tillsyn ur militärteknisk synpunkt måtte utgå, samt att uti instruktionen skulle upptagas en bestämmelse av innehåll, att militieombudsmannen skulle äga att, när han så funne nödigt, närvara såväl vid fält- och fälttjänstövningar som vid andra övningar, avseende den militära utbildningen, likasom ock äga tillträde till alla till armén och marinen hörande etablissemang och inrättningar.

Lagutskottet, till vilket ärendet hänvisats, anförde beträffande rätten för riksdagens ombudsmän att taga del av hemliga handlingar, att utskottet delade den uppfattningen, att de i tryckfrihetsförordningen i fråga om vissa handlingar uppställda undantag från den eljest där fastslagna offentlighetsprincipen icke verkade inskränkning i den kontroll över statsförvaltningen, som enligt andra grundlagsstadganden skulle utövas. Men givet vore, att kontrollmyndighetens rätt att taga del av hemliga handlingar icke sträckte sig utöver det område, som skulle kontrolleras. Utskottet erinrade vidare, att ombudsmännen i fråga om begagnandet av dylika handlingar för ämbetsåtgärder, som de funne sig

böra vidtaga, hade att iakttaga synnerlig varsamhet, och att det vore självfallet, att hemlig handling, varav ombudsman fått del, icke finge av honom så användas, att ändamålet med dess hemligförklarande äventyrades.

I fråga om den militärtekniska kontrollen yttrade lagutskottet, att man icke syntes äga anledning befara, att på militieombudsmannen skulle från något håll med sken av fog kunde ställas anspråket, att han skulle fungera såsom något slags civil inspektör vid sidan av de militära och sålunda utan nödiga fackinsikter ingripa i lämplighetsfrågor av rent militär natur. Att en dylik utveckling icke vore önskvärd, syntes för övrig vara allmänt erkänt. Sålunda hade ock i den förenämnda motionen givits uttryck åt den uppfattning, att med egentlig fackkritik borde militieombudsmannen icke befatta sig. Men den erinran, som givits till ämbetets innehavare att icke inlåta sig på dylika rent fackliga spörsmål innebure enligt utskottets mening ingalunda något förbud för militieombudsmannen att beivra verkliga tjänstefel, vare sig dessa bestode i ett överträdande av bestämda föreskrifter i författningar och instruktioner eller i ett sådant handhavande av ämbete eller tjänst i övrigt, som medförde ansvar för visat oförstånd eller begången försummelse. Då exempelvis motionären av vissa uttalanden i de sakkunnigas utlåtande ansett den slutsats vara att befara, att militieombudsmannen skulle bliva utesluten från att påtala uppenbart missbruk av de värnpliktigas övningstid, syntes det utskottet föreligga ett missförstånd. Likaså syntes det utskottet uppenbart, att ett av militieombudsmannen anhängiggjort åtal för oförstånd i tjänsten vid anskaffning av försvarsmateriel icke skulle kunna, såsom motionären befarade, avvisas under hänvisning till att fråga om materielens felaktiga beskaffenhet icke finge i denna ordning dragas under bedömande.

Vidkommande motionärens yrkande om en bestämmelse angående rätt för militieombudsmannen att närvara vid övningar m. m. förklarade utskottet, att det icke syntes utskottet nödigt, att särskild bestämmelse i det syfte motionären avsett bleve införd i instruktionens text. Det vore nämligen självfallet, även utan särskilt stadgande i instruktionen, att militieombudsmannen ägde, när han så funne nödigt, närvara såväl vid fält- och fälttjänstövningar som vid andra övningar, avseende den militära utbildningen, likasom ock att militieombudsmannen hade tillträde till alla till hären eller marinen hörande etablissement och inrättningar.

I de av Kungl. Maj:t framlagda instruktionsförslagen vidtog lagutskottet några jämkningar, för vilka närmare redogörelse icke synes här erforderlig, och hemställde utskottet, att de sålunda omarbetade

instruktionsförslagen måtte antagas under förutsättning att det från föregående riksdag vilande förslaget till grundlagsändringar i anledning av militieombudsmansämbetets införande bleve antaget.

En reservant ansåg, att motionen om uteslutande ur instruktionen för militieombudsmannen av förbudet mot granskning ur militärteknisk synpunkt bort tillstyrkas av utskottet, samt påyrkade vidare, att uti samma instruktion måtte upptagas en bestämmelse om skyldighet för militieombudsmannen att vidtaga åtgärd i avseende å lagar och författningar, vilka han funne ej stå i överensstämmelse med gällande grundlagar.

Ärendet förekom till avgörande hos riksdagen den 20 mars; och blev lagutskottets hemställan i fråga om instruktionen för militieombudsmannen bifallen av båda kamrarna efter långvariga debatter men utan votering.

Den 21 april meddelade Kungl. Maj:t sitt godkännande av de utav riksdagen beslutade grundlagsändringarna i fråga om militieombudsmansämbetet. Den 14 påföljande maj kungjorde Kungl. Maj:t, på anhållan av riksdagen, till allmänhetens kännedom den utav riksdagen antagna instruktionen för militieombudsmannen, varvid förklarades, att Kungl. Maj:t funnit samma instruktion stå i överensstämmelse med de i regeringsformen bestämda grunder för militieombudsmannens ämbetsutövning.

Vid 1915 års riksdag väcktes särskilda motioner om anslag för upprätthållande av civilkommissionens verksamhet under senare hälften av år 1915 samt år 1916. Motionerna grundade sig på den förutsättningen, att inrättandet av ett militieombudsmansämbete icke skulle vinna riksdagens bifall. Sedan denna förutsättning förfallit, blevo ifrågasvarande motioner, enligt statsutskottets hemställan, avslagna av riksdagen.

Allmän redogörelse för militieombudsmansämbetets förvaltning.

Val av militieombudsman förrättades genom därför av riksdagens kamrar utsedda valmän den 18 maj. Härvid utsågs undertecknad Östergren till militieombudsman. Att efterträda militieombudsmannen i fall denne, innan nästa lagtima riksdag anställt nytt val av militieombuds-

man skulle med döden avgå, samt utöva ämbetet under den tid militieombudsmannen kunde vara av svår sjukdom eller annat laga förfall därifrån hindrad utsågs före detta revisionssekreteraren friherre Bror Carl Cederström.

Från flera håll uttalades den mening, att militieombudsmannen, vars uppgift i väsentliga delar skulle sammanfalla med civilkommissionens, icke borde börja sin ämbetsutövning förrän civilkommissionens verksamhet med utgången av juni månad upphört. För denna mening fann jag emellertid icke stöd i något riksdagsbeslut, och syntes mig grundlagarnas och instruktionens bestämmelser om militieombudsmansämbetet fastmera föranleda, att militieombudsmannen skulle träda i ämbetsutövning omedelbart efter valet. Militieombudsmansämbetets verksamhet började därför redan den 19 maj. Registraturet utvisar, att skrivelser då avlätos i några ärenden av organisativ natur.

Under första tiden av den nya institutionens tillvaro sköttes förekommande expedition från ett av de till justitieombudsmannen upplåtna rum i riksdagshuset. Efter det riksdagen avslutats, anvisades av fullmäktige i riksgäldskontoret fyra rum inom statsutskottets lokal i riksdagshuset såsom tillfällig ämbetslokal för militieombudsmannen. Den 1 september flyttades expeditionen från sistnämnda lokal till en för ändamålet förhård lägenhet i huset nr 7 vid Övre Munkbron.

Den 19 maj förordnades sekreterare vid expeditionen tillsvidare för tiden till och med den 30 juni. Den sålunda förordnade sekreteraren skulle jämväl bestrida registratorsgöromålen. Den 2 sistnämnda månad antogs sekreterare för tiden från och med den 1 påföljande juli och skulle sekreteraren tillika, tillsvidare, vara skyldig att ansvara för registratorsgöromålen vid expeditionen.

Vaktmästare antogs den 31 maj i sammanhang med expeditionens flyttning till statsutskottets lokal.

Från och med den 16 juni är en amanuens anställd vid expeditionen.

Vid förekommande renskrivningsgöromål anlätades under de första månaderna tillfällig hjälp. Från och med oktober månad är ett ständigt skrivbiträde anställt.

Expeditionen har — på sätt gäller för justitieombudsmansexpeditionen — hållits öppen för allmänheten under månaderna juni—augusti två timmar samt för övrigt fyra timmar varje helgfri dag.

Från och med den 29 juli till och med den 28 augusti samt från och med den 6 till och med den 20 september begagnade jag mig av den militieombudsmannen enligt 23 § uti instruktionen tillkommande rätt till semester. Militieombudsmansämbetet uppehölls under tiden, enligt bestämmelse i nämnda paragraf, av före detta revisionssekreteraren friherre Cederström, vilken, på sätt ovan förnämnts, blivit utsedd att efterträda mig i händelse av min avgång från ämbetet.

Under år 1915 har jag företagit ämbetsresor till övre Norrland, till Gävle och Uppsala, till Sala, Västerås, Örebro och Karlstad samt till Gottland. Under dessa resor har jag för ändamål, som avses i 12 och 18 §§ av instruktionen för militieombudsmannen, besökt:

Bodens fästning med därvarande militära etablissement och truppförband, nämligen Norrbottens regemente, Bodens ingenjörkår, Boden-Karlsborgs artilleriregemente och Norrlands artilleriregementes detachement i Boden;

Västerbottens regemente;
 Norrlands dragonregemente;
 kronohäktet i Umeå;
 centralfängelset i Härnösand;
 Norrlands trängkår;
 Västernorrlands regemente;
 Hälsinge regemente;
 straffängelset i Gävle;
 straffängelset i Uppsala;
 Upplands infanteriregemente;
 Upplands artilleriregemente;
 Skånska husarregementets detachement i Uppsala;
 Västmanlands trängkår;
 Västmanlands regemente;
 straffängelset i Västerås;
 straffängelset i Örebro;
 Livregementets grenadjärer;
 Svea trängkår;
 Värmlands regemente;
 straffängelset i Karlstad;
 kronohäktet i Visby;
 Gottlands artillerikår;
 Skånska dragonregementets detachement å Gottland;
 Tyg- och ammunitions- samt gevärsförrådet å Gottland;

Gottlands infanteriregemente;
Tingstäde fästning jämte därvarande etablissement och truppformationer;

Fårösunds kustposition med därvarande kustartilleridetachment;
landsstomsförråden på Gottland;

Tofta skjutfält.

Härförutom har jag i Stockholm besiktigt ett till V. arméfördelningen hörande förråd.

Under den tid, då jag åtnjöt semester, inspekterade tjänstförrättande militieombudsmannen friherre Cederström

Göta livgarde;

Svea livgarde;

Livregementets dragoner;

skjutfältet å Marma;

Livgardet till häst;

kustflottan;

Vaxholms fästning med Vaxholms kustartilleriregemente.

Under inspektionerna vid truppförbanden hava i främsta rummet krigsrättsprotokollen samt anteckningarna över disciplinära bestraffningar gjorts till föremål för granskning. Härvid hava uppkommit jämförelsevis många anmärkningar, men med hänsyn till den genomgripande förändring i fråga om krigsdomstolar och utövande av militär bestraffningsrätt i övrigt, som inträder med ingången av år 1916, har något närmare ingående på de hittillsvarande förhållandena icke i denna redogörelse synts mig påkallat.

Uppmärksamhet har även ägnats åt det militära expeditionsväsendet, i den mån omständigheterna sådant medgivit. Jag har icke kunnat undgå att härvid finna, att — ehuru de militära expeditionerna utmärka sig genom en föredömligt koncis form och frihet från omständligt skrivsätt med referat av andras yttranden — expeditionstjänsten likväl kräver många arbetskrafter till förfång, särskilt inom de högre truppförbanden, för trupptjänsten och militärt utbildningsarbete i övrigt.

Under ett flertal inspektioner hava förråd av olika slag besetts. Upphandlingsprotokoll med tillhörande handlingar hava i några fall genomgått. I saknad av fackutbildat biträde har emellertid militieombudsmannen icke under hittills förrättade inspektioner kunnat ägna upphandlingsväsendet och förråden en så ingående tillsyn, som varit önskligt.

För tillsyn å försvarsväsendet tillhörande fastigheter har jag under ämbetsresorna till Gävle och Uppsala, till Sala, Västerås, Örebro

och Karlstad samt till Gottland varit biträdd av en byggnadskunnig officer.

Vid inspektionerna av truppförbanden hava arrestlokalerna städse besökts. Besöken å de allmänna straffanstalterna hava avsett uteslutande personer, som av krigsdomstolar dömts till frihetsstraff.

På grund av den ändring i instruktionen för riksdagens justitieombudsman, som föranleddes av militieombudsmansämbetets inrättande, hava till militieombudsmannen överlämnats en del hos justitieombudsmannen anhängiggjorda ärenden.

Civilkommissionen, vars verksamhet avslutades med utgången av juni 1915, hade hos Kungl. Maj:t hemställt, att de till kommissionen inkomna klagomål och anmälningar, vilka icke kunde av kommissionen slutligen avgöras, måtte få överlämnas till militieombudsmannen tillika med de hos kommissionen förvarade protokoll, diarium, register, brevkoncept och andra handlingar.

Sedan Kungl. Maj:t enligt brev till civilkommissionen den 18 juni 1915 bifallit sagda framställning, hava jämväl från civilkommissionen några ärenden överlämnats till militieombudsmannen, varjämte militieombudsmannen fått från kommissionen mottaga protokoll och diarium m. fl. handlingar.

Genom särskilda remisser har Kungl. Maj:t lämnat militieombudsmannen tillfälle att inkomma med yttrande över
 förslag till instruktion för krigsdomare, auditörer och krigsfiskaler;
 förslag till kungörelse angående fångförteckningar och rapporter från fängelserna och tvångsarbetsanstalterna i riket;
 förslag till kungörelse angående avläggande av prov för vinnande av behörighet till krigsfiskalstjänst;
 förslag till arbetsordning för Svea hovrätt jämte krigshovrätten;
 samt förslag till förordning med närmare föreskrifter om vad som bör iakttagas vid tillämpningen av vissa bestämmelser i strafflagen för krigsmakten den 23 oktober 1914 samt lagen om krigsdomstolar och rättegången därstädes samma dag ävensom till kungörelse om bestraffningsrätt i disciplinmål för vissa befälhavare vid armén och marinen.

Militieombudsmannen har avgivit yttrande i anledning av samtliga dessa remisser.

Likaledes har militieombudsmannen avgivit yttrande i anledning av en remiss, varigenom chefen för civildepartementet lämnat militie-

ombudsmannen tillfälle att avgiva yttrande över ett inom sagda departement utarbetat förslag till förordning angående användande av militär personal till upprätthållande av allmän ordning samt för eldsläckning och andra dylika ändamål.

Under år 1915 hava hos militieombudsmannen till behandling förevarit 436 ärenden.

Dessa ärenden utgöras av:

remisser eller skrivelser från Kungl. Maj:t eller statsdepartement...	6
ärenden, överlämnade från riksdagens justitieombudsman.....	4
ärenden, överlämnade från civilkommissionen	3
ärenden, inkomna från annan ej redan nämnd myndighet ..	3
klagomål eller framställningar från enskilda	173
ärenden, uppkomna under inspektionsresor eller eljest vid militieombudsmannen åliggande granskning.....	220
militieombudsmansexpeditionens organisations- och förvaltningsärenden m. m.	27
Summa	436

Bland de från justitieombudsmannen, civilkommissionen eller annan myndighet inkomna ärenden utgöras 6 av klagomål eller framställningar från enskilda. Under året hava således inalles förekommit 179 ärenden av nu ifrågavarande beskaffenhet.

Av dessa sistnämnda ärenden hava

på grund av återkallelse avskrivits	3
till annan myndighet hänvisats ..	7
efter vederbörandes hörande fått förfalla	27
efter annorledes verkställd utredning eller utan åtgärd avskrivits till åtal hänvisats	76
på grund därav, att klaganden erhållit gottgörelse eller eljest rättelse vunnits, avskrivits	4
vid årets slut varit vilande i avbidan på yttrande eller påminnelser	7
vid årets slut varit vilande i avbidan på yttrande eller påminnelser	28
vid årets slut varit vilande av annan anledning	3
» » » » på prövning beroende	24
Summa	179

Av hela antalet ärenden hava under året slutbehandlats	332
till följande år balanserats	104
	Summa 436

Av under året anhängiggjorda 10 åtal hava anställts	
på grund av förd klagan.....	4
» » » anmärkning vid inspektion	3
av annan anledning	3
	Summa 10

Med avseende å det stora antal ärenden, som avskrivits utan någons hörande, har jag velat omnämna, hurusom under året inkommit talrika förfrågningar angående värnpliktigas avlöning och andra förmåner. Till någon del torde dessa förfrågningar hava föranletts därav, att i 1914 års senare upplaga av »undervisning för infanteristen» och liknande böcker, som utlämnas till de värnpliktiga, en missvisande uppgift meddelats angående beloppet av det de värnpliktiga tillkommande penningbidrag, då det nämligen icke anmärkts, att den vid 1914 års senare riksdag beslutade höjningen i penningbidraget skulle inträda först i och med att den nya värnpliktslagens bestämmelser rörande tjänstgöringstiden trädde i tillämpning. Förfrågningar hava jämväl inkommit angående värnpliktigas rätt till permission. Sålunda har frågats, huruvida en hel kontingent ägde rätt att i slutet av tjänstgöringsperioden genom tidigare hemförlovning utfå de tjänstledighetsdagar, som enligt generalorder kunde lämnas, samt i ett annat ärende, huruvida viss värnpliktig kunde komma i åtnjutande av tjänstledighet ändock att särskilda omständigheter icke förelåge, och om han, ehuru mantalsskriven i Stockholm, där han senast haft sitt arbete, kunde komma i åtnjutande av fri resa till Sundsvall, varest han hade sina föräldrar och anhöriga. Därest i liknande fall en förfrågan häntytt på en tillämpning av gällande bestämmelser, vars riktighet kunnat dragas i tvivelsmål, har yttrande infördrats från vederbörande, men eljest har framställningen lämnats utan avseende. Då militieombudsmannen icke kan göra några auktoritativa uttalanden angående tillämpningen av en viss författning, har jag ansett riktigast att förfrågningarna göras hos vederbörande befäl, varigenom också i de allra flesta fall svar kan erhållas fortare, samt att hänvändelse till militieombudsmannen sker först om sålunda erhållet besked giver anledning därtill.

I ett par fall, då klagan hos militieombudsmannen förts över beslut av kassaförvaltning vid truppförband, har det befunnits att besvär samtidigt anförts hos vederbörlig ämbetsmyndighet; och någon gång, då tillfälle därtill givits, har jag för klagande antytt lämpligheten av sådan åtgärd, eftersom den omständigheten, att ett beslut tilläventyrs kan befinnas vara oriktigt, ingalunda såsom en given följd alltid föranleder ersättningsskyldighet för den, som meddelat beslutet. Stundom har ett liknande påpekande gjorts i inkommet yttrande över klagomål. I ett sådant fall har emellertid klaganden i avgivna påminnelser hävdadt sin rätt att hos militieombudsmannen göra framställning för vinnande av klarhet. Jag har velat omnämna detta förhållande av den orsak, att uttrycket i 10 § av instruktionen för militieombudsmannen och 9 § av instruktionen för justitieombudsmannen »söka laga rättelse» möjligen kan giva anledning till missförstånd. Att ifrågasätta någon ändring uti de nu ifrågasatta bestämmelserna därtill anser jag mig dock icke för närvarande äga tillräckligt fog.

I form av klagomål mot militär myndighet hava i några fall framställts anspråk, som skulle föranleda betalningsskyldighet eller ersättningsskyldighet för kronan. Att utan vidare avvisa dylika klagomål samt hänvisa klaganden att utföra sin talan efter stämning till domstol har icke funnits lämpligt, då det ansetts tänkbart att den kostnadsfria skriftväxlingen hos militieombudsmannen skulle kunna förebygga en kostsam rättegång. I de fall av hithörande beskaffenhet, som hittills slutbehandlats hos militieombudsmannen, har emellertid någon uppgörelse icke anmälts.

För övrigt får jag beträffande förvaltningen av militieombudsmansämbetet hänvisa till ämbetets diaries och registratur, vilka jämte protokollen vid inspektionerna komma att överlämnas till riksdagens lagutskott. De angående hemliga handlingars förvarande meddelade bestämmelser, vilkas efterlevnad militieombudsmannen har att övervaka och som han har att själv iakttaga, hava nödvändiggjort att diarium och registratur föras särskilt för ärenden, som betecknats såsom hemliga.

Såsom bilagor till denna allmänna redogörelse fogas
 redogörelse för de av militieombudsmannen under år 1915 anhängiggjorda åtal, varvid fullständig redogörelse meddelas endast för åtal, som under året prövats av domstol,
 redogörelse för vissa ärenden, som icke föranlett åtal, och
 redogörelse för framställningar, som av militieombudsmannen gjorts hos Kungl. Maj:t.

Till riksdagen överlämnas härjämte särskilda framställningar an-
gående
 avlöning för tjänstemän och vaktbetjäning vid militieombudsmans-
expeditionen m. m., och
 stämpelavgiften vid militieombudsmansexpeditionen.

Stockholm i militieombudsmansexpeditionen i januari 1916.

AXEL ÖSTERGREN.

STURE CENTERWALL.

Redogörelse för anhängiggjorda åtal.

A. Åtal, som varit föremål för behandling hos domstol.

1. Försummelse såsom rullföringsområdesbefälhavare.

I en till riksdagens justitieombudsman insänd skrift hade arbetaren J. A. Wall i Vetlanda till åtal anmält, att länsmannen i Aspelands härads västra distrikt F. J. Holm utan laga anledning införförpassat Wall till kronohäktet i Västervik samt där hållit honom häktad från och med den 8 september 1914 till klockan 6.30 f. m. den 12 i samma månad. Wall uppgav, att han tillhörde Oskarshamns rullföringsområde och icke blivit mobiliserad, men att länsmannen Holm förmält sig hava order att förpassa Wall till Gottlands infanteriregemente.

Justitieombudsmannen infortrade i anledning av klagoskriften yttrande av länsmannen Holm. I det yttrande, som Holm därefter avgav, anförde han bland annat, att han den 30 augusti 1914 erhållit order av Konungens befallningshavande i Gottlands län att inställa Wall vid Gottlands infanteriregemente, varifrån han utan anmält laga förfall uteblivit. Sedan Holm beordrat fjärdingsmannen K. G. Andersson att efterspana Wall, hade Andersson den 9 september 1914 underrättat Holm, att Andersson anhållit Wall i Järeda socken på besök hos svärföräldrarna. Holm hade därpå genast avsänt förpassningshandlingar till Andersson. Emellertid hade Wall i telefon meddelat Holm, att Wall ej tillhörde nämnda regemente, samt begärt att Holm skulle ringa upp befälhavaren för Oskarshamns rullföringsområde, men då Holm ägt klara order, hade han icke efterkommit Walls sålunda gjorda anhållan. Då Holm icke ansett sig kunna under mobiliseringstiderna i augusti och september vare sig själv avresa med Wall direkt till Gottland eller därtill beordra fjärdingsmannen, vilken vore inkallelsebud, men båtförbindelse funnits mellan Västervik och Visby, hade fjärdingsmannen anbefallts att införa

Wall till kronohäktet i Västervik för vidare befordran till bestämmelseorten, och hade Holm haft den uppfattningen, att detta transportsätt skulle bliva det billigaste. Efter vad Holm hade sig bekant hade transporten från kronohäktet till Visby ej skett med fångtransport utan med särskilt beordrad förare. Vid regementet hade Wall genast blivit hemförlovad.

Vid Holms yttrande hade jämte andra handlingar fogats

1:o) avskrift av en den 28 augusti 1914 dagtecknad skrivelse, varigenom Konungens befallningshavande i Gottlands län anmodat kronolänsmannen i Aspelands härads västra länsmansdistrikt att — enär enligt från vederbörande befälhavare ingången anmälan värnpliktige nr 360 21/1906 Wall, Johan Algot, utan anmält laga förfall uteblivit från inställelse till mobiliseringstjänstgöring vid Gottlands infanteriregemente med inryckningsdag den 3 augusti 1914 samt Wall uppgåves hava uttagit flyttningsbetyg till Järeda församling den 7 november 1913 — ofördröjligen efterspana och för inställelse vid omförmälda regemente hämta bemälda värnpliktige;

och 2:o) en skrivelse från fjärdingsmannen C. G. Andersson till länsmannen Holm rörande förloppet vid Walls anhållande och införande till kronohäktet i Västervik. Denna skrivelse, som var dagtecknad den 30 mars 1915, innehöll i huvudsak följande:

Sedan anhållningsordern erhållits, hade Andersson begivit sig till Walls svärfader för att få reda på Walls adress. Andersson hade därvid nämnt, att han önskade tala vid Wall, om denne inom den närmaste tiden komme på besök. Efter några dagar hade Wall kommit till Andersson för att efterhöra, vad ärende Andersson hade till honom. Andersson hade omtalat ärendet och samtidigt i sitt hem anhållit Wall. Denne hade uppgivit, att han ej vidare tillhörde något rullföringsområde på Gottland utan Oskarshamns rullföringsområde. Andersson och Wall hade för att möjligen få någon klarhet i saken sökt att genom telefon komma i förbindelse med länsmannen Holm, vilken emellertid till följd av bortvaro från hemmet ej kunde träffas vid tillfället. Samtidigt hade Wall uttryckt den önskan att genom telefon få träffa rullföringsområdesbefälhavaren i Oskarshamn. Wall hade erhållit tillåtelse därtill, men då han upplysts om att samtalet vore förenat med någon avgift, hade han självmant avstått därifrån. Sedermera hade Wall i handlanden Steijs telefon samtalat med Holm, som enligt Walls uppgift hänvisat honom till rullföringsområdesbefälhavaren i Oskarshamn. Wall hade också, enligt därtill lämnat löfte, ringt på till Oskarshamn, men då han ej genast framkommit dit, hade han ej gjort vidare försök,

ehuru ingen lagt hinder i vägen därför eller på något sätt avrått honom från fortsatta försök. Wall hade anhållits den 8 september 1914 på kvällen samt förvarats hos Andersson till den 10 på morgonen, då förpassningshandlingarna erhållits samt Andersson avrest med Wall till Västervik. Några handlingar, som på något sätt kunnat styrka Walls oskuld, hade han icke varit i stånd att förete för Andersson. Strax före avresan från Järnforsens järnvägsstation hade han på något sätt erhållit sin inskrivningsbok, men Andersson hade därvid ej hunnit taga del av dess innehåll, vilket Wall ej heller begärt vare sig då eller sedermera under resan, och hade Andersson därför ej haft någon som helst vetskap om, vad uti inskrivningsboken stått skrivet. Sedan de ankommit till fängelset i Västervik, hade Andersson efter omkring två timmars väntan, varunder de vistats i ett väntrum, fått avlämna Wall, vilken omhändertagits av en konstapel. Varken i Anderssons hem, på vägen till Västervik eller å fängelset, så länge Andersson haft honom om hand, hade Wall blivit annat än vänligt behandlad av alla, med vilka han kommit i beröring, han hade fått mat, dryck och vila så mycket han velat hava, och det hade ej heller nekats honom att komma i telefonförbindelse med vem som helst i det ifrågavarande ärendet. Wall hade ej heller för Andersson uttryckt något som helst missnöje därutinnan.

Sedan justitieombudsmannen i skrivelse den 8 april 1915 med överlämnande av samtliga dittills inkomna handlingar i ärendet anmodat Konungens befallningshavande i Gottlands län att ej mindre infor dra förklaring i ärendet från vederbörande rullföringsområdesbefälhavare än även för egen del inkomma med yttrande, hade Konungens befallningshavande jämte eget yttrande insänt särskilda förklaringar av befälhavaren för Tingstäde rullföringsområde, majoren friherre H. Kruise och förutvarande befälhavaren för samma rullföringsområde, före detta majoren Emil Westöö ävensom i styrkt avskrift dels en av den sistnämnde till Konungens befallningshavande den 22 augusti 1914 avlåten skrivelse, vari han, under åberopande av 2 § i kungörelsen den 13 juni 1902, gjort framställning att beväringmän, som vore upptagna å skrivelsen vidfogade förteckningar, måtte efterspanas och hämtas, dels ock en av Westöö såsom befälhavare för Tingstäde rullföringsområde nämnde den 22 augusti upprättad förteckning över området tillhörande beväringmän, vilka utan anmält laga förfall uteblivit från inställelse till mobilisering vid Gottlands infanteriregemente med inryckningsdag den 3 augusti 1914, upptagande förteckningen nr 360 21/1906 Johan Algot Wall med anmärkning att han den 7 november 1913 uttagit utflytt-

ningsbetyg till Järeda, Kalmar län, men kvarstode i avgångs- och restlängd.

Enligt majoren friherre Kruuses förklaring hade flyttningssedel för Wall den 12 december 1913 ankommit från rullföringsområdet nr 18 och hade sedeln följande dag av Westöö återsänts med vederbörliga anteckningar, varefter Wall samma dag avförts ur stamrullan.

Före detta majoren Westöö hade i sin förklaring anfört, att vid Walls inkallande måste hava tillgått sålunda, att då värnpliktsedlarna utskrevos sådan även av misstag utskrivits för Wall, antagligast genom att han visserligen avförts från avgångs- och restlängd i stamrullan, men kolumnerna ej, såsom föreskrivits, blivit överkorsade, vadan han vid den inträffade mobiliseringen uppförts i avlämningshandlingarna.

För egen del hade Konungens befallningshavande i omförmälda yttrande anfört, att rullföringsområdesbefälhavarens framställning om Walls efterspanande och hämtning måst giva anledning till antagandet, att Wall fortfarande tillhörde Tingstäde rullföringsområde. Konungens befallningshavandes order till länsmanen i Aspelands härads västra länsmansdistrikt hade ock vilat på berörda förutsättning. Att Wall ej längre tillhörde nyssnämnda rullföringsområde framginge emellertid av majoren Kruuses förklaring; och hade Walls upptagande i den vid majoren Westöös framställning fogade förteckningen tydligen berott på ett förbiseende av majoren Westöö. Konungens befallningshavande hade därjämte framhållit, att även om länsmanen Holm, vilken verkställt ifrågavarande order, därvid kunnat med något fog åberopa, att för honom ej ådagalagts någon omständighet, som utgjorde lagligt hinder för verkställigheten, Holm likväl med hänsyn till Walls honom lämnade upplysning, att Wall tillhörde Oskarshamns rullföringsområde, dit Järeda församling hörde, torde haft skälig orsak att förvissa sig om rätta förhållandet, så mycket hellre som detta syntes hava kunnat ske utan någon avsevärd svårighet eller tidsutdräkt.

Uti avgivna påminnelser hade Wall med vidhållande av sin anmälan tillika uppgivit, att han till följd av den olaga mobiliseringen och häktningen förlorat sin arbetsinkomst till den 27 september 1914.

Sedan ärendet av justitieombudsmannen överlämnats till behandling av militieombudsmannen, anmodade militieombudsmannen Wall att komma med uppgift å den ersättning, på vilken han gjorde anspråk. I en i anledning härav insänd skrift hade Wall förklarat, att han fordrade för olaglig häktning samt för utståndet lidande med mera femhundra kronor samt för mistning av arbetsinkomst från och med den 8 till och med den 27 september 1914 sjuttiotvå kronor.

Av en till justitieombudsmannen inkommen förteckning över fångar i kronohäktet i Västervik under september 1914 hade militieombudsmannen inhämtat, att Wall den 10 berörde september efter förordnande av länsmanen Holm införts i häktet för försummad inställelse till mobiliseringstjänst och den 12 samma månad klockan 6.35 f. m. därifrån avsänts med särskild transport till Visby för vidare befordran till Gottlands infanteriregemente. Om tiden för Walls hemförlovande från regementet förelåg däremot icke någon upplysning.

I ärendet var sålunda utrett, att Wall, som tidigare tillhört Tingstade rullföringsområde, den 7 november 1913 uttagit flyttningsbetyg till Järeda församling inom Oskarshamns rullföringsområde; att under rättelse härom genom flyttningsedel enligt § 88 uti 1901 års förordning angående inskrivning och redovisning av värnpliktige samt deras tjänstgöring m. m. den 12 december 1913 meddelats rullföringsområdesbefälhavaren i Tingstade rullföringsområde; att till följd av försummelse av före detta majoren Westöö såsom befälhavare för sistnämnda rullföringsområde Wall emellertid kommit att kvarstå i dess avgångs- och restlängd; att Westöö därefter hos Konungens befallningshavande i Gottlands län gjort framställning om efterspanande och hämtning av Wall såsom den där utan anmält laga förfall uteblivit från inställelse till mobilisering vid Gottlands infanteriregemente med inryckningsdag den 3 augusti 1914; samt att i anledning av denna framställning Wall blivit den 8 september 1914 anhållen av kronobetjäningen. Beträffande det vidare förloppet hade Wall uppgivit, att han hållits häktad i kronohäktet i Västervik från och med nämnde 8 september till den 12 samma månad klockan 6.30 f. m., men syntes annat förhållande ej vara visat än att anhållandet av Wall ägt rum först på kvällen den 8 september, att Wall därefter hållits i förvar hos fjärdingsmannen Andersson till den 10 september; och att han sistnämnda dag införts till kronohäktet i Västervik, varest han förvarats till på morgonen den 12 september, då han med särskild transport avsänts till Visby för vidare befordran till Gottlands infanteriregemente, därifrån han omedelbart skulle hava hemförlovats.

Även om de svåraste påföljderna för Wall av Westöös ovan nämnda försummelse skulle kunnat förebyggas genom åtgärd av vederbörande länsman vid hämtningsorderns verkställande, torde detta förhållande icke kunna förringa Westöös ansvar för den kränkning, som på sätt ovan förmälts tillfogats Wall därigenom att han anhållits för

förment uteblivande från mobilisering. Med avseende å den svåra beskaffenheten av denna kränkning fann militieombudsmannen sig icke kunna lämna före detta majoren Westöös anmärkta försummelse obehövrad, utan uppdrog åt krigsfiskalsämbetet vid krigshovrätten att därför ställa honom under åtal inför krigshovrätten. Krigsfiskalsämbetet borde därvid yrka ansvar å honom efter lag och sakens beskaffenhet samt tillika dels, efter Walls hörande samt den vidare utredning rörande den Wall tillfogade skada, som till äventyrs kunde åvägbringas, i mån av befogenhet understödja hans ersättningsanspråk dels ock fordra ersättning åt statsverket för kostnaderna för Walls inställande vid regementet.

På det åtal, som på grund härav blev av krigsfiskalsämbetet anställt, meddelade krigshovrätten utslag *den 1 december 1915*. Krigshovrätten utlät sig däri:

Enär utredningen i målet gåve vid handen, att före detta majoren Westöö, vilken vid den tid åtalet avsåge, varit befälhavare för Tingstäde rullföringsområde nr 77, i ovanberörda av militieombudsmannen anmärkta avseende visat försummelse i fullgörande av tjänsteplikt, som i sådan egenskap ålegat honom, samt därigenom inträffat, att Wall, på sätt ovan nämnts, anhållits för förment uteblivande från mobilisering, ty prövade krigshovrätten lagligt att, i anledning av den mot före detta majoren Westöö i målet förda talan, dels i förmågo av 144 § strafflagen för krigsmakten döma före detta majoren Westöö att för vad han sålunda låtit komma sig till last undergå arrest utan bevakning i fem dagar, dels ock ålägga honom att ersätta ej mindre Wall för mistad arbetsförtjänst med sjuttiotvå kronor och för utståndet lidande med femtio kronor än även statsverket för kostnaderna för Walls inställande vid regementet med sextioåtta kronor 25 öre.

2. Vårdslöshet vid utövande av bestraffningsrätt i disciplinmål.

Under militieombudsmannens inspektion av Norrlands dragonregemente den 12 juli 1915 iaktogs vid granskning av skvadronernas straffregister, hurusom regementschefen den 14 juni 1915, jämlikt 84 § strafflagen för krigsmakten, ålagt volontären vid 5:e skvadronen nr 52 Gustaf Henrik Borgström för vägran att åtlyda förmans i tjänsten givna befallning disciplinstraff av 2 dygns sträng arrest, ehuru Borgström, såsom född den 22 augusti 1897, vid straffets åläggande ännu ej fyllt 18 år.

Sedan chefen för nämnda regemente, översten friherre Adolf Adelswärd anmodats att hit inkomma med yttrande i ärendet, hade översten uti avgivet yttrande dels erkänt, att han begått det felet att ådöma Borgström sträng arrest, oaktat denne då icke fyllt 18 år, dels ock såsom en möjligen förmildrande omständighet vid det begångna felet vidare anfört, att vid de regementen, där översten förut tjänat, icke antagits några rekryter med mindre de under påföljande års första månader och under alla förhållanden innan maj månads ingång fyllde 18 år; att, då översten vid domens avkunnande den 14 juni 1915 sett födelseåret för den tilltalade vara 1897, översten försummat att se, det födelse-dagen infölle först den 22 augusti; att på den ytterliga svårighet, som i Umeå förefunnes att få vakanserna fyllda, berodde att så unga rekryter antoges vid regementet, men att naturligtvis alltid iakttoges, att den vid så unga år använde vore i besittning av särdeles kraftig kropps-konstitution, samt att detta varit förhållandet även med Borgström, varför översten ännu mindre kommit att tänka på, att denne möjligen ännu ej fyllt 18 år.

Ett vid överstens yttrande fogat utdrag ur förteckning över arresteranter i regementets arrest för juni 1915 utvisade, att den Borgström ådömda bestraffningen av sträng arrest börjat den 14 och slutat den 16 berörde juni.

Enligt 23 § strafflagen för krigsmakten gäller, att om någon, som fyllt 15 men ej 18 år, gjort sig skyldig till sträng arrest, han i stället skall undergå vaktarrest. Emot detta stadgande hade alltså översten friherre Adelswärd felat, då han genom beslutet den 14 juni 1915 dömt Borgström, som först i augusti samma år uppnått 18 års ålder, till disciplinstraff av sträng arrest. Vad översten anfört därom, att han på grund av Borgströms kropps-konstitution ej kommit att tänka på, att Borgström ej fyllt 18 år, torde ej [vara förtjänt av synnerligt avseende, eftersom en särdeles kraftig kropps-konstitution skall vara förutsättning för att en så ung rekryt överhuvud antages. Den vårdslöshet, vartill översten gjort sig skyldig vid ådömandet av det ifrågavarande disciplin-straffet, torde ej heller kunna anses ursäktad av vad han i övrigt såsom en förmildrande omständighet anfört; och fann militieombudsmannen sig därför böra uppdraga åt krigsfiskalsämbetet vid krigshovrätten att ställa översten friherre Adelswärd under åtal inför krigshovrätten för vad han i ovannämnda hänseende låtit komma sig till last. Krigsfiskalsämbetet

borde därvid, efter det Borgström fått tillfälle att avgiva yttrande i målet, yrka ansvar å översten friherre Adelswärd efter lag och sakens beskaffenhet.

I enlighet härmed blev åtal mot översten friherre Adelswärd anställt vid krigshovrätten. Sedan Borgström beretts tillfälle att avgiva yttrande i målet, utan att dock något yttrande från honom inom därför bestämd tid inkommit, meddelade krigshovrätten utslag *den 17 november 1915*. Krigshovrätten yttrade däri:

Enär enligt 23 § strafflagen för krigsmakten den, som fyllt femton men ej aderton år, skall om han gjort sig skyldig till gärning, belagd med sträng arrest, i stället bestraffas med vaktarrest efter viss föreskriven grund, samt friherre Adelswärd således förfarit felaktigt därtinnan, att han icke dömt Borgström att i stället för två dagars sträng arrest undergå motsvarande vaktarrest, prövade krigshovrätten rättvist att, med bifall till krigsfiskalsämbetets talan, döma friherre Adelswärd för vad han sålunda låtit komma sig till last att jämlikt 144 § berörda lag undergå arrest utan bevakning en dag.

Krigshovrättens utslag har vunnit laga kraft.

B. Åtal, som ännu icke varit föremål för behandling hos domstol.

3. Obehörig vägran att utlämna expedition utan avgift.

I en till militieombudsmannen ingiven skrift anförde operations-salssköterskan vid garnisonssjukhuset i Stockholm Ingrid Linders huvudsakligen följande: Enligt skrivelse den 25 maj 1915 hade arméförvaltningens sjukvårdsstyrelse anmodat förvaltningen vid garnisonssjukhuset att ofördröjligen uppsäga Ingrid Linders från hennes befattning vid sjukhuset. Sedan Ingrid Linders erhållit kännedom om nämnda skrivelser innehåll, hade hon till sjukvårdsstyrelsen insänt anhållan om utskrift av beslutet om uppsägningen samt om besvärshänvisning. Såsom svar hade den 12 juni 1915 meddelats henne innehållet av en skrivelse från sjukvårdsstyrelsen till sjukhusförvaltningen den 4 samma månad, vilken skrivelse, jämte besvärshänvisning, innehöll i nu ifrågakvarande del det tillkännagivandet, att Ingrid Linders vore berättigad att hos styrelsen mot erläggande av stämpelavgift och lösen erhålla avskrift av styrelsens

skrivelse till sjukhusförvaltningen angående hennes uppsägning från den av henne innehavda operationssköterskeplatsen.

Sedan chefen för arméförvaltningens sjukvårdsstyrelse, generalfältläkaren Per Anton Victor Nettelblad och chefen för samma styrelses fältläkarbyrå, överfältläkaren Axel Iwar Dalheim, vilka voro ansvariga för sjukvårdsstyrelsens ifrågavarande beslut, inkommit med infortrat yttrande samt Ingrid Linders fått avgiva påminnelser i ärendet, ställde militieombudsmannen genom memorial den 16 november 1915 generalfältläkaren Nettelblad och överfältläkaren Dahlheim under åtal inför Konungens högsta domstol under yrkande att de för det oförstånd, vartill de gjort sig skyldiga genom beslutet att en expedition, som författningsenligt bort tillhandahållas avgiftsfritt, skulle utlämnas allenast mot lösen och stämpelavgift, måtte fällas till ansvar enligt 25 kap. 17 § strafflagen eller annat tillämpligt lagrum.

4. Försummelse såsom rullföringsområdesbefälhavare.

I en till militieombudsmannen inkommen klagoskrift anförde värnpliktige nr 169 21/1910 John Möller följande: Klaganden, som vore född år 1892, hade mönstrat år 1909 — alltså tre år före då i lag stadgad tid — samt därefter såsom tillhörande 1910 års klass fullgjort rekrytmötet och första repetitionsmötet vintern 1910—1911, andra repetitionsmötet år 1912 samt tredje repetitionsmötet år 1913. I början av februari 1914 hade Möller från rullföringsbefälhavaren i Eksjö erhållit meddelande, att Möller blivit överförd till 1911 års klass. I augusti 1914 hade de värnpliktiga av 1911 års klass, vilka ej fullgjort sina repetitionsmöten, blivit inkallade till krigstjänstgöring, men Möller, som år 1913 fullgjort sitt sista repetitionsmöte, hade alltså icke tillhört de sålunda inkallade. Då sedermera även 1910 års klass inkallats, hade Möller, som enligt berörda meddelande från rullföringsbefälhavaren ej mera tillhörde sistnämnda klass, icke haft skyldighet att inställa sig på kallelsen. Den 11 september 1914 hade emellertid Möller hämtats av polis och transporterats till Hultsfred. Vid därstädes hållet majorsförhör hade förklarats, att misshälligheten icke uppstått genom Möllers förvållande och därför ej kunde på något vis bestraffas. Enligt meddelad underrättelse skulle likväl avlöning, som tillkomme Möller såsom värnpliktig och utkommenderad till krigstjänstgöring, komma att kvarhållas

tills kostnaden för Möllers hämtning den 11 september 1914 eller 24 kronor 30 öre blivit täckt, men då felet vore begånget av rullföringsbefälhavaren, vore Möller ej skyldig betala hämtningskostnaden, och anhölle därför Möller, att militieombudsmannen måtte ombestyras, att hans avlöning utbetalades i vanlig ordning.

Sedan militieombudsmannen i ärendet hört befälhavaren för Eksjö rullföringsområde, nr 21, majoren Gustaf Ohlson och befälhavaren för Kalmar rullföringsområde, nr 17, majoren G. L. Jennings, samt chefen för Kalmar regemente avgivit infordrat utlåtande, fann militieombudsmannen det av utredningen i målet framgå, att majoren Ohlson såsom befälhavare för rullföringsområdet nr 21 redan vid 1914 års ingång överfört Möller till 1911 års klass; att Möller, som jämlikt föreskrift i § 123 mom. 1 andra punkten av inskrivningsförordningen den 22 augusti 1913 blivit av majoren Ohlson underrättad om överföringen, icke inställt sig till tjänstgöring, då 1910 års klass under 1914 inkallats till tjänstgöring vid Kalmar regemente; att i anledning därav Möller blivit hämtad och genom kronobetjäningens försorg inställd till tjänstgöring vid regementet; samt att kostnaden för hämtningen med 24 kronor 30 öre avdragits från avlöningsmedel, som för senare tjänstgöring vid regementet tillkommit Möller.

Uti avgivna påminnelser hade Möller jämte det han fordrat att utfå de innehållna avlöningsmedlen tillika begärt ersättning för sina kostnader i målet.

För det fel, som majoren Ohlson i förevarande hänseende lätit komma sig till last, ställde militieombudsmannen honom under åtal inför krigshovrätten, varom skrivelse den 19 november 1915 avläts till krigsfiskalsämbetet vid krigshovrätten.

5. Obehörigt hemförlovande av värnpliktig.

I en till militieombudsmannen insänd skrift anförde värnpliktige nr 435 21/1910 Einar Svensson från Stidsvig huvudsakligen följande: Svensson, som inkallats till krigstjänstgöring den 3 juli 1915, hade vid inställelsen i Limhamn medfört intyg från lasarettsläkare, att Svensson nyligen blivit opererad för varig blindtarmsinflammation. Vid läkarundersökning i Limhamn hade läkaren förklarat, att Svensson icke kunde delta i övningarna på en till två månader. Kompanichefen hade då

befallt, att Svensson skulle skriva uppskovsansökan för en eller två månader. Svensson hade ej velat detta utan anhållit att få stanna kvar. Kompanichefen hade ej villfarit Svenssons önskan, men Svensson hade ej skrivit någon ansökan om uppskov. Efter ett par dagar hade Svensson fått order att lämna in de av honom utbekomna persedlarna, enär han vore hemförlovad. Svensson hade i följd härav den 7 förenämnda månad avlämnat persedlarna samt rest hem. Den 20 samma månad hade Svensson i vanligt brev fått order att omedelbart inställa sig eller skriva ansökan om uppskov på en eller två månader. Svensson hade inställt sig med första tåglägenhet samma dag och anmält sig på kompaniexpeditionen. På Svenssons förfrågan hos kompanichefen, om Svensson finge rycka ut samtidigt med sin årsklass, hade han fått till svar, att han skulle stanna motsvarande tid över.

I ärendet lät militieombudsmannen höra vederbörande kompanibefäl, löjtnanten vid Hallands regemente Ivar Brink, varjämte utlåtanden inhämtades av vederbörande regementsbefälhavare och chefen för I. arméfördelningen.

Militieombudsmannen fann det i målet vara utrett, att löjtnanten Brink icke ägt att i förevarande fall hemförlova Svensson mot dennes önskan, och ställde därför Brink under åtal inför krigshovrätten för oförstånd i tjänsten, varom skrivelse den 20 november 1915 avläts till krigsfiskalsämbetet vid krigshovrätten.

6. Felaktig sammanläggning av straff.

Av handlingar, som militieombudsmannen infortrat i anledning av en vid granskning av inkomna förteckningar över militärfångar i kronohäktet i Landskrona gjord anmärkning, hade inhämtats, att sedan bataljonschefen A. Lagercrantz enligt bataljonsorder den 20 oktober 1914, jämlikt 84 och 102 §§ strafflagen för krigsmakten, ålagt värnpliktige nr 166 6/1913 Albert Julius Eriksson för vägran att åtlyda förmans i tjänsten givna befallning samt för fylleri i tjänsten sträng arrest i åtta dagar, så hade fältskyddsrätten för Landskrona landstormskår genom utslag den 26 oktober 1914 — jämte det krigsrätten under åberopande av förenämnda två lagrum dömt Eriksson att för fylleri den 21 sägda oktober undergå disciplinstraff av vaktarrest i fyra dagar och för brott mot krigslydnaden vid samma tillfälle att undergå fängelse i en månad

eller att i en bot undergå fängelse i en månad fyra dagar — tillika förordnat, att det Eriksson genom bataljonschefen Lagercrantz' beslut den 20 samma månad ålagda straff av åtta dagars sträng arrest, vilket Eriksson icke undergått, skulle jämlikt 32 § strafflagen för krigsmakten förenas med det Eriksson utav krigsrätten ådömda fängelsestraffet och Eriksson således för samtliga sina förbrytelser i en bot undergå fängelse i en månad tjugufått dagar.

Enligt påskrift å utslaget av vederbörande fängelseföreståndare hade det för Eriksson sålunda bestämda straffet, vilket han avtjänat å kronoläktet i Landskrona, börjat den 4 januari 1915 och slutat den 4 påföljande mars.

Militieombudsmannen fann, att fältkrigsrätten vid sammanläggning av ifrågavarande straff förärit i strid med grunderna för 34 § strafflagen för krigsmakten, och att Eriksson till följd av krigsrättens felaktiga förfaraude kommit att hållas i fängelse fyra dagar längre än som vederbort.

Sedan fältkrigsrättens ledamöter fått tillfälle att yttra sig i ärendet, ställde militieombudsmannen dem, auditören Karl Lindqvist, ryttmästarna friherre Gustaf Ramel och greve Adam Moltke Huitfeldt samt löjtnanterna John Lilliehöök och Louis Hedberg under åtal inför krigshovrätten, varom skrivelse den 22 november 1915 avläts till krigsfiskalsämbetet vid krigshovrätten.

7. Oriktiga anteckningar angående expedierandet av straffuppgifter m. m.

Vid inspektion av Upplands artilleriregemente den 29 september 1915 iaktogs, hurusom åtskilliga i brädden av krigsrättens protokoll för år 1915 gjorda anteckningar angående expedierandet av uppgifter till straffregistret synbarligen voro omedelbart före inspektionen tillskrivna, och lät militieombudsmannen vid hemkomsten till Stockholm i fängvårdsstyrelsen efterhöra, vilken dag i vis-a av militieombudsmannen antecknade fall vederbörande uppgift inkommit till styrelsen. Vid jämförelse mellan sålunda erhållna uppgifter och berörda anteckningar i krigsrättens protokoll befaans, att i ett fall straffuppgift enligt anteckning i brädden av protokollet skulle expedierats den 11 februari 1915, men att uppgiften inkommit till fängvårdsstyrelsen först den 15 berörde februari; att i ett annat fall straffuppgift enligt anteckning i brädden

av protokollet skulle expedierats likaledes den 11 februari 1915, men att uppgiften inkommit till fängvårdsstyrelsen först den 15 februari; samt att i ett tredje fall straffuppgift enligt anteckning i brädden av protokollet skulle expedierats den 26 mars 1915, men att uppgiften inkommit till fängvårdsstyrelsen först den 17 påföljande april.

Vidare utröntes, att av dessa straffuppgifter en inkommit till fängvårdsstyrelsen i rätt tid, varemot de övriga inkommit senare än som vederbort.

Vice auditören Joel Svedberg, vilken i egenskap av t. f. auditör undertecknat ifrågavarande straffuppgifter, bereddes tillfälle att yttra sig i ärendet.

Det fel, vartill Svedberg gjort sig skyldig i fråga om expedierandet av de två sistnämnda straffuppgifterna, ansåg militieombudsmannen emellertid i och för sig ringa, och skulle det icke föranlett vidare åtgärd från militieombudsmannens sida, därest icke Svedberg tillika varit förvunnen att hava om dagen för avsändandet av samtliga ifrågavarande uppgifter infört oriktiga anteckningar i brädden av krigsrättens protokoll.

I skrivelse till krigsfiskalsämbetet vid krigshovrätten den 24 november 1915 ställde militieombudsmannen Svedberg under åtal inför krigshovrätten för ifrågavarande tjänstefel.

8. Ådömande av särskilt ansvar för vart och ett av olika tillgrepp, för vilka en person samtidigt lagfördes.

Vid granskning av ett utav Hälsinge regementets krigsrätt den 6 augusti 1914 meddelat utslag angående volontären nr 9/7 Karl Oskar Harry Schager inhämtades, hurusom krigsrätten genom nämnda utslag dömt Schager dels jämlikt §§ 114, 115 och 121 strafflagen för krigsmakten samt 20 kap. 1, 4 och 9 §§ ävensom 4 kap. 3 § allmänna strafflagen för ett den 14 juli 1914 genom inbrott förövat tillgrepp av skor att hållas till straffarbete i två månader, för tillgrepp den 17 berörda juli av en tiokronesedel att hållas i fängelse en månad samt för tillgrepp sistnämnda dag av en velociped att hållas till straffarbete två månader, dels jämlikt §§ 59 och 62 strafflagen för krigsmakten att för andra resan rymning hållas till fängelse en månad, dels ock jämlikt § 102 strafflagen för krigsmakten att för oförstånd och opålitlighet i tjänsten undergå sträng arrest i åtta dagar, varjämte krigsrätten förordnat att de Schager

å dömda fängelse- och arreststraffen skulle förvandlas till och förenas med det honom å dömda straffarbete samt Schager sålunda i en bot för första resan å olika tider och ställen delvis med inbrott förövad stöld, andra resan rymning samt visad opålitlighet och oförstånd hållas till straffarbete i tillhoppa fem månader tolv dagar.

Sedan vederbörande ledamöter av krigsrätten blivit i tillfälle att yttra sig, ställde militieombudsmannen dem, överstelöjtnanten Johan Peter Fredrik Lundblad, auditören Nils Johan Nyström, kaptenerna Karl Jakob Anshelm Nielsen och Oscar Petrus Grundell samt löjtnanten Erik Waldemar Alexander Carleson under åtal inför krigshovrätten för det de i strid med bestämmelserna i 20 kap. 9 § allmänna strafflagen genom ovanberörda utslag å dömt särskilt ansvar för vart och ett av de utav förenämnde tilltalade begångna olovliga tillgrepp. Skrivelse härom avsåndes till krigsfiskalsämbetet vid krigshovrätten den 30 november 1915.

9. Vårdslöshet vid utövande av bestraffningsrätt i disciplinmål.

Vid granskning av de från flottans stations i Karlskrona häkte till militieombudsmansexpeditionen inkomna fångförteckningarna för andra kvartalet 1915 anmärktes, att chefen för torpedberedskapen i Karlskrona efter den 11 maj 1915 hållet förhör med 3 klass sjömannen vid 1 eldarekompaniet nr 702 Karl Alfred Linus Karlsson samma dag jämlikt 112 § strafflagen för krigsmakten för första gången persedelförskingring ålagt Karlsson disciplinstraff av sex dagars sträng arrest, skärpt genom mistning av sängkläder, utan att samtidigt, på sätt vederbort, förordna därom, att Karlsson, som enligt anteckning uti ifrågavarande fångförteckning vore född den 3 juni 1897, skulle med hänsyn till sin ugdombesvär i stället undergå vaktarrest, på sätt i 22 § av förutnämnda lag sägs, ävensom att Karlsson undergått det honom ålagda straffet under tiden 11—18 maj 1915.

För den vårdslöshet, vartill bemålde chef, kommandörkaptenen Erik Hägg, gjort sig skyldig vid å dömandet av ifrågavarande disciplinstraff, ställde militieombudsmannen honom, sedan han fått tillfälle yttra sig i ärendet, under åtal inför krigshovrätten, varom skrivelse avläts till krigsfiskalsämbetet vid krigshovrätten den 9 december 1915.

10. Minderårig dömd till straff för andra resan rymning.

Ett utav första livgrenadjärregementets krigsrätt den 4 maj 1915 meddelat utslag angående musikvolontären Erik Gustav Ek utvisade, att krigsrätten funnit Ek vara övertygad att hava den 22 februari 1915 i avsikt att undandraga sig krigstjänsten avvikit från vapenövningsplatsen Malmen, samt att krigsrätten med anledning härav och vid det förhållande, att Ek undergått bestraffning för första resan rymning under år 1914, under åberopande av 62 § strafflagen för krigsmakten dömt Ek för andra resan rymning att undergå fängelse i en månad.

Av handlingar, som militieombudsmannen infortrat, samt inkommen förteckning över fångar, dömda av krigsrätt, vid straffängelset i Linköping i juni 1915 hade tillika inhämtats, dels att Ek vore född den 24 maj 1897, och dels att Ek under tiden från den 7 maj 1915 till den 7 påföljande juni undergått det straff, som ådömts honom genom krigsrättens berörda utslag.

Vid det förhållande att Ek, som varken vid tiden för avvikandet eller ens när han dömdes av krigsrätten fyllt aderton år, således ännu mindre fyllt aderton år vid begåendet av det tidigare rymningsbrott, vilket ådragit honom straff för första resan rymning, och följaktligen sistomförmälda brott icke mot stadgandet i 5 kap. 4 § allmänna strafflagen samt 30 § strafflagen för krigsmakten bort tillräknas Ek till förhöjning av straff för det nya rymningsbrottet, ställde militieombudsmannen krigsrättens ledamöter överstelöjtnanten N. D. Edlund, auditören J. A. Åstrand, majoren friherre G. H. von Friesendorff, kaptenen Erik Bille och löjtnanten K. Meurling, sedan de fått tillfälle att avgiva yttrande i ärendet, under åtal inför krigshovrätten, varom skrivelse avläts den 15 december 1915 till krigsfiskalsämbetet vid krigshovrätten.

Redogörelse för vissa ärenden, som föranlett annan åtgärd än åtal.

1. Försummelse såsom rullföringsområdesbefälhavare.

I en till militieombudsmannen insänd skrift hade värnpliktige nr 678 46/1904 O. E. Hjærtner begärt militieombudsmannens åtgärd för utfående av ersättning i avseende, som närmare omförmäldes i skriften vidfogade handlingar.

Av berörda handlingar framgick, att Hjærtner på begäran av sekundchefsämbetet vid livgardet till häst i maj 1915 genom stadsfiskalens i Kalmar försorg inställts till tjänstgöring vid nämnda regemente, att Hjærtner, som då mera tillhörde Kalmar rullföringsområde, nr 16, redan fullgjort honom då åliggande tjänstgöringsskyldighet, att Hjærtner emellertid inställts genom kronobetjäningens försorg vid livgardet till häst, men att han, sedan å befälhavarens för Stockholms stadsrullföringsområde, nr 45, expedition upplysts, att Hjærtner utav misstag fanns rullförd i nämnda rullföringsområde, fått återvända till Kalmar, dit han utan ersättning erhållit truppbiljett. Å en handlingarna bifogad räkning hade Hjærtner upptagit sina anspråk på ersättning för denna obehöriga inställelse till trettio kronor, utgörande gottgörelse för mistad arbetsförtjänst samt dagtraktamente för tre dagar.

Sedan militieombudsmannen över ifrågavarande klagoskrift infordrat yttrande från befälhavaren för Stockholms stadsrullföringsområde, nr 45, hade från tjänstförrättande rullföringsområdesbefälhavaren, majoren Axel Bjuggren inkommit en skrift, däri anfördes, att Hjærtner ehuru under rättelse erhållits därom att han avflyttat till Kalmar rullföringsområde, nr 16, genom förbiseende kommit att kvarstå såsom rullförd inom rullföringsområdet nr 45, i följd varav han erhållit order därifrån om tjänstgöring vid livgardet till häst. Då alltså ostridigt vore, att Hjærtner

oriktigt dit inkallats, förklarade Bjuggren, därtill av ordinarie rullföringsområdesbefälhavaren bemyndigad, att denne vore villig ersätta Hjærtner det av honom angivna beloppet att honom tillställas i den ordning militieombudsmannen ville bestämma.

Med hänsyn till vad sålunda förekommit avlät tjänstförrättande militieombudsmannen till rullföringsområdesbefälhavaren, överstelöjtnanten C. O. L. Groth en ämbetsskrivelse av innehåll, att det stode överstelöjtnanten Groth fritt att inom viss bestämd tid till militieombudsmannen inkomma med bevis att till Hjærtner erlagts det äskade beloppet, trettio kronor, och att i händelse dylikt bevis inom den utsatta tiden inkomme, Hjærtners anmälan ej skulle föranleda vidare åtgärd från militieombudsmannens sida.

Sedan till militieombudsmannen inkommit bevis, att ifrågavarande ersättningsbelopp översänts till vederbörande kronolänsmän för att tillställas Hjærtner, blev ärendet av militieombudsmannen från vidare åtgärd avskrivet.

2. Fråga om förbud att sälja viss tidning vid Bodens ingenjörkårs och arméns intendenturförråds i Boden kaserner.

Tidningen »Socialdemokratens» ekonomichef Knut Ljungberg anhöll uti en ingiven skrift om militieombudsmannens medverkan till undanröjande av de missförhållanden, som enligt klagandens förmenande framginge av ett skriften bifogat tidningsutklipp. Den i tidningsutklippet förekommande notisen hade följande lydelse:

»Militär presscensur i Sverige.

Förbud för Socialdemokraten vid vissa regementen.

Krigsministern uttalar sin förvåning över förbudet.

För någon tid sedan meddelades till Socialdemokraten att försäljningen av vår tidning blivit förbjuden inom Bodens garnisonsområde och, tillades det, åtgärden skulle ha vidtagits efter påstötning från högre ort. Red. satte sig omedelbart i förbindelse med krigsministern, som genast framhöll att han stod fullständigt främmande för det inträffade. Utan kännedom om de närmare omständigheterna kunde han givetvis inte göra något uttalande i saken men uttryckte i alla fall sin stora förvåning över att ett dylikt förbud kunde ha utfärdats.

Genom hänvändelse till Svenska pressbyrån har nu konstaterats att förbudet omfattar endast Bodens ingenjörkår och arméns intendenturförråd, utfärdat där av resp. chefer, medan försäljningen får fritt pågå vid Norrbottens infanteriregemente

Militieombudsmannens ämbetsberättelse.

och Boden-Karlsborgs artillerikår. Vid Norrlands artilleri har däremot all tidningsförsäljning inhiherats.

Att vederbörande regementschef har rätt att vägra pressbyråns ombud tillträde till regementet och på så sätt utfärda totalförbud för all tidningsdistribution, skall inte här sättas ifråga. Men lika litet torde kunna bestridas att ett dylikt förbud måste räknas till det tyvärr alltför vanliga slaget av ordningsföreskrifter, vars huvudsakliga verkan (om än inte syfte) är av rent trakasserande art.

Däremot har man all anledning att ställa sig tvivlande, huruvida ett tilltag sådant som hrr regementschefernas vid Bodens ingenjörkår och intendenturförrådet att utöva preventiv presscensur (genom att förhindra spridningen av en viss tidning) verkligen skall låta bringa sig under formen av en ordningsföreskrift. Här låta två möjligheter tänka sig: Antingen har genom order från regementschefen ett rent förbud utfärdats för Socialdemokratens tillhandahållande inom regementet eller också har regementschefen lämnat pressbyråns ombud tillträde till området ifråga på villkor att Socialdemokraten ej tillhandahålles.

Det torde vara i hög grad önskvärt att denna fråga blir underkastad militieombudsmannens prövning, så att man får full klarhet vilken roll regementschefen spelat här och vilken roll pressbyrån. Är det så — för ett oförevillat civilt omdöme förefaller detta som ett axiom — att en regementschef icke har befogenhet att portförbjuda en viss tidning (ett sådant förbud skulle innebära att exemplar, som redan sålts, konfiskerades) men pressbyråns representant genom tillmötesgående underhandlingar satt honom i tillfälle att i alla fall göra det, så faller givetvis ett tungt ansvar på byrån. Och det torde utan förbehåll kunna sägas att denna i så fall mycket illa fyllt sin uppgift som pressens allmänna distributionsorgan.

Och även om regementscheferna formellt således icke skulle ha handlat med självtagen myndighet, så är icke mindre uppenbart att i sak ha de gjort det. En erinran härom från högsta ort vore sannerligen inte ur vägen.

Det är tyvärr inte första gången som från de militära myndigheternas sida man sökt resa hinder av olika art, möjliga och omöjliga för vår tidnings spridning. Det måste bli ett slut härpå en gång för alla.»

I skrivelse till kommandanten i Boden anmodade militieombudsmannen kommandanten att inkomma med vederbörandes yttranden även som eget utlåtande i ärendet.

I anledning härav insände kommandanten yttranden av chefen för Bodens ingenjörkår, överstelöjtnanten H. de Champs och förrådschefen vid arméns intendenturförråd i Boden, majoren Mauritz Schenström.

Överstelöjtnanten de Champs uppgav, att under hösten 1914 iakttagits, hurusom en del individer ströko omkring inom kasernområdet, utbudande matvaror, tobak, diverse tryckalster m. m.; att åtgärder omedelbart vidtagits för förhindrande av dylika besök; att sedermera till tvenne försäljare, beträffande vilka fördelaktiga rekommendationer erhållits, lämnats tillstånd att besöka kasernområdet, varvid dessa tilldelats passersedlar; att på förfrågan per telefon av pressbyråns representant i Boden vid tillfälle, då överstelöjtnanten ej själv förde befålet

över kåren, huruvida försäljning inom kasernområdet av »Norrskensflamman» och »Socialdemokraten» medgäves, svarats nej, samt att överstelöjtnanten gillat ifrågavarande svar.

Majoren Schenström anförde. I början av juli 1915 blev majoren per telefon tillfrågad av en person, som uppgav sig vara pressbyråns ombud i Boden, huruvida han tillät försäljning inom förrådets etablissement av tidningar, varvid särskilt nämndes »Socialdemokraten» och »Norrskensflamman». Härpå svarade majoren, att han ansåg försäljning av tidningar därstädes ej vara av behovet påkallad, enär för manskapets räkning tillhandahölls tillräckligt antal tidningar och tidskrifter. I manskapets dagrum finnes nämligen två stockholmstidningar och en norrbotteustidning samt tre illustrerade tidskrifter, varjämte en del av manskapet hölle sig med egna hemortstidningar, vadan de vid förrådet tjänstgörande 30 till 40 värnpliktiga hade på fritid fullt tillräckligt med lektyr rörande dagshändelserna. Dessutom finnes ett mindre bibliotek. Vad den vid förrådet fast anställda personalen beträffade, hade de var för sig prenumererat på tidningar och torde ej köpa några lösnummer. Majoren ansåge följaktligen, att det ej vore behöfligt, att försäljare av några som helst tidningar besökte intendenturförrådet, och hade hos honom ej heller gjorts framställning om erhållande av passersedel för dylik person. På grund därav att ett betydligt mindre antal värnpliktiga årligen uttoges till tjänstgöring vid förrådet än som enligt plan vore bestämt, kunde ej kasernvakt avdelas — nattvakt däremot finnes — utan måste därför av förrådets egen personal så långt som möjligt utövas den noggrannaste tillsyn, att ej civila personer mer än som vore alldeles nödvändigt besökte förrådet, och hade därför i enlighet med § 97 mom. 4 i tjänstgöringsreglementet för armén endast utfärdats passersedel i trängande fall, således ej heller till någon försäljare av vad politisk tendens som helst. Majoren Schenström hade sålunda ej på något sätt sökt gynna den ena tidningen mer än den andra eller såsom »Socialdemokraten» i sin artikel anförde »sökt utöva preventiv presscensur».

I avgivet utlåtande förklarade sig kommandanten anse, att ifrågavarande chefer icke överskridit sin befogenhet enligt gällande tjänstgöringsreglemente för armén.

Tjänstgörande militieombudsmannen avlät härefter en skrivelse till överstelöjtnanten de Champs med begäran om upplysning, huruvida med förbudet för försäljning av ovannämnda tidningar avsåges att förhindra jämväl sådana personer, som hade tillstånd att besöka

kasernområdet, att till salu utbjuda tidningarna »Socialdemokraten» och »Norrskensflamman».

I anledning av sistnämnda skrivelse insände överstelöjtnanten de Champs följande yttrande. De tvenne personer, som efter därom gjord anhållan erhållit tillstånd bedriva försäljning inom kasernen, hade själva eller genom målsman framställt ansökan därom, med angivande av vad de hade för avsikt att salubjuda. De hade anhållit att få sälja: den ena »Norrbottnenskuriren» och den andre »Aftonbladet», »Dagens Nyheter», »Stockholms-Tidningen», »Svenska Dagbladet», »Strix» och »Puck». Denna sistnämnda försäljare vore, enligt vad överstelöjtnanten hört uppgivas, numera anställd i pressbyråns tjänst. Förfrågan av pressbyråns representant angående eventuell försäljning av »Norrskensflamman» och »Socialdemokraten» innebure enligt överstelöjtnantens uppfattning, att ytterligare ett tidningsbud skulle lämnas tillstånd idka försäljning inom kasernen. Ty pressbyråns försäljare medförde — enligt uppgift, som pressbyråns representant lämnat kommandantskapet i Boden — *icke* »Norrskensflamman» och att försäljaren av »Norrbottnenskuriren» skulle åtaga sig försäljning av »Norrskensflamman» ansåg överstelöjtnanten uteslutet. Någon framställning från vare sig försäljaren av »Norrbottnenskuriren» eller försäljaren av »Aftonbladet» etc. att få salubjuda ytterligare tidningssorter utöver tidigare angivna hade icke till överstelöjtnanten gjorts.

Enär av utredningen i ärendet icke framgick, att personer, som med tillstånd av vederbörande befäl idkade försäljning av tidningar inom kasernområde i Boden, av befälet förbjudits att därvid saluhålla tidningen »Socialdemokraten», fann militieombudsmannen ej skäl att i ärendet vidtaga ytterligare åtgärd.

3. Ersättning för vissa avgifter vid begagnande av nattsnälltåg för anbefalld resa.

I en till militieombudsmannen ingiven skrift hade landstormsmannen nr 21 131/1900 D. Westerlund i Strömsbro anfört klagomål däröver att han, som bevisat intendenturkurs i Sollefteå under tiden den 8 juni — den 29 juni 1915, måst dels vid resan från Strömsbro till Sollefteå samt dels vid återresan erlægga tilläggsavgifter för begagnande av nattsnälltåg med tillhoppa 3 kronor 35 öre enligt en klagoskriften bifogad räkning, vari han under den 8 och den 30 juni 1915

uppfört avgift för resa med snälltåg med 1 krona för vardera gången samt under sistnämnda dag ytterligare 1 krona 35 öre såsom prisskillnad för resa med nattåg.

Över klagoskriften lät militieombudsmannen till en början höra befälhavaren för Ockelbo landstomsområde, underlöjtnanten Erik Ivar Magnuson. I avgivet yttrande anförde denne, att Westerlund, som tillhörde Ockelbo landstomsområde, nr 60 c, av Magnuson kommenderats till landstomsintendentkurs i Sollefteå från den 8 till den 29 juni 1915; att Westerlund, som under resan till Sollefteå hade att göra uppehåll i Ockelbo för avhämtande av utrustning, av Magnuson för tids vinnande beordrades fara med tåget 12.06 på natten från Ockelbo, därvid Magnuson förbisett att detta var nattsnäälltåg; att Westerlund av vederbörande trafikchef erhöll tillstånd medfölja nattsnäälltåget, men att Westerlund å detsamma avfordrades snälltågsbiljett å 1 krona. Vidare yttrade Magnuson: Som han varit vållande till Westerlunds utgift av 1 krona vid resan till Sollefteå, hade han i postanvisning sänt Westerlund detta belopp samtidigt som han genom skrivelse till honom förklarar förhållandet. Angående utlägg av 2 kronor 35 öre vid återresan kunde Magnuson ej yttra sig, då Westerlund vid denna tidpunkt stod under befäl av chefen för landstomsintendentkursen i Sollefteå, vilken ägde att utfärda truppbiljett från denna plats. Även här hade Westerlund, om ock tillstånd att medfölja nattsnäälltåget erhållits, att själv erlagga snälltågsbiljett med 1 krona.

Vid förklaringen funns fogat ett av Westerlund undertecknat bevis av innehåll att han av Magnuson mottagit ett postanvisningsbelopp å 1 krona.

Tjänstförrättande militieombudsmannen infortrade härefter yttrande av chefen för landstomsintendentkursen i Sollefteå, kaptenen Aug. Bergh. I det yttrande, som denne i anledning härav avgav, anförde han följande. För landstormsmän boende söder om Ånge begärdes av Bergh hos vederbörande trafikinspektör tillstånd att å militärbiljett få medfölja snälltåg nr 21 från nämnda station, vilket tillstånd beviljades och meddelades landstormsmännen samtidigt som medgivande lämnades dem, som så önskade, att avresa under aftonen samma dag den 29 juni. Order att medfölja snälltåg gavs icke. Det stod sålunda var och en fritt att resa med annan långsammare tåglägenhet, därest han icke ville finna sig i att erlagga den för resa med snälltåg gällande tilläggsavgiften av 1 krona. På vad grund prisskillnad mellan den i vederbörlig ordning bekomna militärbiljetten och vanlig biljett avfordrats Westerlund, kunde Bergh icke yttra sig om. Enär trafikinspektören

medgivit militärbiljettens giltighet för snälltåg, hade tydligen därvid förfarits felaktigt av den järnvägstjänsteman, som utkrävt densamma.

I anledning av kaptenen Berghs uppgifter kommunicerades handlingarna trafikinspektören vid tionde trafiksektionen.

Uti ett av trafikinspektören Fredrik Johanson avgivet yttrande uppgavs, att några anteckningar icke fördes över framställningar och medgivanden angående rätt för innehavare av truppbiljett att färdas med snälltåg; att vid bifall till sådana framställningar stationsföreståndaren å den resandes utgångsstation underrättades av trafikinspektören därom, för att biljetten måtte vid utlämnandet förses med anteckning om giltighet till snälltåg; samt att i förevarande fall klarhet ej kunnat vinnas, huruvida framställning till trafikinspektören blivit gjord och tillstånd av denne lämnats. Dock ville det, yttrade trafikinspektören Johanson vidare, av kaptenen Berghs förklaring framgå att så skett och hade i sådant fall den tjänsteman vid Sollefteå, som utlämnat biljetten, försummat förse densamma med vederbörlig anteckning. Beträffande snälltågsavgiften, 1 krona, måste denna avgift alltid erläggas, även om trafikinspektörens medgivande föreläge, och vore alltså kravet på återbäring av denna avgift obefogat vad det gällde återfärden, enär klaganden icke beordrats resa med snälltåg. Vidkommande den erlagda prisskillnaden, 1 krona 35 öre, skulle sådan icke behövt ifrågakomma, därest trafikinspektörens medgivande förelegat och beaktats vid biljettens utlämnande.

I skrivelse till järnvägsstyrelsen hemställde härefter militieombudsmannen, huruvida icke styrelsen kunde finna skäligt låta av trafikmedel till Westerlund återställa den erlagda prisskillnaden 1 krona 35 öre.

I anledning av sistnämnda skrivelse meddelade järnvägsstyrelsen, att styrelsen, med hänsyn till vad i ärendet förekommit, funnit skäl genom å Strömsbro ställd anvisning, vilken den 26 november 1915 till Westerlund översänts, till honom återbära sist angivna belopp.

Sedan järnvägsstyrelsens berörda meddelande inkommit, blev ärendet från vidare behandling avskrivet, därvid militieombudsmannen yttrade. Westerlunds anspråk på ersättning med 1 krona för snälltågsavgift för resa från Ånge till Ockelbo fann militieombudsmannen icke förtjäna avseende. Enär avgiften för begagnande av snälltåg från Ockelbo till Ånge gottgjorts Westerlund av vederbörande landstombsfåhavare och prisskillnaden för resa från Ånge till Ockelbo mellan avgift för vanlig III. klass biljett och militärbiljett återburits till Westerlund av järnvägsstyrelsen, fann militieombudsmannen vidare åtgärd i ärendet ej erfordras.

4. Sammanförande av flera fångar i en cell.

I sammanhang med en under juli 1915 verkställd inspektion av de till Umeå förlagda truppförband besökte militieombudsmannen den 11 nämnda månad kronohäktet i Umeå; och befanns härvid, att volontären vid Norrlands dragonregemente Sven Johan Sedvall, som undergick fängelsestraff, avtjänade detta i samma cell som två andra till fängelsestraff dömda fångar, samt att volontären vid samma regemente Otto Reinhold Andersson, som avtjänade straffarbete, tjänstgjorde såsom sjukvaktare för annan straffånge, enligt uppgift efter förordnande av fängelseläkaren.

Då ett sammanförande av flera fångar i en cell icke torde böra ifrågakomma, anmodade militieombudsmannen fångvårdsstyrelsen att inkomma med utlåtande i anledning av vad sålunda anmärkts.

I anledning av berörda skrivelse inkom fångvårdsstyrelsen med, jämte eget utlåtande, yttranden av föreståndaren för kronohäktet i Umeå C. J. Falk och fängelseläkaren därstädes J. T. Hammarin.

Den förre anförde följande. Den 11 juli 1915 klockan 6 förmiddagen utgjorde fångantalet vid kronohäktet 24, därav endast 3 bötesfångar, av vilka 2 på grund av bristande utrymme förvarades i samma cell. Samma dag klockan 12.30 eftermiddagen införpassades 3 rannsaktionsfångar, för vilka plats måste beredas i de celler, där urbota fängelsefångar förvarades, och fann föreståndaren då för tillfället intet annat råd än att insätta omnämnde Sven Johan Sedvall i en större cell — s. k. fönstercell — tillsammans med 2 andra fängelsefångar — handräckningsfångar — vilka om dagarna vistades utom cellen, sysselsatta med vedhuggning och städning m. m. Så snart utrymme kunde beredas, flyttades Sedvall till annan cell, där han kvarsatt tills han uttjänat sitt fängelsestraff.

Beträffande straffarbetsfången Otto Reinhold Anderssons användande som sjukvaktare hänvisade föreståndaren till fängelseläkarens yttrande.

I nämnda yttrande framhöll fängelseläkaren, att straffången Jonas Englund, som var intagen å kronohäktets sjukrum, led av svåra näsblödningar, och att det av fängelseläkaren ansågs nödvändigt att nämnde Englund ej lämnades utan ständig tillsyn, varför föreståndaren för kronohäktet med anledning av nämnda förhållande, och då annan lämplig person ej fanns att disponera, i och för nämnda tillsyn begagnade sig av bemälda Andersson, som för detta ändamål befanns synnerligen lämplig.

I sitt utlåtande anförde fångvårdsstyrelsen. Ehuru i möjligaste mån borde undvikas, att enrumsfångar med varandra sammanfördes, helst sådana, som kunde häntöras till skilda kategorier, såsom så kallade militärfångar och andra, syntes de i avgivna förklaringarna anförda skäl för ifrågavarande fångars sammanförande dock vara av omständigheterna grundade. Styrelsen hade emellertid i anledning av vad av militieombudsmannen anmärkts låtit genom skrivelse till Konungens befallningshavande i Västerbottens län i ändamål att om möjligt förhindra ett upprepande av det skedda erinra föreståndaren vid kronohäktet i Umeå att, så snart utrymmet visade sig otillräckligt eller kunde väntas inom närmaste tiden bliva för hårt anlitat, därom skyndsamt inkomma med anmälan jämte förslag till lämpligt antal fångars överflyttande till annat fängelse.

Militieombudsmannen lät bero vid vad i ärendet sålunda förekommit.

5. Nöjdförklaring mottagen tidigare än som vederbort.

Vid en av tjänstförrättande militieombudsmannen den 27 augusti 1915 under inspektion av kustflottan verkställd granskning ombord å pansarbåten Oscar II av rapporterna över bestraffningar, som ålagts eller ådömts å kustflottan tjänstgörande personal under de senaste månaderna år 1915 m. m., anmärktes bland annat följande. Den 24 april 1915 dömdes fältskyddsrätten 1. klass sjömannen vid 5. matroskompaniet nr 411 Svensson till straffarbete. Nöjdförklaring avgavs redan den 26 april 1915. Enligt den officiella loggboken upptogs icke någon nöjdförklaring sistnämnda dag, vadan fartygschefen, kommandörkaptenen C. G. Norselius förmenade, att anteckningen vore felaktig. Fartygschefen påstod, att nöjdförklaringar av honom alltid plägade upptagas först å tredje dagen.

I anledning härav anmodade militieombudsmannen högste befälhavaren över kustflottan att inkomma med vederbörandes yttrande.

I ärendet avgav kommandörkaptenen Norselius följande förklaring. Svensson, som den 24 april 1915 av fältskyddsrätten dömdes till straffarbete för stöld ombord å jagaren Munin, avpolletterades som häktad till pansarbåten Oscar II samma dag klockan 12.30 e. m. och insattes i läkte därstädes. Vid tjänstförrättande militieombudsmannens inspek-

tion av kustflottan den 27 sistlidne augusti månad anmärktes, att nöjdförklaring avfordrats Svensson redan den 26 dennes. Som tiden icke medgav någon ingående undersökning av förhållandet, och loggboken icke gav någon upplysning om att Svensson den 26 april avgivit nöjdförklaring, uttalade Norselius den förmodan, att anteckningen av nöjdförklaringen möjligen vore felaktig, enär han först å tredje dagen plägat avfordra nöjdförklaring. Vid närmare undersökning av förhållandet framginge emellertid, att nöjdförklaring avgivits av Svensson den 26 april på aftonen i stället för den 27 på morgonen, på det han försedd med vederbörliga handlingar skulle kunna avpolletteras till stationen med den enda lägenhet, som avginge från fartyget nämligen klockan 8 f. m. den 27 april och som medgäve erforderlig tid för den häktades avlämnande till stationsmyndigheterna för förpassning.

Då vad sålunda anförts tilläventyrs skulle kunna i flera förekommande fall anföras såsom anledning till avvikelser från gällande lagbestämmelse, anhöll militieombudsmannen i skrivelse till högste befälhavaren över kustflottan, att högste befälhavaren ville för kommandörkaptenen Norselius påpeka, att enligt 1 § i lagen den 1 juli 1898, innefattande vissa bestämmelser om beräkning av strafftid sådan tid för häktad, som blivit dömd till straffarbete eller fängelsestraff, skulle, om den dömd i föreskriven ordning förklarade sig nöjd med utslaget, räknas från den dag, å vilken förklaringen avgivits; att i följd härav för straffverkställigheten och strafftidens beräkning saknat betydelse, vilken dag efter nöjdförklaringens avgivande Svensson avpolletterats; men att nöjdförklaringens upptagande en dag tidigare än som vederbort dels kunnat giva Svensson rätt att återtaga nöjdförklaringen samt dels föranlett, att Svensson försatts på fri fot en dag tidigare än rätteligen skolat ifrågakomma.

Någon ytterligare åtgärd ansåg militieombudsmannen i förevarande fall icke vara erforderlig.

6. Obehörigt avdrag å arreststraff för häktningstid.

Vid granskning av de från Bohusläns regementes häkte till militieombudsmansexpeditionen inkomna fängförteckningarna för andra kvartalet 1915 hade anmärkts, att chefen för Bohusläns regemente den 1 april 1915 ålagt värnpliktige nr 136 64/1902 Eric Peter Harald Eriks-

son-Lagerfeldt, jämlikt 102 § strafflagen för krigsmakten, för fylleri m. m. disciplinstraff av sex dagars vaktarrest, skärpt genom mistning av sängkläder; att Lagerfeldt för straffets avtjänande intagits i häktet den 2 april 1915 men avvikit därifrån efter att hava avtjänat fyra dagar av det honom ådömda straffet; att Lagerfeldt den 28 april 1915 blivit ånyo anhållen; att regementschefen därefter, den 29 april 1915, ålagt Lagerfeldt jämlikt 62 och 68 §§ förutnämnda lag för första resan rymning disciplinstraff av åtta dagars sträng arrest; att krigshovrätten genom utslag den 5 maj 1915 sammanlagt detta straff med den av Lagerfeldt vid berörda avvikande ännu icke avtjänade återstoden av det honom den 1 april 1915 ålagda disciplinstraff till disciplinstraff av åtta dagars sträng arrest, å vilket straff skulle avräknas vad av sagda återstod kunde vara verkställt efter det nya brottets förövande; att regementschefen den 7 maj 1915 förordnat, att det av krigshovrätten sålunda sammanlagda straffet skulle förvandlas till vaktarrest i tjugufyra dagar, varifrån skulle avdragas av Lagerfeldt då avsuttna åtta dagars vaktarrest; samt att Lagerfeldt, som den 29 april 1915 skulle hava börjat avtjäna det honom senast ådömda straffet, frigivits ur häktet den 23 maj 1915.

Som Lagerfeldt redan den 29 april 1915 fått påbörja avtjänandet av det straff, vilket först den 7 maj 1915 blivit av regementschefen slutligen bestämt till vaktarrest i tjugufyra dagar, anmodade militieombudsmannen regementschefen att inkomma med yttrande.

Uti ett i anledning härav från förutvarande regementschefen, översten Ch. D. Tottie inkommet yttrande anfördes följande. Sedan Lagerfeldt den 28 april 1915 anhållits, blev han, jämlikt 60 § förordningen om krigsdomstolar och rättegången därstädes den 11 juni 1868, efter skedd utredning påföljande dag i häkte tagen och ålagd åtta dagars sträng arrest för första resan rymning. I avbidan på straffets sammanläggning med återstoden av det Lagerfeldt den 1 april 1915 ålagda straffet, som vid tiden för Lagerfeldts avvikande icke avtjänats, kvarhölls Lagerfeldt i häkte. Sedan krigshovrätten genom utslag den 5 maj förordnat om straffens sammanläggning skulle det sålunda av nämnda hovrätt bestämda stränga arreststraffet taga sin början den 7 i samma månad, men på grund av regementsläkarens inrådan förvandlades straffet till vaktarrest i 24 dagar. Vid verkställigheten härav hade Lagerfeldt fått räkna sig tillgodo den tid han suttit i häkte efter samma grunder som omförmåles i 4 kapitlet 12 § allmänna strafflagen. Uti 30 § av då gällande strafflag för krigsmakten föreskrevs att vad i allmän lag funnes stadgat om bland annat förening eller förändring av straff skulle lända

till efterrättelse och även om det icke med önskvärd tydlighet talades om tillgodoräknande av häktningstid, så hade dock ett sådant tillgodoräknande under många år varit intaget i allmän lag och där tillämpats samt från och med den 1 januari 1916 uttryckligen fastslagits i strafflagen för krigsmakten genom stadgandet i § 33 första stycket.

Ehuru regementschefen syntes hava saknat behörighet att låta Lagerfeldt i det för honom av krigshovrätten bestämda straff njuta ett av samma domstol icke medgivet avdrag för tid, varunder han hållits häktad, fann dock militieombudsmannen med hänsyn till omständigheterna i ärendet ej skäl att däri vidtaga ytterligare åtgärd.

7. Obehörigt eftergivande av straff m. m.

Vid granskning av de från Skånska dragonregementets häkte till militieombudsmansexpeditionen inkomna fångförteckningarna för andra kvartalet 1915 hade anmärkts, att chefen för Skånska dragonregementet den 31 mars 1915 ålagt dragonen nr 22/3 Carl Johan Andersson, jämlikt 68 och 144 §§ strafflagen för krigsmakten, för olovligt avlägsnande från kasern med mera disciplinstraff av tre dagars sträng arrest; att straffets verkställighet på grund av rymning icke kunnat taga sin början förrän den 9 april 1915; att Carl Johan Andersson undergått det honom ådömda straffet under tiden från sistnämnda dag till den 12 april 1915; att regementschefen sedermera den 21 april 1915 ålagt Carl Johan Andersson, jämlikt 68 § förutnämnda lag, för olovligt undanhållande två särskilda gånger disciplinstraff av fem dagars sträng arrest, skärpt genom mistning av sängkläder de två sista dagarna; samt att Carl Johan Andersson undergått sist omnämnda straff under tiden från den 21 april 1915 till den 27 april 1915. Vidare hade anmärkts, att regementschefen den 10 maj 1915 ålagt dragonen nr 48/3 Anders Vilhelm Andersson, jämlikt 85, 144 och 87 §§ strafflagen för krigsmakten, för försummelse i tjänsten med mera disciplinstraff av sträng arrest i fem dagar skärpt genom mistning av sängkläder de två sista dagarna; att straffets verkställande på grund av olovligt undanhållande icke kunnat taga sin början förrän den 19 maj 1915; att Anders Vilhelm Andersson undergått det honom ådömda straffet under tiden från sistnämnda dag till den 25 maj 1915; samt att Anders Vilhelm Andersson, såvitt av till militieombudsmansexpeditionen inkomna fångförteckningar kunnat

inhämtas, icke straffats för omförmälda, av honom begångna olovliga undanhållande.

I anledning av vad sålunda förekommit anmodade militieombudsmannen regementschefen att inkomma med meddelande, dels huruvida det Carl Johan Andersson den 21 april 1915 ålagda disciplinstraff innefattade straff för det rymningsbrott, vartill han gjort sig skyldig under tiden 31 mars—9 april 1915, dels ock huruvida Anders Vilhelm Andersson blivit straffad för det olovliga undanhållande, vartill han syntes hava gjort sig skyldig under tiden 10—19 maj 1915.

I ärendet anförde regementschefen, översten W. Croneborg, att Carl Johan Andersson, som den 31 mars 1915 fått sig ålagt disciplinstraff av tre dagars sträng arrest, genom olovligt undanhållande fördröjt verkställigheten av det sålunda ålagda straffet; att det disciplinstraff av fem dagars sträng arrest, skärpt genom mistning av sängkläder de två sista dagarna, som ålagts Carl Johan Andersson den 21 april 1915, avsett berörda olovliga undanhållande; att det förhållande, att Carl Johan Andersson sålunda icke fått umgälla samtliga sina ifrågavarande förseelser med ett straff, hade berott därpå, att anmälan om det olovliga undanhållandet, varför straff ålagts den 21 april, icke från vederbörande bataljonschef inkommit till regementschefen förrän efter den 12 april, då det först ålagda straffet redan varit avtjänat; att ifrågavarande anmälan vore dagtecknad den 14 april; att, beträffande Anders Vilhelm Andersson, denne icke blivit straffad för olovligt undanhållande; att då Anders Vilhelm Andersson den 10 maj 1915 ålagts disciplinstraff för försummelse i tjänsten med mera, hade han tillika, med stöd av 27 § disciplinstadgan för krigsmakten, förklarats skild från sin anställning vid krigsmakten; samt att med anledning härav regementschefen ansett sig kunna, då Anders Vilhelm Andersson återkommit, inskränka sig till att låta honom undergå det honom redan ålagda straffet.

Sedan berörda yttrande inkommit, avlät militieombudsmannen till översten Croneborg en skrivelse, däri militieombudsmannen anförde.

Vad anginge Carl Johan Andersson hade militieombudsmannen icke kunnat undgå att finna det anmärkningsvärt, att underrättelse om ett undanhållande, som intill den 9 april 1915 hindrat verkställigheten av honom den 31 nästföregående månad ålagt disciplinstraff, meddelats regementschefen först genom en den 14 berörde april dagtecknad rapport, men då någon skada icke kunde antagas hava uppkommit därigenom, att undanhållandet blivit bestraffat för sig och icke i sammanhang med de förseelser, för vilka det tidigare disciplinstraffet ålagts, hade militie-

ombudsmannen funnit sig kunna låta bero vid vad i denna del av ärendet förekommit.

I fråga om Anders Vilhelm Andersson syntes den omständigheten, att han blivit skild från sin anställning vid krigsmakten, desto mindre bort föränleda, att han skulle undgå det straff för undanhållande, vartill han kunde hava gjort sig förfallen, som enligt 4 § strafflagen för krigsmakten den, som lämnat anställning, på grund varav han lytt under nämnda lag, fortfarande vore underkastad ansvar enligt strafflagen för krigsmakten för brott, som däri vore belagt med straff och som han begått medan han lydde under densamma. Ur disciplinär synpunkt torde icke heller vara riktigt, att straffet för en förseelse sådan som Anders Vilhelm Anderssons ifrågakomna eftergäves, vartill regementschefen för övrigt icke syntes hava ägt behörighet.

Då militieombudsmannen förväntade att regementschefen i liknande fall, som tilläventyrs kunde förekomma, förföre i enlighet med de av militieombudsmannen i skrivelsen lämnade antydningar, komme emellertid ej heller regementschefens underlåtenhet att beivra Anders Vilhelm Anderssons undanhållande att föränleda vidare åtgärd från militieombudsmannens sida.

8. Underlåtenhet att meddela yttrande om gäldande av kostnaderna för en persons inställande medelst fängstransport.

Vid en av militieombudsmannen den 14 oktober 1915 under inspektion av Svea trängkår verkställd granskning av krigsrättsprotokollen för de senare åren anmärktes, att krigsrätten, som den 15 mars 1915 dömt värnpliktige nr 414 56/1907 Johan Edvard Gullberg för andra resan rymning till fängelse i två månader, därvid icke, fastän Gullberg inställts genom fängstransport, meddelat yttrande angående gäldandet av kostnaderna härför.

I anledning av vad sålunda förekommit anmodade militieombudsmannen auditören N. G. J. Aschan, som tjänstgjort såsom auditor vid ifrågavarande krigsrättssammanträde, att inkomma med yttrande.

I avgivet yttrande anförde auditören Aschan huvudsakligen följande. Till en början ville auditören oförbehållsamt vidgå, att han icke hade sig bekant något stadgande, som ålade dömstol att i ifrågakomna fall i utslaget meddela yttrande av ifrågasatta art. Icke heller från praxis vid de härads- och rådstuvurätter, där auditören tjänstgjort, hade han

kunnat hämta stöd för ifrågasatta förfaringssätt. Tvärtom hade det aldrig under hans tjuguåriga domstolstjänstgöring förekommit att detta tillämpats. Handlingarna i målet gäve vid handen, att någon fångtransportkostnad icke varit ens uppgiven, än mindre förtecknad, och att yrkande om dess gäldande icke framställts. Om sådant yrkande framställts, hade givetvis krigsrätten icke undandragit sig att däröver meddela yttrande. Krigsrätten hade enligt auditörens uppfattning saknat anledning meddela av militieombudsmannen ifrågasatta yttrande och auditören hölle före att krigsrätten icke genom anmärkta underlåtenhet gjort sig skyldig till fel eller försummelse i ämbetet. Emellertid vore auditören, till undvikande av anmärkning för framtiden, villig att i förekommande fall i vad på honom ankomme, förfara i enlighet med den mening, som finge anses uttryckt i militieombudsmannens skrivelse.

Vad auditören Aschan såsom skäl för krigsrättens underlåtenhet att meddela yttrande angående gäldandet av kostnaderna för Gullbergs inställande medelst fångtransport andragit, ansåg sig militieombudsmannen ingalunda kunna godkänna.

I analoga fall pläga domstolarna utan yrkande ålägga svarandepart i brottmål att gälda uppkommen kostnad. Sålunda ålägges ofta dylik svarandepart att ersätta av statsverket förskjuten vittnesersättning ävensom kostnader för rättsmedicinsk undersökning, detta även om ersättningsbeloppet icke är uträknat. Krigsrätten hade också i förevarande fall bort förplikta Gullberg att gälda kostnaden för hans inställande med belopp, som efter vederbörlig granskning av fångförarens räkning bleve bestämt.

Med hänsyn emellertid därtill, att auditören Aschan förklarat sig villig att i förekommande fall förfara i enlighet med den av militieombudsmannen uttalade meningen, lät militieombudsmannen bero vid vad i ärendet förekommit, varom militieombudsmannen genom ämbetsskrivelse underrättade auditören Aschan.

9. Underlåtenhet att hänvisa angivelse för stöld till krigsrätt.

Vid en av militieombudsmannen den 26 oktober 1915 förrättad inspektion av Gottlands infanteriregemente anmärktes bland annat följande. Volontären nr 2/6 Sture Karlsson från Katarina församling i Stockholm förhöordes den 11 och den 12 oktober 1915 inför befälhavaren för II. bataljonen, kaptenen Stålhandske, för stöld av persedlar från åtskilliga kamrater,

som varit med honom förlagda i samma kasern. Sedermera den 12 oktober 1915 förhöordes Karlsson jämväl inför t. f. regementschefen. Karlsson erkände, bland annat, att han tillgripit och pantsatt en volontären Råberg tillhörig kostym. Hörd i målet förklarade Råberg, att han ej yrkade ansvar å Karlsson.

T. f. regementschefens resolution i målet den 12 oktober 1915 var av följande lydelse:

»Av kompanichefen insända anmälningar mot Karlsson angående transaktioner med egna persedlar föranleder ingen åtgärd från min sida.

I förteckningen (§ 9 här ovan) upptagna förkomna kronopersedlar — vilka icke förkommit i samband med rymningen — skola av Karlsson ersättas.»

I anledning av vad sålunda förekommit anmodade militieombudsmannen t. f. chefen för Gottlands infanteriregemente att inkomma med yttrande, därvid besked borde lämnas om orsaken, varför ej angivelsen mot Karlsson om olovligt tillgrepp hänvisats till krigsrätt.

Uti ett i anledning härav avgivet yttrande anförde t. f. chefen för regementet, överstelöjtnanten friherre A. G. A. Leijonhufvud följande. Karlsson hade varit anmäld dels för rymning dels ock för olovligt tillgrepp av kronan icke tillhörande klädespersedlar. Av hållna förhör hade framgått att rymningsbrottet varit till fullo styrkt, vadan detsamma jämlikt gällande bestämmelser av t. f. regementschefen överlämnats till fältkrigsrätt, men att beträffande olovligt tillgrepp samtliga målsägande avstått från att föra vidare talan mot Karlsson. Då målsägandena sålunda ej för vinnande av ytterligare utredning påfordrat målets hänskjutande till krigsdomstol och i saknad av bestämt förbud i gällande disciplinstadga eller förordning om krigsdomstolar för befälhavare med bestraffningsrätt att avskrivna mål, som hos honom anmäls, ansåg t. f. regementschefen sig böra följa den gamla domarregeln »hellre fria än fälla» och avskrivna målet, sedan han förvissat sig om att samtliga anmälande parter — jämväl volontären Råberg — fått igen sina tillhörigheter. Dessa synpunkter hade varit bestämmande för t. f. regementschefens åtgärd att icke överlämna målet om olovligt tillgrepp till fältkrigsrätt. Skulle tillvägagångssättet vid sakkunnig bedömning icke befinnas stå i överensstämmelse med gällande krigslagstiftning, hade t. f. regementschefen att oförbehållsamt vidgå bristande vana och förstånd vid tillämpning av ifrågavarande lagar och förordningar och ville endast få framhålla, att någon skada av hans tillvägagångssätt icke tillfogats vare sig ägarna av de olovligen tillgripna klädespersedlarna eller volontären Karlsson.

Då ifrågavarande förbrytelse hörde under allmänt åtal, hade målsägandenas avstående från fullföljande av talan icke berättigat t. f. regementschefen att avskriiva målet. Bestämmelserna i sista stycket av 28 § strafflagen för krigsmakten om skiljande från anställning vid krigsmakten av krigsman, hörande till det fast anställda manskapet, vilken begått brott, därför han dömdes till straffarbete eller svårare straff, torde för övrigt föranleda, att ett så grovt brott som olovligt tillgrepp icke finge lämnas utan beivran.

Emellertid ansåg militieombudsmannen sig på grund av vad t. f. regementschefen i sitt yttrande anført kunna låta bero vid vad i ärendet förekommit, varom militieombudsmannen genom ämbetskrivelse under rättade t. f. regementschefen.

10. Fråga om värnpliktigs rätt till portionsersättning under viss resa.

Uti en till militieombudsmannen insänd skrift anhöll värnpliktige nr 207 Eric Gustafsson om upplysning, huruvida de värnpliktiga av årsklassen 1914 ä, tillhörande rullföringsområdena nr 42, 43 och 44, som den 10 januari 1915 inryckt till tjänstgöring vid Gottlands infanteriregemente, ägde rätt erhålla portionsersättning under resan till Gottland. Gustafsson meddelade, att, oaktat avresan från hemorten skett tidigt på morgonen den 10 januari, de värnpliktiga icke erhållit någon förplägnad förr än den 11 klockan 12 middagen.

Militieombudsmannen lät i ärendet höra t. f. chefen för Gottlands infanteriregemente, som emellertid i avgivet yttrande meddelade, att han icke haft att ombesörja ifrågavarande kontingents underhåll förr än vid dess ankomst till Visborgs slätt. I övrigt hänvisade t. f. regementschefen till en av stabschefen hos militärbefälhavaren på Gottland uppgjord P. M. rörande förplägnadens ordnande vid IV. arméfördelningens värnpliktskontingents transport till Gottland den 10 och den 11 januari 1915. Stabschefen anförde häri följande. I skrivelse den 19 december 1914 anhöll stabschefen, att i samband med transportererna å fastlandet stående *åtgärder för förplägnad o. s. v.* skulle planläggas och ordnas av arméfördelningschefen. Enligt denna skrivelse bifogad transportplan avgick IV. arméfördelningens kontingent från Nynäshamn den 10 januari klockan 11 e. m. med beräknad ankomsttid till Visby den 11 klockan 8 f. m. I skrivelse den 21 december 1914 meddelade stabs-

chefen vid IV. arméfördelningen, att transporten vore godkänd samt att »bestämmelser för de i skrivelsen omnämnda värnpliktigas färd till Gottland i överensstämmelse härmed utfärdats». Således borde kontingentens från IV. arméfördelningen förplägnad under den 10 till klockan 11 e. m. varit ordnad genom fördelningens försorg. Några åtgärder för utspisning under båtfärden från klockan 11 e. m. den 10 till klockan 8 f. m. den 11 hade icke från militärbefälhavarens sida vidtagits. Vid ankomsten på morgonen den 11 till Visby omhändertogs kontingenten av befäl från I. 27.

Handlingarna i ärendet kommunicerades härefter chefen för IV. arméfördelningen, som i avgivet yttrande anförde följande. Av den av arméfördelningschefen verkställda utredningen framginge, att någon utspisning genom arméfördelningschefens försorg icke ifrågasatts vid omhandlade kontingents från Södermanlands inskrivningsområde samling i Saltskog den 10 januari 1915 klockan 3.30 e. m., emedan man med skäl kunde antaga, att, då samlingen var satt så sent på dagen, de värnpliktiga redan dessförinnan förskaffat sig såväl frukost- som middagsmål. Däremot borde portionsersättning hava tilldelats de värnpliktiga (vid samlingen eller senare), såsom ofta plägade ske, då mindre truppkontingent endast kort del av dagen stode under militärbefäl eller särskilda omständigheter försvårade eller förhindrade särskilda måltidsstationers anordnande eller eljest utspisning in natura. Då kontingenten avgick från Nynäshamn klockan 11 e. m. med framkomst till Visby följande morgon, förekom självfallet ingen utspisning på båten under natten. Då arméfördelningschefen först genom militieombudsmannens skrivelse erhållit underrättelse om, att portionsersättningen ifråga icke blivit till vederbörande överlämnad, hade arméfördelningschefen ej heller förrän därefter varit i tillfälle vidtaga åtgärder för sagda ersättnings utanordnande åt de därtill berättigade värnpliktiga. Slutligen meddelade arméfördelningschefen, att han anmodat såväl chefen för I. 27 som vederbörande inskrivningsbefäl att utbetala ifrågavarande ersättning.

Sedan Gustafsson därefter beretts tillfälle att avgiva påminnelser i ärendet och han i en insänd skrift förklarar sig icke hava något att erinra mot den av arméfördelningschefen vidtagna anordningen med portionsersättningens utbetalande, blev ärendet från vidare behandling av militieombudsmannen avskrivet, därvid militieombudsmannen yttrade: Enär enligt inkommen upplysning anstalt numera vidtagits för utanordnande av den ifrågavarande portionsersättningen, fann militieombudsmannen vidare åtgärd i ärendet icke erfordras.

11. Fråga om avlöningsförmåner för vissa värnpliktiga.

Värnpliktige vid Vaxholms kustartilleriregementes 3. kompani nr 709 Tage Palm, nr 742 Sven Hennings, nr 740 Karl Andersson och nr 712 Gösta Jansson, tillhörande årsklassen 1914 ä, anförde uti en insänd klagoskrift följande. De hade fullgjort föreskriven första tjänstgöring från den 1 februari till den 18 oktober 1915 samt fullgjorde sedermera enligt Kungl. Maj:ts beslut förlängd tjänstgöring från sistnämnda dag till den 22 december. För denna senare tjänstgöring hade de uppburet avlöning för tiden 19—31 oktober med 40 öre för dag, eller samma avlöning som under regementsövningarna. Någon bestämmelse angående lönens utbetalande efter denna norm var dem ej bekant; lika litet visste de, huruvida deras dåvarande tjänstgöring vore att räkna såsom fredsell eller krigstjänstgöring, varför de beslutat att hänvända sig till militieombudsmannen för upplysningar, huruvida och i vad mån de vore berättigade till andra avlöningsförmåner än för dem då gällande. Av särskild betydelse för de familjeförsörjare, som funnes bland dem, vore frågan, om dessa ej för den förlängda tjänstgöringen hade att påräkna någon förbättring i avlöningen eller i familjeunderstödet, vilka fortfarande utbetalades med samma summa som vid första tjänstgöringen.

I ärendet hörd, anförde t. f. chefen för Vaxholms kustartilleriregemente följande. Bemälda värnpliktiga hade jämlikt generalorder nr 1215 den 11 september 1915, utfärdad på grund av nådigt beslut den 9 i samma månad, beordrats kvarbliva i tjänst till och med den 22 påföljande december. De avlöningsförmåner, vartill dessa i tjänst kvarhållna skulle vara berättigade, syntes t. f. regementschefen, med stöd av nådiga brevet den 30 juli 1915 till marinförvaltningen angående tillämpning av nådiga förordningen med särskilda föreskrifter angående avlöningsförmåner m. m. vid marinen på krigsfot, böra utgå efter sistnämnda nådiga förordning av den 11 juni 1915 eller med 5 kronor för man och lönetermin. På grund av detta komme november månads avlöning att uträknas jämlikt bestämmelserna i gällande krigsavlöningsreglemente ävensom för tiden 19—31 oktober skillnaden emellan redan utbetald avlöning och det belopp, som jämlikt krigsavlöningsreglementet skolat utgå, att till ovan nämnda värnpliktiga utbetalas. Beträffande familjeunderstöden ansåg t. f. regementschefen dessa böra för tiden 19 oktober—22 december genom pensionsstyrelsens försorg utbetalas och

ej jämlikt nådiga förordningarna den 1 och 10 juni 1912 genom regementets försorg.

Enär enligt ingånget meddelande klagandena för tiden den 19—31 oktober 1915 erhållit skillnaden mellan redan lyft avlöning och det belopp, som jämlikt krigsavlöningsreglementet skolat utgå, fann militieombudsmannen ej skäl att i ärendet vidtaga ytterligare åtgärd.

12. Kostnad för oförvårdad hämtning.

Hos militieombudsmannen anförde landstormsmannen nr 63 140/1906 Axel Marcellus Alderin huvudsakligen följande. Vid mobilisering av landstormen inom Dannemora landstormsområde och Tierps kompani den 3 augusti 1914 hade klaganden inställt sig vid utsatt samlingsplats. Därvid befanns emellertid att klaganden icke var upptagen i rullorna. Klaganden tillrättades då att i telefon göra sig underrättad, huruvida han verkligen var skriven i Tierps socken, vilket klaganden dock förut visste vara förhållandet, alldenstund han redan hösten 1913 och i god tid till mantalsskrivningen uttagit betyg till Tierps socken. Från pastorsämbetet i Tierp erhöll klaganden det svar att klaganden var skriven i Tierp. Sedan klaganden genom telefonsamtal med Sala landstormsområdes expedition erhållit visshet om att klaganden icke därstädes fanns rullförd, ringde klaganden i telefon upp Uppsala södra rullföringsområdes expedition, men erhöll jämväl därvid till svar, att klaganden icke fanns upptagen i rullorna därstädes. Efter att sålunda hava vidtagit alla för klaganden möjliga åtgärder att bliva införd i rullorna och mobiliserad i rätt tid, vände klaganden sig till chefen för Tierps kompani, vilken förklarade, att klaganden fick resa hem och avvakta vidare order, som skulle meddelas klaganden i telefon. Under den tid de mobiliserade voro i tjänstgöring erhöll klaganden inga order om inställelse. Någon tid senare inkallades dessa mobiliserade ånyo till tjänstgöring. Dagen före tjänstgöringens början gjorde klaganden i telefon hos kompanichefen C. Wollert förfrågan, huruvida klaganden dåmera blivit införd i rullorna, men erhöll nekande svar ävensom besked att klaganden icke skulle infinna sig till krigstjänstgöring. Omkring åtta dagar därefter blev klaganden av vederbörande fjärdingsman hämtad och inställd å den ort, där landstormen var förlagd. Sedan klaganden därstädes underkastats förhör, blev klaganden omedelbart hemförlovad.

Sedan dess hade klaganden icke varit inkallad i tjänstgöring. Den 21 juli 1915 infann sig emellertid fjärdingsmannen A. Palm i Tierp hos klaganden och begärde, att klaganden skulle gälda honom påförda kostnader för hämtning och inställelse hösten 1914 med ett belopp av 25 kronor 65 öre. Klaganden hemställde, att militieombudsmannen måtte föranstalta om en undersökning i ärendet samt befria klaganden från ifrågavarande hämtningskostnad.

I ärendet hördes till en början fjärdingsmannen Palm och länsmannen i Tierps distrikt. Den sistnämnde anförde bland annat, att framställningen om klagandens hämtande gjorts hos Konungens befallningshavande i Uppsala län av befälhavaren för Dannemora landstomsområde, nr 55 b, ävensom att kostnaden för klagandens hämtande komme att gäldas av statsmedel, enär klaganden befunnits sakna tillgång till kostnadens gäldande.

Sedermera hördes i ärendet befälhavaren för Uppsala norra rullföringsområde, nr 55, vilken i avgivet yttrande anförde. Enligt bestämmelser gällande 1914 eller samma år mobilisering av landstormen inom Dannemora landstomsområde nr 55 b ägde rum skulle granskning och komplettering av landstomsområdenas stamrullor ske endast en gång om året, nämligen i januari månad, och för detta ändamål vara insända till rullföringsområdet under december månad föregående år. När rullorna återsändes, var klaganden ej rullförd i rullföringsområdet nr 55, enär han senare inflyttade dit från rullföringsområdet nr 56. Han stod sålunda vid mobiliseringstillfället ej i landstomsområdets rullor. Sedan mobiliseringsorder den 2 augusti utfärdats med inställelse den 3 samma månad, utskrevos så fort som möjligt avlämningshandlingar, vilka avgingo den 6 augusti till vederbörande landstombsbefälhavare. När nu klaganden den 3 augusti inställde sig, men ej återfanns i rullorna, hade det naturligaste varit, att landstombsbefälhavaren gjort sig underrättad, om klaganden var rullförd, då upplysning härom vunnits och han fått kvarstanna i tjänstgöring. Vid senare inställelsen hade avlämningshandlingarna kommit landstombsbefälhavaren till handa, och där stod klaganden upptagen, varom kompanichefen Wollert ej syntes hava blivit underrättad av landstombsbefälhavaren. Av vad handlingarna utvisade syntes felet ligga däri, att kompanichefen, när klaganden vände sig till honom, ej hänvisade till landstombsbefälhavaren, till vilken avlämningshandlingarna blivit avsända, då klaganden ej kunnat erhålla svar, att han ej stod upptagen i rullorna.

Handlingarna i ärendet översändes härefter till befälhavaren för

Dannemora landstormsområde, nr 55 b, friherre Hj. Leijonhielm med begäran att denne måtte inkomma med yttrande.

Från befälhavaren för ifrågavarande landstormsområde Thorsten Quennerstedt inkom ett så lydande yttrande. Från friherre Hj. Leijonhielms stärbhus hade till Quennerstedt i egenskap av l. o. b. i Dannemora landstormsområde nr 55 b returnerats handlingarna i ärendet. Ehuru skrivelsen blivit adresserad till friherre Leijonhielm personligen, hade Quennerstedt, som efter hans frånfälle efterträtt honom som l. o. b., ansett sig pliktig handlägga densamma. Emellertid kunde rörande klagandens omskrivna förhållande ingen som helst upplysning vinnas ur de Quennerstedt anförtrodda expeditionshandlingar. Klaganden funnes visserligen upptagen i landstormsrollorna dock utan anteckning om, när han där införts. Vid hörande av klagandens kompanichef C. Wollert, hade denne endast kunnat styrka de av klaganden i dennes skrivelse till militieombudsmannen lämnade uppgifterna, men kunde Wollert ej med bestämdhet erinra sig, huruvida klaganden vid landstormens avlösning i september då gjort någon förfrågan hos Wollert. Ehuru för det dåvarande ytterligare upplysningar i denna sak ej stode till Quennerstedts förfogande, syntes ej anledning föreligga att betvivla riktigheten av vad klaganden till sitt försvar åberopat. Den förmenta försummelse, som sålunda skulle legat friherre Leijonhielm till last, funne sin naturliga förklaring främst i dåvarande bristfälliga bestämmelser rörande pastorsämbetenas rullföringsuppgifter men även i den mycket ökade arbetsbördan, som ålegat friherre Leijonhielm i den dubbla befattningen av trupptjänstgörande bataljonschef och l. o. b. med tillkommande ansträngande dubbel expeditionsföring.

I skrivelse till Konungens befallningshavande i Uppsala län anhöll militieombudsmannen slutligen om upplysning, huruvida någon ytterligare åtgärd vidtagits eller komme att vidtagas för hämtningskostnadens utfående av klaganden, eller om förordnande meddelats om kostnadens gottgörande av de för värnpliktigas vapenövningar avsedda medel.

I anledning härav insände Konungens befallningshavande yttrande i ärendet av kronofogden i Örbyhus fögderi. Denne anförde, att omfördälda kostnad, 25 kronor 67 öre, till hälften eller med 12 kronor 84 öre redan guldits av annan, samtidigt med klaganden transporterad landstormsman, vadan i allt fall på klaganden belöpt ett belopp av allenast 12 kronor 83 öre, samt att, enär klaganden vid undersökning befunnits sakna utmättningsbar tillgång, framställning komme att i vederbörlig ordning göras om gottgörande av statsmedel för berörda hämtningskostnad.

För egen del anförde Konungens befallningshavande, att ifrågakomna hämtningskostnad efter den framställning av vederbörande kronofogde, som torde komma att ingivas, komme att gottgöras av statsmedel.

Enär utredningen i ärendet gåve vid handen, att den ifrågavarande hämtningskostnaden komme att gottgöras av statsmedel, fann militieombudsmannen vidare åtgärd i ärendet icke erfordras.

Framställningar till Konungen.

1. Skrivelse till Konungen angående rätt för militieombudsmansexpeditionen att för postförsändelser i tjänstären den begagna tjänstefrimärken och tjänstebrevkort.

I skrivelse till Konungen den 19 maj 1915 anhöll militieombudsmannen, att Kungl. Maj:t måtte förordna, att vad för närvarande vore stadgat om rätt för justitieombudsmansexpeditionen att begagna tjänstefrimärken och tjänstebrevkort för postförsändelser i tjänstären den samt om ordningen för utgörandet av postavgifter för justitieombudsmans-expeditionens tjänsteförsändelser skulle gälla även i avseende å militieombudsmannens expedition och postavgifterna för därifrån avgående tjänsteförsändelser.

I anledning av militieombudsmannens berörda framställning har Kungl. Maj:t den 18 juni 1915 medgivit, att militieombudsmansexpeditionen finge för postförsändelser i tjänstären den begagna tjänstefrimärken och tjänstebrevkort under iakttagande av de i förordningen angående ändrade bestämmelser rörande utgörandet av postavgifter för försändelser i tjänstären den 15 juni 1900 meddelade föreskrifter. Därjämte har Kungl. Maj:t förklarat, att belöpande postavgifter för ifrågavarande försändelser skulle gäldas av allmänna medel i den ordning, som vore bestämd beträffande försändelser från de myndigheter, vilka funnes upptagna å förteckningen litt. A vid samma förordning.

2. Skrivelse till Konungen angående expeditionslösen vid militieombudsmansexpeditionen.

I skrivelse till Konungen den 19 maj 1915 anhöll militieombudsmannen, att Kungl. Maj:t måtte förordna, att militieombudsmannen skulle i fråga om expeditionslösen hänföras till den femte av de i § 1

av förnyade förordningen angående expeditionslösen den 7 december 1883 upptagna avdelningar.

Genom kungörelse den 18 juni 1915 har Kungl. Maj:t funnit gott bifalla framställningen. (Svensk författningssamling nr 195.)

3. **Skrivelse till Konungen angående den krigsman enligt tjänstgöringsreglementet för armén tillkommande klagorätt.**

I detta ämne har militieombudsmannen den 11 juni 1915 till Konungen avlåtit en så lydande skrivelse:

»I § 5 av tjänstgöringsreglementet för armén, 1911 års upplaga, stadgas beträffande klagomål och besvär, att den, som vill tilltala någon för brott, vilket hör till krigsdomstols behandling, därom skall göra anmälan på sätt i förordningen om krigsdomstolar m. m. stadgas; att den, som i andra än förut i paragrafen angivna fall förmenar sig hava lidit orätt, får personligen med sin klagan vända sig till sin närmaste befälhavare eller, om klagan rör denne eller högre befälhavare, omedelbart till dennes närmaste befälhavare, dock att en var inom kompani får med sådan klagan vända sig omedelbart till kompanichefen; att befälhavare åligger, där han ej själv äger upptaga klagan till prövning, att befordra densamma till den det vederbör; samt att ingen, utan att vara målsägare, får till beivran anmäla tjänstefel i andra fall, än då sådan anmälan enligt strafflagen för krigsmakten eller tjänstgöringsreglementet eller annat reglemente åligger honom.

Sedan numera ett militieombudsmansämbete inrättats, lär det vara att förvänta, att krigsmän i ett eller annat fall komma att föra klagan hos militieombudsmannen. Beträffande sådan klagan torde ovan anförda bestämmelser om ordningen för klagans förande och om klagorättens begränsning icke vara lämpliga. Enligt 10 § av instruktionen för militieombudsmannen lär det stå en var öppet att hos militieombudsmannen klaga över åtgärd av domare, ämbets- eller tjänsteman, vars ämbetsutövning står under militieombudsmannens tillsyn, och beträffande formen för klagan hos ombudsmannen innehåller sagda paragraf av instruktionen bestämmelser, som torde få anses vara fullständiga. Nu är det väl att antaga, att stadgandena i tjänstgöringsreglementet i

detta ämne icke varit avsedda att tillämpas exempelvis beträffande sådan klagan över militär ämbets- eller tjänstemans åtgärd, som hittills kunnat av krigsman föras hos riksdagens justitieombudsman, men då samma stadganden till sin lydelse äro ovillkorliga, kunna de tilläventyrs giva anledning till missförstånd vidkommande deras räckvidd. Då det syns mig angeläget att vad tjänstgöringsreglementet innehåller angående klagomål och besvär förklaras icke äga tillämpning i fråga om klagomål, som krigsman kan finna sig befogad att föra hos riksdagens militieombudsman, har jag med stöd av 16 § uti instruktionen för militieombudsmannen ansett mig böra för Eders Kungl. Maj:t anmäla här ovan berörda förhållande till det avseende Eders Kungl. Maj:t må finna framställningen förtjäna.»

* * *

I anledning av berörda framställning utfärdade Kungl. Maj:t den 8 juli 1915 en generalorder (nr 953), däri Kungl. Maj:t förklarade, att bestämmelserna i tjänstgöringsreglementet för armén § 5 angående klagomål och besvär icke skulle äga tillämpning ifråga om klagomål, som krigsman eller eljest en var under strafflag för krigsmakten lydande kunde finna sig befogad att föra hos justitiekanslern eller riksdagens militieombudsman.

4. Skrivelse till Konungen angående den marinens personal enligt vederbörande reglemente tillkommande klagorätt.

I detta ämne har militieombudsmannen den 11 juni 1915 till Konungen avlätit en skrivelse i samma syfte som den ovan införda skrivelsen angående den krigsman enligt tjänstgöringsreglementet för armén tillkommande klagorätt.

* * *

I anledning av nu ifrågavarande skrivelse har Kungl. Maj:t genom generalorder den 28 juli 1915 (nr 967) fastställt tillägg till reglemente för marinen del I § 179 mom. 3 och del III § 130 mom. 6 av innehåll, att i reglementet givna bestämmelser angående klagomål och besvär icke ägde tillämpning ifråga om klagomål, som krigsman eller

Militieombudsmannens ämbetsberättelse.

eljest en var under strafflag för krigsmakten lydande kunde finna sig befogad att föra hos justitiekanslern eller hos riksdagens militieombudsman.

5. **Skrivelse till Konungen angående befrielse för officer med vederlike, som innehar anställning hos militieombudsmannen, från skyldigheten att iakttaga föreskrifterna i tjänstgöringsreglementet för armén om klädsel m. m.**

I förevarande ämne avlät militieombudsmannen den 12 juni 1915 en skrivelse till Konungen.

* * *

I anledning av berörda skrivelse har Kungl. Maj:t i generalorder den 17 juni 1915 (nr 842) befallt, att i tjänstgöringsreglementet för armén § 19: 6 och 7 samt § 24: 7 och 8 givna bestämmelser angående bärandet av uniform samt angående personlig anmälan icke skola äga tillämpning för officer eller vederlike, som anställts såsom tjänsteman vid riksdagens militieombudsmans expedition, vid de tillfällen, då sålunda anställd tjänsteman biträder militieombudsmannen under inspektion eller eljest utför ombudsmannens uppdrag i tjänsten.

6. **Skrivelse till Konungen angående befrielse för officer och vederlike, tillhörande marinen, som innehar anställning hos militieombudsmannen, från skyldigheten att iakttaga föreskrifterna i reglementet för marinen om klädsel m. m.**

Jämväl härom avlät militieombudsmannen den 12 juni 1915 skrivelse till Konungen.

* * *

Genom generalorder den 29 juni 1915 (nr 864) har Kungl. Maj:t befallt, att i reglemente för marinen del I § 72 mom. 1 samt § 92 d) och f) och i reglemente för marinen del III § 90 och § 109 f) g) h) i)

givna bestämmelser angående bärandet av uniform samt angående personlig anmälan icke skola äga tillämpning för officer eller vederlike, som anstälts såsom tjänsteman vid riksdagens militieombudsmans expedition, vid de tillfällen, då sålunda anställd tjänsteman biträder militieombudsmannen under inspektion eller eljest utför ombudsmannens uppdrag i tjänsten.

7. Framställning till Konungen angående återbesättandet av ledigblivna byråchefsbefattningen vid arméns pensionskassa.

Härom har militieombudsmannen den 3 juli 1915 till Konungen avlatit en så lydande skrivelse:

»Genom kungörelse i Post- och Inrikes Tidningar för lördagen den 19 juni 1915 nr 140 A har direktionen över arméns pensionskassa kungjort den genom förre innehavarens död ledigblivna byråchefsbefattningen vid kassan till ansökning inom trettio dagar från nämnda dag. På Eders Kungl. Maj:ts prövning är emellertid för närvarande beroende ett förslag till omreglering av arméns pensionsväsende, varigenom den ifrågavarande byråchefsbefattningen kan komma att indragas. Då det torde vara angeläget att de militära pensionsfonderna efter eventuell indragning av befattningen icke betungas med kostnaden för avlöning till en på indragningsstat överflyttad byråchef, har det synts mig önskvärt att bestämmelse meddelades, att sagda befattning för närvarande och intill dess frågan om det militära pensionsväsendets ordnande blivit slutbehandlad endast tillsättes genom förordnande tillsvidare; och lär en enahanda bestämmelse böra gälla beträffande andra tjänstebefattningar vid kassan, som under tiden kunna varda lediga.

Med stöd av 16 § i instruktionen för riksdagens militieombudsman har jag trott mig böra härom göra anmälan hos Eders Kungl. Maj:t till det avseende Eders Kungl. Maj:t må finna framställningen förtjäna.»

Sedan direktionen över kassan och justitiekanslersämbetet avgivit yttranden i ämnet, har Kungl. Maj:t i nådigt brev den 17 september 1915 föreskrivit, att den lediga byråchefstjänsten ävensom andra tjänstebefattningar hos arméns pensionskassa skola vid uppkommande ledighet tillsvidare uppehållas endast på förordnande.

8. Framställning till Konungen angående icke vapenföra värnpliktiga av årsklassen 1914 yngre tillkommande penningbidrag.

I detta ämne har militieombudsmannen den 10 december 1915 till Kungl. Maj:t avlätit en så lydande skrivelse:

»I en till mig inkommen skrift hava P. C. Holby, Edvin Angermund och Ernst Öhrman — under uppgift att de såsom icke vapenföra värnpliktiga av årsklassen 1914 yngre inkallats till 240 dagars fredstjänstgöring — anhållit om utredning, vilket penningbidrag rätteligen tillkomme dem. Av inskrivningsboken och »militärkalendern» skulle de hava erfarit, att värnpliktiga av nämnda årsklass skulle erhålla ett penningbidrag av 50 öre för dag efter den 180 dagen eller, efter deras beräkning, för varje dag utöver den tjänstgöringstid, som förut gällt för icke vapenföra värnpliktiga. Trots upprepade anmärkningar hade regementsintendenten på platsen icke utfärdat någon order om utbetalande av 50 öre till dem, vadan de även efter fullgjord 180 dagars tjänstgöring icke erhöle mer än 20 öre i penningbidrag för dag.

Sedan jag i anledning av berörda framställning infordrat yttrande från kassaförvaltningen vid Västernorrlands regemente, kom det till min kännedom, att frågan av Holby dragits under arméförvaltningens civila departements prövning. Holby hade, sedan han vid bemälda regemente fullgjort värnpliktstjänstgöring såsom icke vapenför under 218 dagar i en följd och därunder erhållit penningbidrag till belopp av 20 öre för dag, hos kassaförvaltningen anhållit att för varje tjänstgöringsdag utöver den tid av 182 dagar, vartill tjänstgöringen för icke vapenföra värnpliktiga varit bestämd enligt den 16 mars 1912 utfärdad lag om ändring i vissa delar av värnpliktslagen den 14 juni 1901, utbekomma ytterligare penningbidrag med 30 öre för dag, men genom beslut den 7 september 1915 hade kassaförvaltningen på grund av bestämmelserna i § 56 mom. 1 i reglementet för arméns avlöning under fred funnit sig förhindrad att bifalla Holbys framställning. Efter besvär av Holby hade arméförvaltningen därefter enligt skrivelse till kassaförvaltningen den 21 september 1915 meddelat det beslut, att enär tjänstgöringstiden för icke vapenföra värnpliktiga jämlikt 27 § i 1901 års värnpliktslag enligt dess ursprungliga lydelse bestämts till 240 dagar och sådan värnpliktiga på grund av bestämmelserna i kungörelsen den 3 juni 1915 om ändrad lydelse av vissa paragrafer i ovannämnda reglemente sålunda ej vore berättigad att komma i åtnjutande av det genom samma kun-

görelse bestämda högre penningbidraget av 50 öre om dagen i vidare mån än för tjänstgöring utöver sistberörda dagantal, som kunde honom åligga, funne arméförvaltningen ej skäl att göra ändring i kassaförvaltningens överklagade beslut.

Enligt ett från Eders Kungl. Maj:ts lantförsvarsdepartement meddelat bevis hava besvär mot arméförvaltningens ovan anförda beslut intill den 23 november 1915 icke inkommit till departementet.

§ 56 i reglementet den 11 oktober 1907 för arméns avlöning under fred stadgar, enligt paragrafens lydelse i kungörelsen den 3 juni 1915, att värnpliktig under tjänstgöring i linjen skall erhålla penningbidrag med 50 öre om dagen. Denna bestämmelse skulle, enligt kungörelsen vidfogade övergångsstadganden, träda i kraft den 1 november 1915, dock att även dessförinnan till värnpliktiga tillhörande årsklassen 1914 yngre, penningbidrag skulle utbetalas enligt nämnda paragraf för den tid, varmed tjänstgöringstiden överstege den i 1901 års värnpliktslag bestämda.

Värnpliktslagen av den 14 juni 1901 innehöll icke särskilda bestämmelser om utbildningstiden för icke vapenföra värnpliktiga utan likställde dem i detta avseende med de vapenföra. Men genom lagen den 16 mars 1912 om ändring i vissa delar av värnpliktslagen den 14 juni 1901 tillkommo sådana bestämmelser; och var enligt dessa icke vapenför värnpliktig, sedan han blivit inskriven, skyldig att, på sätt Konungen närmare förordnade, för sin utbildning tjänstgöra sammanlagt 182 dagar. Då efter ikraftträdandet av nu återgivna bestämmelse föreskrift meddelas, som har avseende å värnpliktig enligt 1901 års värnpliktslag åliggande tjänstgöring, måste föreskriften, såvitt angår icke vapenför, tydas såsom avseende 1901 års lag sådan den lydde med däri genom 1912 års lag gjorda ändringar. I enlighet härmed lär det ifrågakomna stadgandet i kungörelsen den 3 juni 1915 ock, vad angår icke vapenföra värnpliktiga av årsklassen 1914 yngre, hava bort tillämpas så, att dylika värnpliktiga från och med den 183 dagen av tjänstgöringen erhållit penningbidrag till belopp av 50 öre för dag. Att vid bedömandet av frågan, i vad mån tjänstgöringstiden enligt 1914 års värnpliktslag överstiger den i 1901 års lag bestämda, hänsyn skall tagas till den tjänstgöring, som enligt de särskilda lagarna kan eller kunnat ifrågakomma för en var värnpliktig för sig, synes också vara arméförvaltningens uppfattning, då ju enligt 1901 års värnpliktslag utbildningstiden för vissa värnpliktiga överstigit 240 dagar, men arméförvaltningen uti sitt beslut gått ut ifrån, att för en icke vapenför värnpliktig vid fotfolket rätten till det högre

penningbidraget skulle inträda vid tjänstgöring utöver sist angivna dagantal.

Skulle emellertid någon tvekan tilläventyrs återstå om rätta innebörden av det ifrågavarande stadgandet i kungörelsen den 3 juni 1915, torde samma tvekan fullständigt hävas av den riksdagsskrivelse, som givit anledning till kungörelsen. Riksdagens underdåniga skrivelse den 14 september 1914 i anledning av Eders Kungl. Maj:ts till riksdagen avlåtna propositioner i fråga om ordnandet av rikets försvarsväsende redogör (sid. 55—56 i riksdagstrycket) för den förhöjning av penningbidraget till 50 öre om dagen under all tjänstgöring i linjen samt till 1 krona om dagen under reservtruppövning och landstormsövning, som riksdagen beslutit, samt innehåller vidare det uttalande, att höjningen av penningbidraget emellertid icke syntes böra inträda förrän den nya värnpliktlagens bestämmelser rörande tjänstgöringstiden trädde i tillämpning, d. v. s. i regel från och med november 1915, och att för de värnpliktiga, som under sommaren 1915 fullgjorde första tjänstgöringen, penningbidraget således borde utgå enligt »nuvarande» grunder, dock med iakttagande därav att till årsklassen 1914 yngre hörande värnpliktiga erhöle penningbidrag till förhöjt belopp för den tid, varmed tjänstgöringstiden komme att överstiga den »för närvarande» bestämda. Riksdagens beslut återgives längre fram i skrivelsen (sid. 109 i samma avdelning av riksdagstrycket) sålunda, att riksdagen, under viss angiven förutsättning, beslutit, att det värnpliktiga jämlikt § 35 mom. 2 och § 39 mom. 1 värnpliktlagen tillkommande penningbidrag skulle, i och med att den nya värnpliktlagens bestämmelser rörande tjänstgöringstiden trädde i tillämpning, utgå under tjänstgöring i linjen med 50 öre om dagen och under reservtruppövning och landstormsövning med 1 krona om dagen.

Beträffande icke vapenföra värnpliktiga lärar det väl vara uppenbart, att den tjänstgöringstid, som den 14 september 1914 angivits såsom den »för närvarande» bestämda, varit den som stadgats i § 27 av 1901 års värnpliktslag såsom denna paragraf lydde enligt lagen den 16 mars 1912, likasom ock att den nya värnpliktlagens bestämmelser rörande tjänstgöringstiden för dem trätt i tillämpning med den 183 dagen av tjänstgöringen.

Då jag på nu anförda grunder fann arméförvaltningens ovan nämnda den 21 september 1915 meddelade beslut vara felaktigt, anmodade jag i skrivelse den 23 november 1915 arméförvaltningen att så fort ske kunde inkomma med yttrande, varvid även borde meddelas, i vilken utsträckning samma uppfattning av kungörelsen den 3 juni 1915

tillämpats av arméförvaltningen i andra fall av enahanda beskaffenhet, som kunde hava kommit under dess prövning.

I skrivelse den 29 november 1915 har därefter arméförvaltningen meddelat, dels att arméförvaltningen i tvenne beslut den 3 september 1915 på besvär av värnpliktige A. S. Kronberg över ett beslut av krigskassaavdelningen n:r 48 vid Gottlands infanteriregemente samt den 24 samma månad på besvär av värnpliktige E. J. Nylén över ett beslut av norra skånska infanteriregementets kassaförvaltning tillämpat förenämnda övergångsbestämmelse i överensstämmelse med vad som ägt rum vid avgörandet av värnpliktige Holbys besvär, och dels att av fyra värnpliktige hos arméförvaltningen anförda besvär över ett kassaförvaltningens vid Livregementets grenadjärer beslut ännu vore på arméförvaltningens prövning beroende.

I övrigt anförde arméförvaltningen huvudsakligen följande:

I underdånig skrivelse den 24 november 1914 med förslag till ändring i § 56 i då gällande avlöningsreglemente för armén föreslog arméförvaltningen, att nämnda paragraf skulle oförändrad gälla intill den 1 november 1915 utom beträffande den tid, varmed tjänstgöringstiden för 1914 års yngre årsklass överstege *den i förut gällande värnpliktslag bestämda*. I kungörelsen den 3 juni 1915 förändrades sistnämnda, i anslutning till riksdagens skrivelse föreslagna formulering till »den tid, varmed tjänstgöringstiden överstiger *den i 1901 års värnpliktslag bestämda*». Denna formulering hade givit anledning till olika tolkningar. I underdånigt utlåtande den 29 oktober 1915 i anledning av de besvär, värnpliktige E. J. Nylén anført över arméförvaltningens ovan omförmälda beslut den 24 september 1915, hade arméförvaltningen i korthet angivit de skäl, som föranlett arméförvaltningen att giva stadgandet den tolkning, som skett.

Någon tvekan torde icke föreligga därom, att ifrågavarande bestämmelse innebure, att det högre penningbidraget skolat för den ökade tjänstetiden av 30 dagar tillgodokomma de *vapenföra* värnpliktiga av årsklassen 1914 y, vilka tilldelats fotfolket.

Till följd av de föreskrifter, som lämnats i generalorder den 25 november 1914, nr 2216, rörande tiden för den första tjänstgöringen för nämnda värnpliktiga, hade nämligen den utsträckning av tjänstgöringstiden med trettio dagar, som — utöver den tid, vilken varit bestämd i 1901 års värnpliktslag enligt dess ursprungliga, *sedermåra icke ändrade* lydelse — ålagts dem genom § 54 mom. 2 första stycket i 1914 års värnpliktslag, i sin helhet fullgjorts före den 1 november 1915, då den nya lydelsen av § 56 i avlöningsreglementet trädde i kraft.

Arméförvaltningen hade däremot funnit sig icke kunna giva meranämnda övergångsbestämmelse den tolkning, att *icke vapenföra* värnpliktiga av årsklassen 1914 y på grund av densamma skulle kunna komma i åtnjutande av det högre penningbidraget efter fullgjord tjänstgöring under 182 dagar.

För den av Eders Kungl. Maj:t beslutade formuleringen och den tolkning arméförvaltningen givit densamma, funnes nämligen särskilda skäl. Enligt 1901 års värnpliktslag i dess ursprungliga lydelse utgick penningbidraget med 20 öre under 240 dagar till de icke vapenföra vid infanteriet m. fl. vapenslag. Endast de icke vapenföra vid vissa specialvapen, som hade längre tjänstetid än 240 dagar, hade fått penningtillskott för den överskjutande tiden. Då tiden nedsattes för alla dessa till 182 dagar, blev penningbidraget 20 öre för hela tiden. Då tjänstetiden nu återginge vid infanteriet till 240 dagar, syntes något skäl ej hava förelegat att öka penningbidraget för dessa värnpliktiga, då motsvarande ökning ej skedde för andra. De vapenföra vid fotfolket finge nämligen ökning allenast för 30 dagar, varmed deras tjänstgöring ökades över 240 dagar. Penningbidraget under repetitionsövningarna kunde man i detta avseende ej taga hänsyn till, enär det fixerats av särskilda orsaker.

Såsom skäl, varför arméförvaltningens åsikt härutinnan skulle vara oriktig, hade jag andragit, att då efter ikraftträdandet av lagen den 16 mars 1912 om ändring i vissa delar av värnpliktslagen den 14 juni 1901 föreskrift meddelades, som hade avseende å värnpliktig enligt 1901 års värnpliktslag åliggande tjänstgöring, föreskriften måste, såvitt anginge icke vapenför, tydas såsom avseende 1901 års lag, sådan den lydde med däri genom 1912 års lag gjorda ändringar.

Enligt arméförvaltningens mening borde visserligen, därest stadgande meddelades att för visst fall bestämmelse i viss författning skulle komma till *tillämpning* i det hänseende, som stadgandet avsåge att reglera, därmed förstås författningen i fråga med däruti gjorda ändringar, även om icke, såsom vanligt vore men i detta fall ej skett, särskilt angivits, att den senast fastställda lydelsen av stadgandet avsåges. Men då, såsom här vore fallet, endast en viss siffra skulle hämtas ur det avsedda stadgandet för att utmärka den tidrymd, vars förlopp skulle äga betydelse för en rättighets inträdande enligt ett stadgande i annan författning, ställde sig saken icke lika klar. Arméförvaltningen kunde icke finna någon anledning, varför uttrycket »den i 1901 års värnpliktslag bestämda» måste beträffande siffran 240 eller 182 så tydas, som om

dess lydelse vore »den i 1901 års värnpliktslag med däri sedermera gjord ändring bestämda» tjänstgöringstid, så mycket mindre som för den andra tolkningen funnes nu anförda särskilda skäl. Uttrycket i fråga borde därför enligt arméförvaltningens åsikt tolkas efter sin ordalydelse, och ordalydelsen syntes giva uttryck åt en sådan innebörd i övergångsstadgandet, som arméförvaltningen för sin del funnit detsamma böra anses äga.

Såsom ett ytterligare skäl, varför åt ifrågavarande övergångsbestämmelse icke borde givas den av arméförvaltningen riktig befunda tolkningen, hade i min skrivelse anförts tydligheten av riksdagens förut berörda uttalande. Såsom ovan anförts, hade jämväl arméförvaltningen föreslagit en formulering av den blivande författningsbestämmelsen i nära anslutning till detta uttalande, men arméförvaltningen hade däremot icke ansett sig äga plikt eller ens befogenhet att tillmäta ett sådant riksdagsuttalande rörande de allmänna principerna för övergången till de fastställda nya grunderna för penningbidrags utgående under värnpliktstjänstgöring vitsord gent emot ordalydelsen av de utav Eders Kungl. Maj:t till efterrättelse fastställda detaljföreskrifter beträffande samma övergång, vid vilkas fastställande hänsyn torde hava tagits till åtskilliga vid riksdagsbeslutets fattande icke ordnade förhållanden, till exempel förläggningen till olika tider före eller efter den 1 november 1915 av den tjänstgöring, för vilken det gällt att närmare reglera penningbidraget.

Enligt § 54 mom. 2 andra stycket i 1914 års värnpliktslag gällde beträffande tjänstgöringen för de icke vapenföra värnpliktiga av årsklassen 1914 y, att den skulle fullgöras under samma tid, som enligt lagens § 27 åläge senare årsklasser. Med undantag för allenast vissa särskilt kvalificerade värnpliktiga (studenter och likställda, § 27 mom. 2 B—D) vore nämnda tid för alla vapenslag bestämd till 240 dagar eller sålunda till det minsta dagantal, som var fastställt enligt ursprungliga lydelsen av 1901 års värnpliktslag. Under denna tid komme de värnpliktiga lika litet framdeles som enligt sistnämnda värnpliktslag att beredas någon förhöjd ersättning genom penningtillskott.

I olikhet med vad som varit fallet beträffande första tjänstgöringen för de vapenföra värnpliktiga av årsklassen 1914 y, tillhörande fotfolket, hade tjänstgöringen för nyssnämnda icke vapenföra värnpliktiga icke kunnat helt förläggas till tiden före den 1 november 1915, utan fullgjordes densamma antingen på grund av bestämmelsen i generalorder den 25 november 1914, nr 2216, den 31 oktober 1914, nr 1952, eller den 22 juni 1915, nr 870, å tider, som bestämdes av vederbörande

arméfördelningschef, eller på olika, av Eders Kungl. Maj:t särskilt fastställda tider.

Genom dessa bestämmelser komme tjänstgöringen för en del av dessa värnpliktiga att helt eller delvis bliva förlagd till tid efter den 1 november 1915.

I följd härav bleve vidare i avseende å avlöningen olika bestämmelser tillämpliga, nämligen för den del av tjänstgöringstiden, som infallit före den 1 november, merberörda övergångsbestämmelse, samt för tjänstgöringstiden efter samma dag den nya lydelsen av § 56 i avlöningsreglementet. För de värnpliktiga, vilka inkallats till tjänstgöring efter utgången av oktober 1915, gällde åter uteslutande den nya reglementsbestämmelsen i § 56.

I enlighet med vad sålunda anförts hade arméförvaltningen måst förutsätta, att med den lydelse, som givits åt övergångsbestämmelsen, icke kunnat avses att låta den växlande tidpunkten, då inställelse före den 1 november skett, bliva bestämmande för frågorna, huruvida de före den 1 november inkallade över huvud skulle få tillträda det högre penningbidraget, eller i de fall, då tjänstgöringen före den 1 november varat över 182 dagar, för hur lång tid dylikt bidrag skulle få åtnjutas. Uppenbart vore, att till följd av bestämmelserna rörande tjänstgöringens fullgörande ett stadgande i sådan riktning icke skulle verka med tillbörlig likformighet. Avsikten med bestämmelsen syntes därför vara, att de värnpliktiga, vilkas tjänstgöringstid högst uppginge till den enligt ursprungliga lydelsen av 1901 års värnpliktslag bestämda kortaste tiden eller 240 dagar, skulle få uppbära det högre penningbidraget allenast i den mån tjänstgöringstiden infallit efter den 1 november 1915.

Till stöd för arméförvaltningens uppfattning talade vidare den omständigheten, att Eders Kungl. Maj:t på framställningar av arméförvaltningen genom särskilda nådiga brev den 16 juli och den 3 september 1915 aktat skäligen föreskriva att, utan hinder av bestämmelserna i ovanberörda kungörelse den 3 juni 1915, finge till de i värnpliktslagen den 17 september 1914 § 27 mom. 1 B a och C samt mom. 2 B omförmälda värnpliktiga, vilka år 1915 fullgjorde tjänstgöring jämlikt bestämmelserna i § 27 mom. 1 B a eller D, respektive § 27 mom. 2 B eller D, utbetalas penningbidrag jämväl för tjänstgöringstiden före den 1 november 1915 med 50 öre om dagen.

Beträffande de icke vapenföra av årsklassen 1914 y, vilka icke avsåges i nådiga brevet den 3 september 1915, vore visserligen tjänstgöringstiden, liksom för de i båda de nådiga breven omnämnda värn-

pliktiga, bestämd till den tid, som enligt 1914 års värnpliktslag skulle gälla för följande årsklasser. Det kunde då tilläventyrs anses rättvist att även samtliga sistnämnda värnpliktiga beretts förmånen att få åtnjuta det högre penningbidraget för hela sin tjänstetid, oberoende om den skolat fullgöras före eller efter den 1 november 1915, då den ändrade lydelsen av § 56 i avlöningsreglementet trätt i tillämpning. Enär emellertid för ifrågavarande värnpliktiga tjänstgöringstiden icke i något fall skulle uppgå till mer än 240 dagar, hade arméförvaltningen icke ansett sig böra avlåta någon framställning i angivna syfte. Med den tolkning av kungörelsen den 3 juni 1915, arméförvaltningen funnit vara den riktiga, hade arméförvaltningen, såsom ovan redan påpekats, ansett tidpunkten, från vilken det högre penningbidraget över huvud taget finge utgå till de icke vapenföra av årsklassen 1914 y, vara den 1 november 1915, dock med det undantag, som föranleddes av nådiga brevet den 3 september 1915.

Vad arméförvaltningen sålunda och i övrigt anført har jag icke funnit ägnat att rubba den uppfattning, varåt jag i min skrivelse till arméförvaltningen givit uttryck, utan har jag fastmera funnit samma uppfattning ytterligare styrkt av en såsom bilaga till arméförvaltningens skrivelse fogad avskrift av en arméförvaltningens underdåniga skrivelse den 24 november 1914 med förslag till ändring av § 56 i avlöningsreglementet för armén. I anförda underdåniga skrivelse omförmåles nämligen, hurusom genom nådigt brev den 17 september 1914 angående riksdagens skrivelse i anledning av nådiga propositioner i fråga om ordnandet av rikets försvarsväsende Eders Kungl. Maj:t, jämte godkännande av riksdagens beslut rörande utbetalande av penningbidrag och penningtillskott åt värnpliktiga, anbefallt arméförvaltningen att till Eders Kungl. Maj:t inkomma med förslag till härav påkallade ändringar i reglementet för arméns avlöning under fred. Låt vara att Eders Kungl. Maj:ts sålunda kungjorda godkännande av riksdagens beslut i fråga om penningbidrag åt värnpliktiga icke tillika uttryckligen innehåller ett godkännande av det principuttalande, efter vilket själva beslutet kommer som en nödvändig följd, innehåller dock det av Eders Kungl. Maj:t godkända riksdagsbeslutet det stadgande, att det till 50 öre om dagen under tjänstgöring i linjen fastställda penningbidraget skulle utgå i och med att den nya värnpliktslagens bestämmelser rörande tjänstgöringstiden trädde i tillämpning; och att detta beträffande klaganden Holby och med honom likställda icke vapenföra värnpliktiga

inträffat med den 183 dagen av tjänstgöringstiden lärer vara oemotsägligt.

Då det vid nu anförda förhållande torde vara lönlös möda att söka påvisa någon skillnad i sak mellan riksdagens av Eders Kungl. Maj:t godkända beslut och den avfattning, Eders Kungl. Maj:ts eget beslut i ämnet erhållit, torde något avseende icke heller böra tillmätas de särskilda skäl, arméförvaltningen trott sig kunna framlägga för en sådan förment skillnad. Vidare bör väl för frågan, huruvida penningbidrag skall utgå till det ena eller andra beloppet, vara av ingen vikt, i vad mån den förhöjda ersättning, som kallas penningtillskott, kan ifrågakomma. Icke heller kan det vara riktigt att vid tillämpningen av de ifrågavarande bestämmelserna fästa sig vid, att ersättningen i större eller mindre utsträckning blivit olika hög allt efter tiden för tjänstgöringens början. Arméförvaltningen har med sin tillämpning av kungörelsen den 3 juni 1915 för övrigt icke övervunnit svårigheterna i nu antydda hänseende. Men å andra sidan torde såsom en fördel med den av mig hävdade uppfattningen kunna framhållas, att den minskar ojämnheten i avlöningsförhållandena för värnpliktiga av samma årsklass vid enahanda tjänstgöring i samma mån, som det högre penningbidraget kommer att gälla för tjänstgöring före den 1 november 1915. Därjämte lärer ur rent principiell synpunkt kunna sägas, att den av Eders Kungl. Maj:t och riksdagen beslutade anordningen, enligt vilken det högre penningbidraget skall utgå i den mån den nya värnpliktslagens bestämmelser rörande tjänstgöringstiden komma till tillämpning, har avgjort företräde framför en anordning, som låter tjänstgöringens inträffande före eller efter ett visst datum vara avgörande.

Arméförvaltningen har meddelat, att därest genom Eders Kungl. Maj:ts blivande utslag på värnpliktige E. J. Nyléns hos Eders Kungl. Maj:t anförda underdåniga besvär åt merberörda övergångsbestämmelse skulle givas en annan tolkning än den av arméförvaltningen däråt givna, arméförvaltningen komme att, med stöd av sålunda tillkommet prejudikat, vidtaga åtgärder för utbetalande till vederbörande värnpliktiga av det ytterligare penningbidrag, som på grund därav borde utgå. Tilläventyrs kan dock lång tid förflyta innan omförmälda besvärsmål varder avgjort och de av arméförvaltningen i utsikt ställda åtgärder kunna vidtagas. För ett säkerligen avsevärt antal värnpliktiga betyder detta ett oförskyllt dröjsmål. Och ju längre tid hinner förflyta innan rättelse kommer till stånd, desto större besvär torde de särskilda kassaförvaltningarna komma att få för att utbetala de ytterligare penningbidragen. Med stöd av 16 § i den för riksdagens militieombudsman utfärdade instruk-

tion har jag därför trott mig böra om ovan berörda ärende göra anmälan hos Eders Kungl. Maj:t till det avseende Eders Kungl. Maj:t må finna förhållandet påkalla.»

9. Skrivelse till Konungen angående omföring till klass av värnpliktiga, som inskrivits före värnpliktsålderns inträdande.

Härom har militieombudsmannen den 14 december 1915 till Konungen avlåtit en så lydande skrivelse:

»Förordningen den 22 augusti 1913 angående inskrivning och redovisning av värnpliktiga samt deras tjänstgöring med mera stadgade i § 79 mom. 1 under f) att den, som inskrivits före det år, då värnplikten för honom inträtt, och icke det år, då den årsklass han tillhörde utgjorde den femte i ordningen av 1. uppbådets årsklasser, fyllt eller fyllde 25 levnadsår, skulle vid varje följande års ingång omföras till närmast yngre årsklass, intill dess han komme att tillhöra den årsklass, med vilken han varit inskrivningsskyldig. Motsvarande stadgande i 1914 års inskrivningsförordning (§ 82 c) innehåller däremot, att den, som inskrivits före det år, då värnplikten för honom inträtt, och icke det år, då den årsklass, han tillhör, utgör den sista i ordningen av första uppbådets klasser, äger beräkna enligt § 79 mom. 1 uti inskrivningsförordningen föreskrivet antal tjänstår, vid varje följande års ingång skall omföras till närmast yngre årsklass, intill dess han äger beräkna sagda antal tjänstår.

Att ifrågakommande omföring av värnpliktiga, som inskrivits före värnpliktsålderns inträdande, sålunda framflyttats till en senare tidpunkt, torde hava förbisetts av vissa rullföringsområdesbefälhavare. I en till mig inkommen skrift har värnpliktige nr 631 28/1910 Carl Ahlin anfört bland annat följande.

Värnpliktige nr 917 28/1910 Tage Vilhelm Paulsen hade liksom Ahlin inskrivits ett år för tidigt, och de hade fullgjort dem i fredstid åliggande militär tjänstgöring respektive 1913 och 1912. Paulsen, som sedermera avflyttat till rullföringsområdet nr 32, hade i mars 1915 erhållit ett brevkort med innehåll, att han såsom född 1890 blivit den 1 januari 1915 överförd till årsklass 1911. Med kännedom härom hade Ahlin tagit för givet, att förhållandet vore detsamma beträffande honom. Efter att förgäves hava väntat på en dylik underrättelse hade han, då tiden för fullgörandet av årsklass 1910 vid fältingenjörtrupperna åliggande

reservtruppövning närmade sig, hört sig för hos befälhavaren för rullföringsområdet nr 28, och hade Ahlin därvid erhållit den upplysning att han skulle tillhöra årsklassen 1910 till den 1 januari 1921. Under vanliga fredsförhållanden skulle saken endast haft till följd att eventuellt ifrågakommande reservtruppövning fått fullgöras under olika år, vilket ju ej ägt någon betydelse, men under nu rådande tider med ständiga inkallelser till krigstjänstgöring kunde anmärkta olikformighet i tolkningen av gällande bestämmelser lätt leda till orättvisor.

Vid denna skrift hade fogats dels styrkt utdrag av inskrivningsbok för värnpliktige nr 917 28/1910 Tage Vilhelm Paulsen, född den 14 februari 1890, dels styrkt utdrag av inskrivningsbok för värnpliktige nr 631 28/1910 Carl Johan Theodor Ahlin, född den 9 november 1890, dels styrkt avskrift av omförmälda meddelande från befälhavaren för rullföringsområdet nr 32 till Paulsen, att han den 1 januari 1915 överförts till årsklassen 1911, dels ock två skrivelser från Ahlin, ställda, den ena till rullföringsexpeditionen vid R.O. 28 och den andra till rullföringsbefälhavaren i R.O. 28, samt försedda med påskrifter, enligt vilka Ahlin skulle tillhöra 1910 års klass till den 1 januari 1921.

Sedan jag överlämnat Ahlins berörda skrift till befälhavaren för Älvsborgs södra inskrivningsområde med anhållan att han ville dels infordra och till mig insända yttrande av befälhavaren för rullföringsområdet nr 32, majoren Einar von Wolfradt dels ock själv avgiva utlåtande i ärendet, har inskrivningsbefälhavaren, översten Erik Lagercrantz jämte eget utlåtande insänt yttrande från majoren Wolfradt. Detta yttrande innehöll allenast, att Paulsen i enlighet med § 79 mom. 1 inskrivningsförordningen den 22 augusti 1913 överförts från klass 1910 till klass 1911 samt därom underrättats genom brevkort. För egen del anförde översten Lagercrantz i sitt utlåtande, att han ansåge befälhavaren för rullföringsområdet nr 28, majoren Algot Fröding hava förfarit riktigt uti ifrågavarande ärende.

I ett annat, ännu på åtgärd beroende ärende har värnpliktige nr 48 65/1910 B. A. Lundberg i hithörande delar anfört följande.

Genom befälhavaren för rullföringsområdet nr 65 hade Lundberg den 1 januari 1915 erhållit skriftlig underrättelse om, att han blivit överförd till årsklass 1911. I juli 1915 hade Lundberg inflyttat till Hedvig Eleonora församling i Stockholm, varvid vederbörlig anmälan härom gjordes hos rullföringsbefälhavaren därstädes. Sedermera hade Lundberg erhållit anställning i närheten av Sundsvall och för den skull avsänt behörig adressanmälan angående sin vistelseort. Den 13 oktober 1915 hade han genom polismyndigheten i Sundsvall erhållit uppmaning

att infinna sig å polisstationen därstädes, vilket han gjort följande dag. Han hade då underrättats, att han uteblivit från reservtruppövning vid K. 1 i Stockholm, och att hämningsåtgärd mot honom vore vidtagen, vadan han skulle genom polisens försorg nedsändas till Stockholm. Lundberg hade framhållit för polismyndigheten, att fel måste föreligga, då han ej mera tillhörde årsklassen 1910, vilken inkallats till reservtruppövning, utan vore överförd till årsklassen 1911. Ehuru sistnämnda förhållande styrktes vid besök hos befälhavaren för rullföringsområdet nr 65, hade Lundberg måst under polisbevakning resa till Stockholm. Här hade han framvisat sin inskrivningsbok jämte den skrivelse från sistnämnde rullföringsområdesbefälhavare, som styrkte, att Lundberg blivit överförd och dämera tillhörde årsklassen 1911. Sedan utlåtande inhämtats från befälhavaren för rullföringsområdet nr 45, hade Lundberg fått det besked, att fel vore begånget hos befälhavaren för rullföringsområdet nr 65, i det att Lundberg ej bort överföras till årsklassen 1911. Lundberg visste icke, huruvida han såsom överföringsmeddelandet utvisade tillhörde årsklassen 1911 eller fortfarande tillhörde sin inskrivningsårsklass 1910, eftersom rullföringsområdesbefälhavarna lämnade olika uppgifter härom.

I anledning av Lundbergs skrift har jag infortrat yttrande från dels befälhavaren för rullföringsområdet nr 65, kaptenen C. G. Hellgren, dels befälhavaren för rullföringsområdet nr 45, överstelöjtnanten C. O. L. Groth.

Kaptenen Hellgren har anført, hurusom Lundberg, vilken vore född 1892, inskrivits före det år, värnplikten för honom inträtt. År 1914, då klass 1910 utgjorde den femte i ordningen av 1. uppbådets årsklasser — vid slutet av året hade visserligen ännu en årsklass tillkommit men därav följde ej att årsklassen 1910 icke året 1914 var den femte i ordningen — hade Lundberg icke fyllt 25 levnadsår, och skulle han således, enligt inskrivningsförordningen den 22 augusti 1913, § 79 mom. 1 f), den 1 januari 1915 omföras till klass 1911 på sätt även skett. Att nyssnämnda bestämmelse senare blivit upphävd genom en ny inskrivningsförordning av den 31 december 1914 syntes icke beröra den gamla förordningens giltighet beträffande omföringar, då den nya förordningen utkom av trycket den 9 januari 1915 och först den 12 januari kom rullföringsexpeditionen tillhanda, även om densammas § 154 anbefalldes tillämpande från den 1 januari 1915. Någon bestämmelse att dylika omföringar icke vid årsskiftet skulle verkställas hade kaptenen Hellgren sig icke bekant. Den enda bestämmelse rörande överföring, som vid denna tid utfärdats — generalordern nr 2173 den 20 november

1914 — berörde endast inställandet av överföring från årsklasserna 1907 och 1903, varom beslut fattats av inskrivningsnämnderna i enlighet med den äldre värnpliktslagen. Att omföring av andra värnpliktiga icke uteslutits, syntes framgå av departementschefsskrivelse nr 1054 den 30 juli 1915, vari nämndes om värnpliktiga, som omförts men redan fullgjort sina repetitionsövningar. Annan omföring än sådan på grund av ej fullgjord tjänstgöring, bristande tjänstår eller inskrivning före värnpliktsåldern nämndes ej i inskrivningsförordningen § 82, och syntes sålunda nämnda skrivelse just avse fall av här ifrågakarande slag. Om den gjorda omföringen hade Lundberg, såsom han i sin skrivelse anfört, erhållit behörigt meddelande, varemot kaptenen Hellgren icke ansett befogenhet förefinnas att efter den nya förordningens tillkomst företaga återförande av redan gjorda omföringar. Då Lundberg den 3 augusti 1915 avfördes till rullföringsområdet nr 45, hade han sålunda kvarstått i 1911 års klass, men efter vad av hans skrivelse framginge syntes han vid sistnämnda rullföringsområde hava blivit återförd till klass 1910, utan att han underrättats om återföringen eller anteckning därom införts i hans inskrivningsbok.

Överstelöjtnanten Groth åter har under hänvisning till stadgandet i § 82 under c) av 1914 års inskrivningsförordning anfört, att årsklassen 1910 med 1915 års ingång icke utgjorde den sista i ordningen av första uppåtdets klasser, och att Lundberg därför enligt föreskrifterna i nämnda inskrivningsförordning § 81 mom. 1 a) fortfarande måste hänföras till årsklass 1910. Om befälhavaren för rullföringsområdet nr 65 redan verkställt överföringen efter den ej längre — den 1 januari 1915 — gällande inskrivningsförordningen av den 22 augusti 1913 och på den grund överfört Lundberg till årsklass 1911, hade han väl, när ny inskrivningsförordning, upphävande den gamla, utkommit, bort återföra Lundberg till årsklassen 1910, som denne enligt de nya bestämmelserna fortfarande skulle tillhöra. Då värnpliktssedeln för Lundberg, vilken den 3 augusti 1915 avförts från rullföringsområdet nr 65, kommit till rullföringsområdet nr 45, klassbetecknad 1911, hade densamma återsänts till befälhavaren för rullföringsområdet nr 65 med återgivande av föreskrifterna i § 81 c) av 1914 års inskrivningsförordning, men nämnde befälhavare hade vidhållit som sin mening, att Lundberg skulle tillhöra årsklass 1911 och ej 1910. Då det emellertid tillkomme befälhavaren för rullföringsområdet nr 45 att avgöra, till vilken årsklass till området inflyttade skulle hänföras, hade överstelöjtnanten bestämt, att i sådant avseende inskrivningsförordningen av den 31 december 1914 skulle tillämpas. Då Lundberg den 13 augusti 1915 införts i stamrullan för

rullföringsområdet nr 45, hade han i anslutning härtill rullförts i årsklass 1910 och enligt anteckning i rullan hade han samma dag genom s. k. klasskort underrättats, att han fortfarande tillhörde årsklass 1910.

Ehuru de gällande bestämmelserna angående omföring till klass av värnpliktiga, som inskrivits före värnpliktsålderns inträdande, icke borde kunna lämna rum för delade meningar, vill det dock av det ovan anförda synas, som skulle en ytterligare bestämmelse — eller anvisning beträffande tillämpningen av de redan meddelade bestämmelserna — vara ägnad att avlägsna en del missförstånd. En felaktighet i fråga om klassbeteckningen kan föranleda avsevärt obehag och lidande för en värnpliktig, särskilt vid flyttning från ett rullföringsområde till ett annat, på sätt även yppats i ett annat ärende, där jag funnit mig böra anbefalla åtal mot en rullföringsområdesbefälhavare, som genom felaktig överföring ingivit en värnpliktig föreställningen, att han icke hade att hörsamma order om inkallelse av den årsklass, till vilken han rätteligen hörde. I följd härav har jag med stöd av 16 § i den för riksdagens militieombudsman gällande instruktion trott mig böra anmäla detta ärende hos Eders Kungl. Maj:t till det avseende, Eders Kungl. Maj:t må finna förhållandena påkalla.»

10. Skrivelse till Konungen angående överlämnande till militieombudsmannen av vissa författningar rörande armén.

Härom har militieombudsmannen den 31 december 1915 till Konungen avlåtit en så lydande framställning.

»I skrivelse till chefen för Eders Kungl. Maj:ts lantförvarsdepartement den 14 juni 1915 anhöll jag, att departementschefen ville låta till militieombudsmannens expedition överlämna tre exemplar av de författningar, cirkulär eller andra allmänna föreskrifter, som inom det område, där militieombudsmannen enligt den för honom utfärdade instruktion hade att utöva tillsyn, utgått eller kunde komma att utgå från departementet, med undantag dock för sådana föreskrifter, som intagits i Svensk författningssamling eller i dittills utfärdade tjänstgöringsreglementen för armén eller som ej finge utan Eders Kungl. Maj:ts särskilda tillstånd utlämnas efter vad i tryckfrihetsförordningen stadgades eller uteslutande

rörde förhållanden av militär teknisk beskaffenhet eller, vad anginge äldre författningar, icke längre kunde komma till tillämpning.

I anledning härav har militieombudsmansexpeditionen fått från departementet mottaga en del cirkulär m. m., varjämte expeditionen tillställts ett flertal generalorder angående inkallande av värnpliktiga till tjänstgöring. Emellertid har befunnits, att militieombudsmannen för sin ämbetsverksamhet har behov av tillgång till flera från departementet utfärdade men i Svensk författningssamling icke införda föreskrifter än som i nämnda ordning delgivits honom, och gäller detta särskilt bestämmelser om värnpliktigas avlöning och dylikt. I detta avseende har exempelvis förekommit, att arméförvaltningens civila departement i ett till mig avgivet yttrande haft att åberopa särskilda av Eders Kungl. Maj:t den 16 juli och den 3 september 1915 utfärdade nådiga brev om penningbidrag till vissa värnpliktiga vid tjänstgöring före den 1 november 1915, om vilka nådiga brev jag icke fått kännedom på annat sätt än genom sagda yttrande, och äger motsvarande förhållande rum med ett av en regementsintendent i ett yttrande till mig åberopat nådigt brev till arméförvaltningens civila departement likaledes av den 3 september 1915, vilket enligt den ifrågavarande regementsintendents uppgift skall föranleda, att en icke vapenför värnpliktig av årsklassen 1914 yngre skall för tjänstgöring efter ingången av november 1915 utfå penningbidrag allenast med det belopp, som skolat utgå, därest tjänstgöringen ägt rum före den 1 berörde november.

Härutöver har jag inhämtat, att bestämmelser om tillämpning av krigsavlöningsreglementet vid partiell mobilisering meddelats i sådan form, att jag icke kunnat vänta att få del av dem med hänsyn till det undantag, som i min framställning till departementschefen gjordes i fråga om handlingar av hemlig beskaffenhet. Numera är emellertid militieombudsmansexpeditionen i tillfälle att förvara sådana handlingar på föreskrivet sätt, och har anledningen, varför undantag beträffande dem gjordes i oförmälda framställning, därmed bortfallit.

Att militieombudsmannen icke haft tillgång till vissa för hans ämbetsverksamhet erforderliga föreskrifter har medfört dröjsmål och omgång i arbetet å expeditionen samt därjämte i flera fall ökat arbete för militära myndigheter. Jag har nämligen vid upprepade tillfällen, då jag haft anledning att räkna med tillvaron av föreskrifter, som icke delgivits mig, nödgats av militär myndighet begära utlåtande, som eljest icke behövt ifrågakomma.

På grund av vad jag sålunda anfört hemställer jag, huruvida icke Eders Kungl. Maj:t må tackas i nåder föreskriva, att författningar.

cirkulär och andra allmänna föreskrifter, som inom det område, där militieombudsmannen enligt gällande instruktion har att utöva tillsyn, utfärdas från Eders Kungl. Maj:ts lantförsvarsdepartement, skola, jämväl om de utgå i form av generalorder eller betecknas såsom hemliga, i sammanhang med deras expedierande till vederbörande militära myndighet eller förvaltande verk tillika i tre exemplar överlämnas till riksdagens militieombudsmans expedition, dock med undantag för sådana föreskrifter, som införas i Svensk författningssamling eller uteslutande röra förhållanden av militär teknisk beskaffenhet.»

11. Skrivelse till Konungen angående överlämnande till militieombudsmannen av vissa författningar rörande marinen.

Härom har militieombudsmannen till Konungen avlåtit en så lydande framställning.

»I skrivelse till chefen för Eders Kungl. Maj:ts sjöförsvarsdepartement den 14 juni 1915 anhöll jag, att departementschefen ville låta till militieombudsmannens expedition överlämna tre exemplar av de författningar, cirkulär eller andra allmänna föreskrifter, som inom det område, där militieombudsmannen enligt den för honom utfärdade instruktion hade att utöva tillsyn, utgått eller kunde komma att utgå från departementet, med undantag dock för sådana föreskrifter, som intagits i Svensk författningssamling eller i dittills utfärdade reglementen för marinen eller som ej finge utan Eders Kungl. Maj:ts särskilda tillstånd utlämnas efter vad i tryckfrihetsförordningen stadgades eller uteslutande rörde förhållanden av militär teknisk beskaffenhet eller, vad anginge äldre författningar, icke längre kunde komma till tillämpning.

I anledning härav har militieombudsmansexpeditionen fått från departementet mottaga en del cirkulär m. m., varjämte expeditionen tillställts ett flertal generalorder angående inkallande av värnpliktiga till tjänstgöring. Emellertid har befunnits, att militieombudsmannen för sin ämbetsverksamhet har behov av tillgång till flera från departementet utfärdade men i Svensk författningssamling icke införda föreskrifter än som i nämnda ordning delgivits honom, och gäller detta särskilt bestämmelser om värnpliktigas avlöning och dylikt.

I detta avseende har exempelvis förekommit att bestämmelser om tillämpning av krigsavlöningsreglementet vid partiell mobilisering meddelats i sådan form, att jag icke kunnat vänta att få del av dem med hänsyn till det undantag, som i min framställning till departements-

chefen gjordes i fråga om handlingar av hemlig beskaffenhet. Numera är emellertid militieombudsmansexpeditionen i tillfälle att förvara sådana handlingar på föreskrivet sätt, och har anledningen, varför undantag beträffande dem gjordes i oförmälda framställning, därmed bortfallit.

Att militieombudsmannen icke haft tillgång till vissa för hans ämbetsverksamhet erforderliga föreskrifter har medfört dröjsmål och omgång i arbetet å expeditionen samt därjämte i flera fall ökat arbete för militära myndigheter. Jag har nämligen vid upprepade tillfällen, då jag haft anledning att räkna med tillvaron av föreskrifter, som icke delgivits mig, nödgats av militär myndighet begära utlåtande, som eljest icke behövt ifrågakomma.

På grund av vad jag sålunda anført hemställer jag, huruvida icke Eders Kungl. Maj:ts må tackas i nåder föreskriva, att författningar, cirkulär och andra allmänna föreskrifter, som inom det område, där militieombudsmannen enligt gällande instruktion har att utöva tillsyn, utfärdas från Eders Kungl. Maj:ts sjöförsvarsdepartement, skola, jämväl om de utgå i form av generalorder eller betecknas såsom hemliga, i sammanhang med deras expedierande till vederbörande militära myndighet eller förvaltande verk tillika i tre exemplar överlämnas till riksdagens militieombudsmans expedition, dock med undantag för sådana föreskrifter, som införas i Svensk författningssamling eller uteslutande röra förhållanden av militär teknisk beskaffenhet.»

12. Skrivelse till Konungen angående förberedande åtgärder för uppförande av ett nytt garnisonssjukhus för Stockholms garnison.

I detta ämne har militieombudsmannen den 31 december 1915 till Konungen avlätit en så lydande skrivelse.

»I underdånig skrivelse den 15 oktober 1915 gjorde arméförvaltningens fortifikations- och civila departement samt sjukvårdsstyrelse framställning om vidtagande av förberedande åtgärder för uppförande på Järvafältet av ett garnisonssjukhus för Stockholms garnison. De åtgärder, som enligt skrivelsen närmast borde vidtagas innan den omfattande byggnadsplanen underställdes Eders Kungl. Maj:ts och riksdagens prövning, vore utarbetandet av förslagsritningar och kostnadsberäkningar för uppförandet av ett garnisonssjukhus av paviljongsystem med byggnader för icke blott medicinsk och kirurgisk behandling samt specialbehandling av vissa sjukdomar, även smittosamma, utau även laboratorier, apotek, förbandsfabrik m. m. I skrivelsen hemställdes dels

att de båda departementen samt sjukvårdsstyrelsen måtte få anlita såväl i sjukhusbyggnad särskilt förfaren arkitekt som specialister inom den eller de medicinska vetenskapsgrenar, sjukvårdsstyrelsen kunde finna nödigt, att biträda med utarbetandet av ritningar och kostnadsberäkningar till det ifrågasatta nya garnisonssjukhuset, dels att ett belopp av 10,000 kronor måtte anvisas till bestridande av kostnaderna för omförmälda förberedande åtgärder och för till äventyrs erforderliga resor till utlandet för studier av tidsenligt inrättade militärsjukhus därstädes, dels ock slutligen att vissa bestämmelser måtte utfärdas beträffande berörda studieresor.

Vid underdånig föredragning av ärendet den 19 november 1915 fann Eders Kungl. Maj:t gott dels för ifrågavarande ändamål anvisa ett belopp av högst tiotusen kronor dels ock föreskriva, att, innan omförmälda studieresor finge företagas, Eders Kungl. Maj:ts bemyndigande i varje särskilt fall skulle inhämtas.

Ehuru uti Eders Kungl. Maj:ts beslut i ärendet icke uttryckligen förklarats, att utredningen skulle avse ett sjukhus av paviljongsystem, synes dock något tvivel icke kunna råda därom, att utredningen blivit i antydda hänseende begränsad. Några skäl för garnisonssjukhusets anordnande i enlighet med paviljongsystem finnas emellertid ej anförda i den underdåniga skrivelsen, så vitt ej skälen skola ligga i angivandet av de olika behov, som borde tillgodoses. Icke heller torde kunna påvisas någon allmän uppfattning om så övervägande fördelar av ett dylikt system för en större sjukhusanläggning, att ett närmare övervägande därav skulle kunna anses opåkallat. Fastmera lär, enligt vad jag inhämtat av läkare med omfattande erfarenhet inom den civila sjukvårdens område, synnerlig stor tvekan råda, huruvida paviljongsystem överhuvud lämpar sig för ett större sjukhus i ett land med sådant klimat som härstädes är rådande, och har därvid bland annat, med hänvisning till den senaste tidens nederbördsförhållanden, framhållits, hurusom redan ett ymnigare snöfall skulle för sjukhusförvaltningen orsaka avsevärt större svårigheter, om garnisonssjukhuset ordnats efter paviljongsystem än om blocsystem kommit till användning.

Med hänsyn till det ifrågasatta byggnadsföretagets stora betydelse torde det vara önskvärt, att det förberedande arbetet icke utan föregående sakkunnig prövning begränsas till planläggning av ett sjukhus av paviljongsystem; och har jag därför med stöd av 16 § i den för riksdagens militieombudsman gällande instruktion trott mig böra anmäla detta ärende hos Eders Kungl. Maj:t till det avseende Eders Kungl. Maj:t må finna omständigheterna föranleda.»

Framställning till riksdagen angående avlöning för tjänstemän och vaktbetjäning vid militieombudsmansexpeditionen m. m.

Vid behandling av väckta motioner om anslag till avlöning m. m. för riksdagens militieombudsman hemställde statsutskottet vid 1915 års riksdag i avgivet utlåtande, att avlöningen till militieombudsmannen skulle bestämmas till 11,000 kronor årligen, och att militieombudsmannen skulle tilldelas flyttningshjälp till belopp av 1,500 kronor att uppbäras för det fall, att militieombudsmannen vid ämbetets tillträdet icke vore bosatt i huvudstaden.

Beträffande de i övrigt för militieombudsmannen och hans expedition erforderliga anslagsmedel yttrade utskottet, att utskottet, innan någon erfarenhet i sådant avseende vunnits och i saknad i övrigt av tillräckligt material för frågans bedömning, icke kunnat framställa detaljerade förslag vare sig i fråga om bestämmandet av avlöning till erforderlig tjänstepersonal vid militieombudsmansexpeditionen eller i avseende å fastställandet av vissa anslagsbelopp till vikariatsersättning, expenser, trycknings- och resekostnader. Intill dess efter skedd framställning av militieombudsmannen och verkställd granskning av i sådant hänseende gjort förslag närmare reglering av berörda förhållanden vid militieombudsmansexpeditionen kunnat vidtagas, syntes ett icke specificerat belopp för ifrågavarande ändamål böra ställas till militieombudsmannens förtogande. Utskottet hemställde, att riksdagen måtte besluta, att till avlöning åt den vid militieombudsmannens expedition erforderliga tjänstepersonalen, till expenser, rese- och tryckningskostnader, hyresersättning m. m. skulle ställas ett årligt belopp av förslagsvis 27,500 kronor.

Utskottets hemställan bifölls av riksdagen.

I anledning av vad sålunda förekommit lär det åligga mig att till riksdagen inkomma med framställning om bestämmande av avlöning för personalen vid militieombudsmansexpeditionen och om i övrigt för expeditionen erforderliga anslag, så vitt de ej redan blivit av riksdagen

slutligt fastställda. Härvid har jag att till en början framhålla, huru som vissa militieombudsmannen anförtrorda uppgifter föranleda behov av tjänstebiträde, vartill motsvarighet ej finnes vid justitieombudsmans-expeditionen, men att för övrigt förhållandena vid sistnämnda expedition synts ägnade att tjäna som utgångspunkt vid beräkningen av anslag för militieombudsmansexpeditionen.

Särskilt kan det antagas att sekreterargöromålen skola bliva i allt väsentligt ensartade vid de båda expeditionerna. Sekreterarens huvudsakligaste göromål äro att föredraga inkommande ärenden; att uppsätta expeditioner och beslut i den mån detta arbete icke utföres av ombudsmannen själv; att granska och expediera utgående skrivelser; att föra register såväl över utgående skrivelser som över vissa slags ärenden; samt att biträda vid utarbetandet av ombudsmannens ämbetsberättelse. Därjämte handhar sekreteraren expeditionens ekonomi.

Jämte sekreteraren är på justitieombudsmannens kansli anställd en registrator och kanslist. Denne tjänsteman har såsom registrator att besörja diariiföring och dylikt samt vårda arkivalierna; till kanslistgöromålen häuföres granskningen av fånglistor.

Ehuru det icke lärer vara att förvänta, att de egentliga sekreterargöromålen skola bliva mindre omfattande vid militieombudsmannens expedition än vid justitieombudsmannens, helst mängden av specialförfattningar, vilkas efterlevnad skall övervakas vid den förra expeditionen, givetvis kommer att medföra svårigheter särskilt för sekreteraren vid ärendenas beredande till föredragning, har jag dock trott särskild registrator och kanslist icke vara oundgängligen nödvändig för militieombudsmansexpeditionen, utan har det synts mig som borde den tjänsteman, som besörjer sekreterargöromålen, även kunna ansvara för såväl diariets förande som fånglistgranskningen under förutsättning att han erhåller hjälp vid det förra arbetet av ett kvalificerat skrivbiträde och vid det senare av en rättsbildad amanuens. Denna anordning har tillämpats redan från början, dock att biträde vid diariiföring och fånglistgranskning beståts sekreteraren först efterhand, i mån av sekreterargöromålens ökning.

Uti ovanberörda utlåtande uttalade statsutskottet den förvisning, att arvodena till de tjänstemän, som av militieombudsmannen anställdes, icke tillmättes högre än de avlöningar, som utginge för närmast motsvarande befattningar inom statsförvaltningen i allmänhet. Med iakttagande av sålunda lämnat direktiv bestämde jag avlöningen för sekreteraren från och med juli 1915 till samma belopp, som riksdagen

tillerkänt sekreteraren vid justitieombudsmansexpeditionen, eller 6,000 kronor för år. Den förenämnda anordningen beträffande göromålen på militieombudsmannens kansli synes mig emellertid billigtvis böra medföra någon förhöjning i avlöningen, och har det synt mig skäligt, att den ifrågavarande tjänstemannen hänföres till samma mellanklass i fråga om avlöningen som byrådirektörerna i patent- och registreringsverket, och sålunda erhåller en begynnelse-lön av 6,800 kronor med ett ålders-tillägg efter fem år å 600 kronor. Även torde det — till betecknande av den skiljaktighet i fråga om göromål och ansvar, som samma anordning medför — vara lämpligt att denne tjänsteman erhåller titeln *byrådirektör*.

Förutom sådana göromål, som förutsätta juridiskt-administrativ utbildning, skall militieombudsmannen handlägga en del ärenden, vid vilka kräves biträde med annan fackutbildning. Härvid är särskilt att erinra om militieombudsmannens åliggande att övervaka efterlevnaden av

bestämmelser om förvaltningen av försvarsväsendet tillhörande fastigheter;

bestämmelser om statens upphandlings- och entreprenadväsende, i vad de äga tillämpning inom försvarsväsendet, om anskaffande, underhåll och vård av materiell, anskaffande och användande av andra förnödenheter samt utförande av arbete för försvarsväsendets behov; samt

bestämmelser om förråd, utrustning och annat, som avser krigsberedskap.

De ärenden, som sålunda kunna förekomma, äro icke av så ensartad beskaffenhet, att *en* person kan vara fackmässigt förtrogen med dem alla. För somliga ärenden, t. ex. sådana som angå försvarsväsendet tillhörande fastigheter, lärer det vara tillfyllest att militieombudsmannen har till sitt förfogande medel till ersättande av ett tillfälligt biträde. Men beträffande andra, nämligen de som röra arméns intendenturväsen, är det anledning antaga, att de skola förekomma i sådant antal, att militieombudsmannen för deras handläggning har behov av ett biträde med fastare anställning. Önskvärt är därför att å militieombudsmannens expedition anställas en erfaren intendenturofficer såsom *byråintendent*.

Den förnämsta uppgiften för byråintendenten skulle bliva att biträda militieombudsmannen vid inspektion av arméns förråd och dylikt samt att verkställa de utredningar och utarbete de framställningar, till vilka inspektionerna kunna giva anledning. Ehuru en intendenturofficer

icke kan vara fullt förtrogen även med marinens intendenturväsen, utan tillfälligt anlåtande av en marinintendent därjämte kan tänkas komma ifråga, borde dock byråintendenten kunna biträda jämväl vid inspektion av flottans och kustartilleriets etablissement. Att byråintendenten skulle bereda ärenden rörande värnpliktigas avlöning och förmåner i övrigt säger sig självt. Och då intendenturofficerarna tillika äro utbildade för trupptjänst, skulle ett sålunda kvalificerat biträde tvivelsutan bliva till stort gagn för militieombudsmannen även vid handläggning av en del ärenden, som angå andra militära förhållanden än sådana, vilka falla inom intendenturväsendet. Dessutom torde han kunna anlitas för en del sådant byråarbete som registrering av författningar.

Att byråintendenten från början skulle få full sysselsättning vid militieombudsmansexpeditionen är emellertid ingalunda säkert. Det har därför syns angeläget att tillfälle kunde beredas honom att tillsvidare tjänstgöra även inom intendenturen, och torde en dylik anordning för övrigt vara desto lämpligare som byråintendenten därigenom finge möjlighet att göra sig förtrogen med timande förändringar inom detta område och på samma gång vidmakthålla och öka sin egen tjänstskicklighet. Närmast till hands ligger i sådant avseende, att han hänvisades att för tjänstgöring i arméförvaltningens intendentsdepartement använda den arbetstid, då han icke behövde tagas i anspråk vid militieombudsmansexpeditionen. Generalintendenten har på framställning av mig meddelat, att så vitt på honom ankommer tillfälle till tjänstgöring inom sagda departement skall beredas en hos militieombudsmannen såsom byråintendent anställd intendenturofficer, dock under villkor dels att tjänstgöringen varje gång sådan ifrågakommer kunde äga rum i sammanhängande perioder av ej alltför kort varaktighet och sålunda ej blott någon timme då och då samt dels att ersättning för tjänstgöringen icke skulle utgå av intendenturkårens medel i annan mån än då den tilläventyrs avsåge uppehållande av befattning å intendenturkårens stat. Mot dessa villkor synes mig ej något vara att erinra, helst byråintendentens huvudsakliga tjänstgöring skulle komma att äga rum vid militieombudsmansexpeditionen och det tvivelsutan är lämpligast att hela avlöningen utgår från samma anslag. Men om det skulle befinnas nödvändigt att byråintendenten tages i anspråk för intendentur- eller trupptjänst vid truppförband å annan tid än då han åtnjuter semester vid militieombudsmansexpeditionen — vilket visserligen såvitt möjligt synes böra undvikas — torde en annan anordning beträffande avlöningen böra vidtagas och byråintendenten under tiden frånträda en del av sin avlöning å militieombudsmansexpeditionen stat.

Avlöningen till byråintendenten synes böra bestämmas till 5,500 kronor jämte tre ålderstillägg à 500 kronor efter respektive fem, tio och femton års tjänstgöring såsom ordinarie innehavare av befattningen. Begynnelselönen skulle härigenom bliva 140 kronor högre än den, som tillkommer kapten av 1:sta klassen i Stockholm, slutlönen 175 kronor högre än den major därstädes äger uppbära. Med lägre avlöningsförmåner torde det ej vara utsikt att en duglig och erfaren intendentur-officer skall kunna fästas vid expeditionen.

Med det allmänna bemyndigande att anställa erforderlig tjänstepersonal, som lämnades militieombudsmannen av 1915 års riksdag, hade måhända överensstämt att jag sökt att, så snart omständigheterna sådant medgivit, för expeditionen förvärva biträde av en intendent. Vid närmare övervägande fann jag emellertid, att avlöningsförmånerna för en byråintendent vid militieombudsmansexpeditionen borde vara prövade av riksdagen innan en intendentur-officer lämpligen kunde övergå till en tjänstgöring, för vilken han rimligtvis måste avstå från utsikten till vidare befordran på det militära området. Men då behovet av ett intendantsbiträde är synnerligen kännbart, torde det, i händelse min förestående framställning om avlöning åt sådant biträde vinner riksdagens bifall, fortfarande böra stå militieombudsmannen öppet att vid expeditionen anställa en intendenturtjänsteman utan att därför avvakta den tid, då fastställd stat för militieombudsmansexpeditionen kan börja tillämpas.

I staten för justitieombudsmansexpeditionen har icke upptagits särskild post för det vid expeditionen anställda kvinnliga biträde, utan utgår arvodet till detta biträde från det anslag å 4,000 kronor, som ställts till justitieombudsmannens förfogande att användas till befordrande av göromålens gång inom expeditionen, till vikariatsersättning, renskrivning m. m. Det har emellertid synt mig lämpligare att, på sätt under senare tid vid fastställande av nya stater allmänt brukats, avlöningen för ett sådant biträde, då dess tjänstgöring är av stadigvarande beskaffenhet, upptages i staten; och då det vid militieombudsmansexpeditionen erforderliga skrivbiträde även skall hava att under tillsyn av byrådirektören besörja registratorsgöromålen, synes arvodet, för närvarande av mig bestämt till 1,200 kronor för år, böra fastställas till 1,600 kronor med två ålderstillägg à 200 kronor efter respektive 5 och 10 års tjänstgöring samt befattningen sålunda betecknas såsom en *biträdesbefattning av andra lönegraden*.

Däremot torde icke vara erforderligt att visst belopp utsättes såsom arvode åt den lagfarne *amanuens*, som måste finnas vid expeditionen, utan synes det böra ankomma på militieombudsmannen att inom ramen av tillgängliga medel bestämma detta arvode efter det större eller mindre arbete amanuensen utfört samt jämväl, där omständigheterna sådant påkalla, använda tillgängligt belopp såsom arvode åt flera amanuenser.

För den vid expeditionen anställde *vaktmästare* har arvodet tillsvdare bestämts till 1,100 kronor för år eller det belopp som utgör begynnelselönen för vaktmästaren vid justitieombudsmansexpeditionen. Av den lägenhet, som förhyrdes för militieombudsmansexpeditionen, befanns emellertid att en del nämligen köket och två därinvid belägna rum, av vilka ett mycket litet och ett något större, kunde avskiljas till bostad för vaktmästaren. Från och med den 1 juli 1915 är därför vaktmästaren i åtnjutande av fri bostad, med vilken liksom med hela den för expeditionen hyrda våningen följer uppvärmning; däremot består honom icke för köket erforderligt bränsle, ej heller fritt lyse. För bostadsförmånen har från och med juli månad gjorts avdrag med det belopp, som enligt staterna för ämbetsverken plägar i liknande fall ifrågakomma för vaktmästare med 1,100 kronors årslön, eller 150 kronor för år.

Huru lång tid fri bostad kan upplåtas åt vaktmästaren är beroende på flera förhållanden, närmast det huru länge expeditionen kommer att kvarvara i den nuvarande lägenheten. I regel torde det befinnas mindre ekonomiskt att för en expedition sådan som militieombudsmannens hyra så stor våning, att bostadslägenhet däruom kan beredas för en vaktmästare. Vid bestämmandet av en normal lön för vaktmästaren torde därför icke allt för stort avseende böra fästas vid det tillfälliga förhållandet att bostadsförmån står till buds inom expeditionens nuvarande våning. Skall lönen fastställas efter måttet av de avlöningar, som utgå för närmast motsvarande befattningar inom statsförvaltningen i allmänhet, synes den böra sättas till 1,200 kronor med två ålderstillägg à 100 kronor efter respektive 5 och 10 års tjänstgöring. Å den lön, som bestämmes för vaktmästaren, torde böra göras avdrag efter 150 kronor för år, för den händelse vaktmästaren i sådan egenskap åtnjuter fri bostad.

Avlöningen för befattningshavande vid justitieombudsmansexpeditionen har hittills icke varit uppdelad på lön och tjänstgöringspenningar.

En sådan uppdelning torde beträffande militieombudsmansexpeditionen vara lämplig med hänsyn därtill, att skyldighet kan komma att inträda för tjänsteman, särskilt byråintendenten, att vid annan ledighet än semester frånträda någon del av avlöningen. Anledning att upptaga någon del av avlöningen under titeln »ortstillägg» lärer däremot icke vara för handen. Av de föreslagna avlöningsbeloppen synas följande böra hänföras till tjänstgöringspenningar, nämligen för byrådirektören 2,000 kronor, för byråintendenten 1,800 kronor, för det kvinnliga biträdet 550 kronor och för vaktmästaren 350 kronor.

Enligt instruktionen för militieombudsmannen gäller, att militieombudsmannen äger antaga och entlediga tjänstemännen vid sin expedition, att dessa äro skyldiga att efterkomma militieombudsmannens föreskrifter i tjänsten, och att han äger mellan dem fördela göromålen, ävensom att militieombudsmannen äger bestämma om semester och annan ledighet för tjänstemännen vid expeditionen samt om vikarier för dem under ledighet. Härutöver torde böra stadgas, att de för justitiekanslersämbetet gällande bestämmelser och villkor i tillämpliga delar skola efter militieombudsmannens beprövande gälla även för militieombudsmansexpeditionen.

På grund av vad jag sålunda anført får jag vördsamt hemställa, att riksdagen måtte

dels för nedannämnda befattningshavande vid militieombudsmansexpeditionen fastställa följande avlöningsstat att gälla från och med år 1917

	Lön	Tjänstgöringspenningar	Summa avlöning	Ålderstillägg	Anmärkingar
1 byrådirektör	4,800	2,000	6,800	{ Efter 5 år kan lönen höjas med 600 kr.	
1 byråintendent	3,700	1,800	5,500	{ Efter 5 år kan lönen höjas med 500 kr., efter 10 år med ytterligare 500 kr. och efter 15 år med ytterligare 500 kr.	
1 kvinnligt biträde av andra lönegraden...	1,050	550	1,600	{ Efter 5 år kan lönen höjas med 200 kr. och efter 10 år med ytterligare 200 kr.	
1 vaktmästare	850	350	1,200	{ Efter 5 år kan lönen höjas med 100 kr. och efter 10 år med ytterligare 100 kr.	{ Därest vaktmästare i sådan egenskap åtnjuter fri bostad, skall, så länge denna förmån kvarstår, avdrag å lönen äga rum med 150 kronor årligen.

dels föreskriva att byråintendenten skall vara skyldig att, såvitt han icke erhåller full sysselsättning vid militieombudsmansexpeditionen, fullgöra den tjänstgöring vid arméförvaltningens intendentsdepartement, som må kunna beredas honom,

dels ock besluta, att de för justitiekanslersexpeditionen gällande bestämmelser och villkor i tillämpliga delar skola, efter militieombudsmannens beprövande, gälla även för militieombudsmansexpeditionen.

Beträffande de föreslagna ålderstilläggen hemställer jag därjämte om ett uttryckligt förklarande, att den å militieombudsmannens expedition nu anställde sekreterare, som vid sin anställning därstädes var ordinarie sekreterare hos justitieombudsmannen med rätt till ålderstilllägg, samt det nuvarande kvinnliga biträdet och den nuvarande vaktmästaren må i fråga om rätten till ålderstilllägg vid motsvarande befattningar enligt förestående stat få räkna sig till godo den tjänstgöring, de fullgjort på grund av sin hittillsvarande anställning hos militieombudsmannen. I avseende å sekreteraren och det kvinnliga biträdet gäller att de redan nu hava den vidsträcktare tjänstgöringsskyldighet, som ansetts böra föranleda den förbättrade avlöningen.

I avseende å behovet av *anslag till vikariatsersättning m. m.* vid militieombudsmansexpeditionen är först att erinra om det förhållande att militieombudsmannen enligt 23 § av den för honom gällande instruktionen äger rätt att, med uppbärande av full avlöning, årligen åtnjuta semester en och en halv månad. Frågan om arvode till den, som under semestern förestår militieombudsmansämbetet, samt om resekostnads- och traktamentsersättning till honom för den händelse han icke är bosatt i huvudstaden är emellertid för närvarande ordnad genom det vid slutet av 1915 års lagtima riksdag utfärdade reglementet för riksgäldskontoret, och denna anordning synes lämplig särskilt av den anledning, att beloppet av ifrågakommande resekostnads- och traktamentsersättning icke läter kunna på förhand beräknas. I framställningen om anslag till vikariatsersättning m. m. utgår jag därför ifrån, att förenämnda arvode jämte resekostnads- och vikariatsersättning till den, som förvaltar militieombudsmansämbetet under militieombudsmannens semester, icke skall gäldas av ifrågavarande anslag.

Däremot böra av detta anslag utgå ersättningar till vikarier under semester för byrådirektören, byråintendenten, det kvinnliga biträdet och vaktmästaren. Semesterns längd torde komma att bestämmas för en var av de två förstnämnda tjänstemännen till en och en halv månad, för det kvinnliga biträdet till en månad samt för vaktmästaren till 15

dagar. Då vid expeditionen icke finnes någon befattningshavande, som kan förpliktas att åtaga sig semestervikariat, lär för det nämnda ändamålet böra beräknas ett något högre belopp än som motsvarar tjänstgöringspenningarna vid respektive befattningar, men torde emellertid ett belopp av 800 kronor motsvara behovet. Till uppehållande av amanuensgöromålen beräknas 1,800 à 2,000 kronor. Härutöver torde ett belopp om 1,200 à 1,400 kronor böra finnas att tillgå för att i mån av behov användas till ersättning åt sakkunnigt biträde ävensom till uppehållande av vederbörande tjänstbefattningar vid sjukdomsfall o. dyl. På grund av vad jag nu anfört hemställer jag, att ett årligt anslag å 4,000 kronor ställes till militieombudsmannens förfogande att användas till befordrande av göromålens gång inom expeditionen samt till vikariatsersättning.

Vid justitieombudsmansexpeditionen finnes ett *anslag* om 1,200 kronor årligen *för expenser*. Av detta gäldas bland annat kostnaden för städning. På justitieombudsmansexpeditionen stat komma däremot icke kostnader för telefoner, för elektrisk belysning samt för nyanskaffning av armatur eller premier för brandförsäkring. Den omständigheten att dylika kostnader böra bestridas från militieombudsmansexpeditionen nödvändiggör ett något högre expensanslag för sistnämnda expedition; och hemställer jag därför att till bestridande av expenser vid militieombudsmansexpeditionen anvisas ett årligt anslag å 1,600 kronor.

Vid beräkning av det för militieombudsmansämbetet erforderliga anslag för år 1916 tog statsutskottet även hänsyn till uppkommande *kostnad för tryckning* av militieombudsmannens ämbetsberättelse. Utskottet meddelade, att enligt uppgift från riksgäldskontoret kostnaden för tryckning av justitieombudsmannens ämbetsberättelse under de senaste 5 åren i medeltal uppgått till omkring 4,000 kronor årligen. I detta hänseende kan det förväntas, att kostnaden för militieombudsmansexpeditionen skall ställa sig väsentligt lägre, då militieombudsmannen icke har att publicera sådana uppgifter angående vissa riksdagsbeslut, som innefattas i bilagan vid justitieombudsmannens ämbetsberättelse. Att fastställa ett visst belopp för sådan kostnad torde emellertid, även om det över huvud vore möjligt, dock knappast vara lämpligt. Jag hemställer därför, huruvida icke fullmäktige i riksgäldskontoret kunde bemyndigas att utbetala och å anslaget till riksdags- och revisionskostnader m. m. avföra kostnaden för tryckning av militieombudsmannens ämbetsberättelse.

I *reseanslag* äger justitieombudsmannen årligen uppbära 2,000 kronor, för vilket belopp han har att inom varje års utgång avgiva redogörelse. Beträffande denna post yttrades uti statsutskottets ovan anförda utlåtande, att det ej torde vara uteslutet, att militieombudsmannen kunde komma att behöva större reseanslag än justitieombudsmannen. Enligt mitt förmenande är det önskvärt, att militieombudsmannen årligen kan använda minst åtta till tio veckor för inspektioner, samt att han därvid åtföljes av såväl ett lagfaret biträde som byråintendenten, stundom därjämte av ett byggnadskunnigt biträde. Vid de ämbetsresor, som jag år 1915 företagit såsom militieombudsman, har jag biträts än av sekreteraren ensam än därjämte av en i byggnadsväsendet förfaren officer. Verkställda beräkningar utvisa att kostnaden för dessa resor, vilka tillhoppa omfattat cirka fem veckor, skulle uppgått till i det närmaste 3,000 kronor, därest jag vid alla resor varit åtföljd av två personer. Med hänsyn härtill förslår jag, att till bestridande av kostnaden för militieombudsmannens ämbetsresor må på hans rekvisition och mot därför inom varje års utgång avgivande räkning förskottsvis utbetalas 5,000 kronor.

Till ovan uppgivna kostnader för militieombudsmansämbetet kommer ytterligare utgiften för *hyra m. m.* Enligt statsutskottets utlåtande skulle överintendentensämbetet hava upplyst, att en lokal av ungefär samma storlek som den, vilken för närvarande disponeras av justitieombudsmannen, torde kunna erhållas för en årshyra av omkring 2,000 kronor, vartill dock för uppvärmning och belysning borde läggas ett belopp av omkring 600 kronor. Huruvida vid uppskattningen av hyresvärdet av den till justitieombudsmannen upplåtna lokalen i riksdagshuset hänsyn tagits jämväl till arkivutrymmet synes emellertid tvivelaktigt; i varje fall torde kunna bestämt påstås att en ämbetslokal med motsvarande arkivutrymme över huvud icke står att erhålla i enskild byggnad i Stockholm.

För närvarande förhyres för militieombudsmansexpeditionens räkning en våning tre trappor upp i huset nr 7 vid Övre Munkbron. Hyran utgör 2,300 kronor för år och erhålles därför jämväl värme. Då, på sätt förut nämnts, en del av våningen kunnat upplåtas till bostad åt expeditionens vaktmästare, vilken därför fått vidkännas ett avdrag å lönen av 150 kronor för år räknat, ställer sig kostnaden för hyra m. m. för närvarande något lägre än den beräknade. Lägenheten motsvarar dock icke fullt behovet. Utom det att värmeanordningen icke är alldeles tillfredsställande, saknas nämligen arkivrum, och i längden kan ett sådant givetvis icke undvaras. Det lär därför vara nödigt att söka

erhålla en annan lokal för expeditionen, även om kostnaden skulle komma att ställa sig högre än den i statsutskottets utlåtande uppgivna. Men tillika torde det vara angeläget att, i händelse lämplig ämbetslokal står att erhålla, kontrakt därom må kunna upprättas för flera, helst tio, år.

Då tvekan yppats om befogenheten för militieombudsmannen att upprätta hyreskontrakt för längre tid än ett år i sänder, anser jag mig böra hemställa, att riksdagen måtte, utan att visst högsta belopp för hyran fastställs, dels uppdraga åt fullmäktige i riksgäldskontoret att hyra lämplig lokal för militieombudsmansexpeditionen dels ock besluta att kostnaden för hyra och för lokalens uppvärmning ävensom uppkommande kostnad för flyttning må utbetalas och avföras å anslaget till riksdags- och revisionskostnader m. m.

Jag anhåller att denna framställning måtte hänvisas till statsutskottet.

Stockholm den 31 december 1915.

AXEL ÖSTERGREN.

STURE CENTERWALL.

Framställning till riksdagen angående stämpelavgiften vid militieombudsmansexpeditionen.

I fråga om stämpel till statsmyndigheternas expeditioner hänföras dessa myndigheter i förordningen den 19 november 1914 angående stämpelavgiften till fem avdelningar. Till den första avdelningen hänföras — utom ett flertal särskilt uppräknade myndigheter — alla statsmyndigheter, vilka icke finnas i denna eller övriga avdelningar upptagna, till den femte bland andra justitiekanslersämbetet och riksdagens justitieombudsman.

Enligt 7 § i nämnda förordning gäller vidare att frihet från stämpel till expeditioner — dock icke med avseende å avskrift och bevis, som på begäran utfärdas till annan än part — äger rum i ärenden, som anhängiggjorts hos justitiekanslersämbetet eller riksdagens justitieombudsman. Något ytterligare stadgande, som särskilt angår stämpelavgift hos justitieombudsmannen, synes icke vara meddelat.

Intill dess riksdagens militieombudsman upptagits i viss av de i stämpelförordningen omförmälda avdelningar, läser han utan särskild föreskrift vara att hänföra till första avdelningen. Den likställighet, som enligt § 97 regeringsformen skall äga rum mellan justitiekanslern samt justitieombudsmannen och militieombudsmannen, torde emellertid böra gälla även beträffande stämpelavgiften likasom den, enligt kungörelse den 18 juni 1915, redan gäller i fråga om expeditionslösen.

På grund av vad sålunda anförts hemställer jag vördsamt att riksdagen måtte besluta *dels* att riksdagens militieombudsman skall i fråga om stämpelavgiften hänföras till den femte av de i 1 § av förordningen den 19 november 1914 angående stämpelavgiften upptagna avdelningar *dels ock* att frihet från stämpel enligt 1 kap. i nämnda förordning — dock icke med avseende å avskrift och bevis, som på begäran utfärdas till annan än part — skall äga rum i ärenden, som anhängiggjorts hos riksdagens militieombudsman.

Denna framställning torde böra hänvisas till bevillningsutskottet.

Stockholm den 31 december 1915.

AXEL ÖSTERGREN.

STURE CENTERWALL.